

๑/๒/๖

นิบาตชาตก เล่ม ๑๘

จดกนิบาต

กฤษฏีกาบรรดาศักดิ์ ๑

รองอำมาตย์เอก หลวงศรีวิเศษ (ใจ กนิษฐรัต)

พิมพ์แจกในงานศพ

สนองคุณนายจิต กนิษฐรัต ผู้บิดา

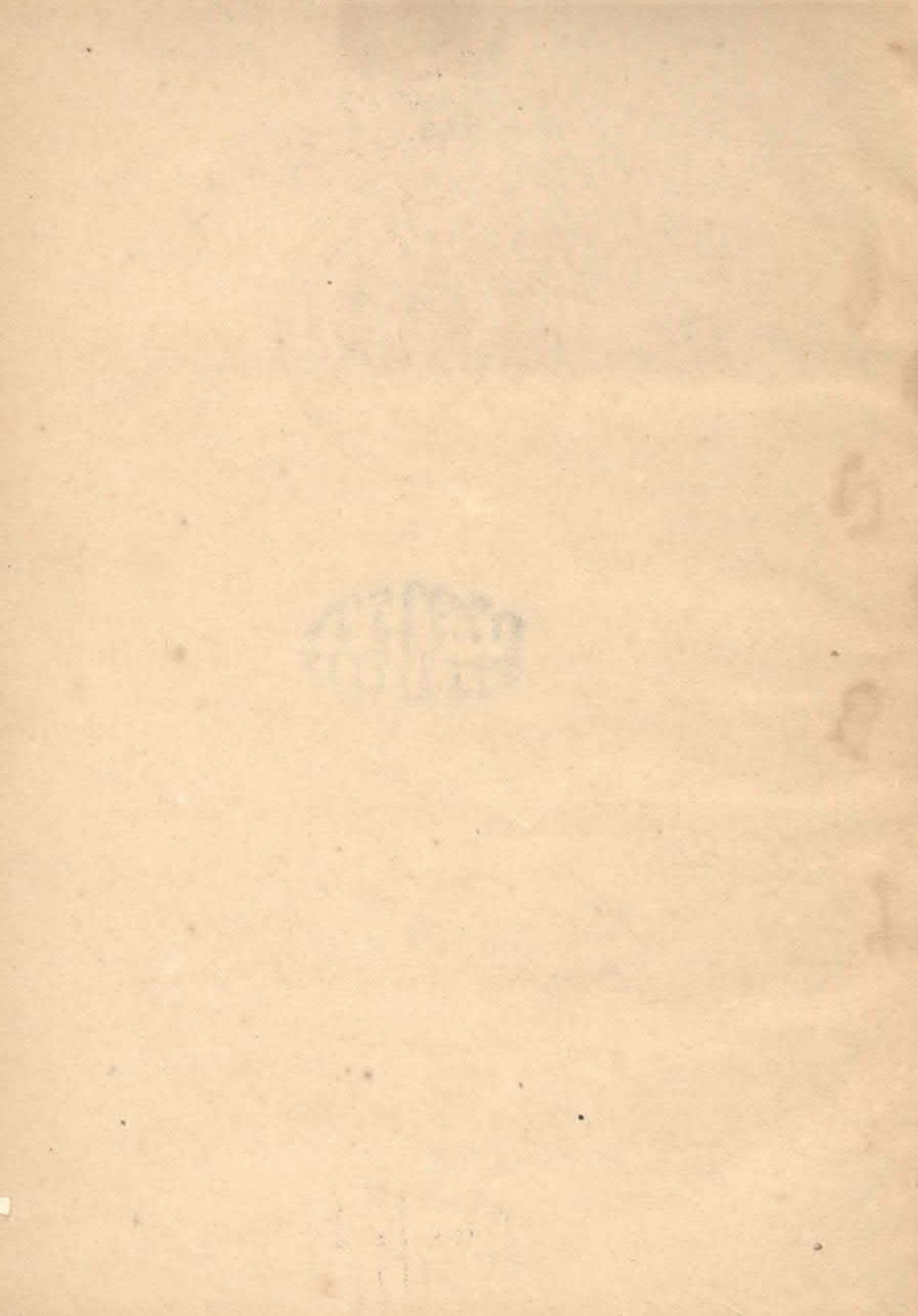

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

8/22/66

ฉบับที่ ๑๑

นิบาตชาตก เล่ม ๑๘

จตุกนิบาต

กฤตยัสกวรรคที่ ๓

รองอำมาตย์เอก หลวงศรีวิเศษ (ใจ กนิษฐรัต)

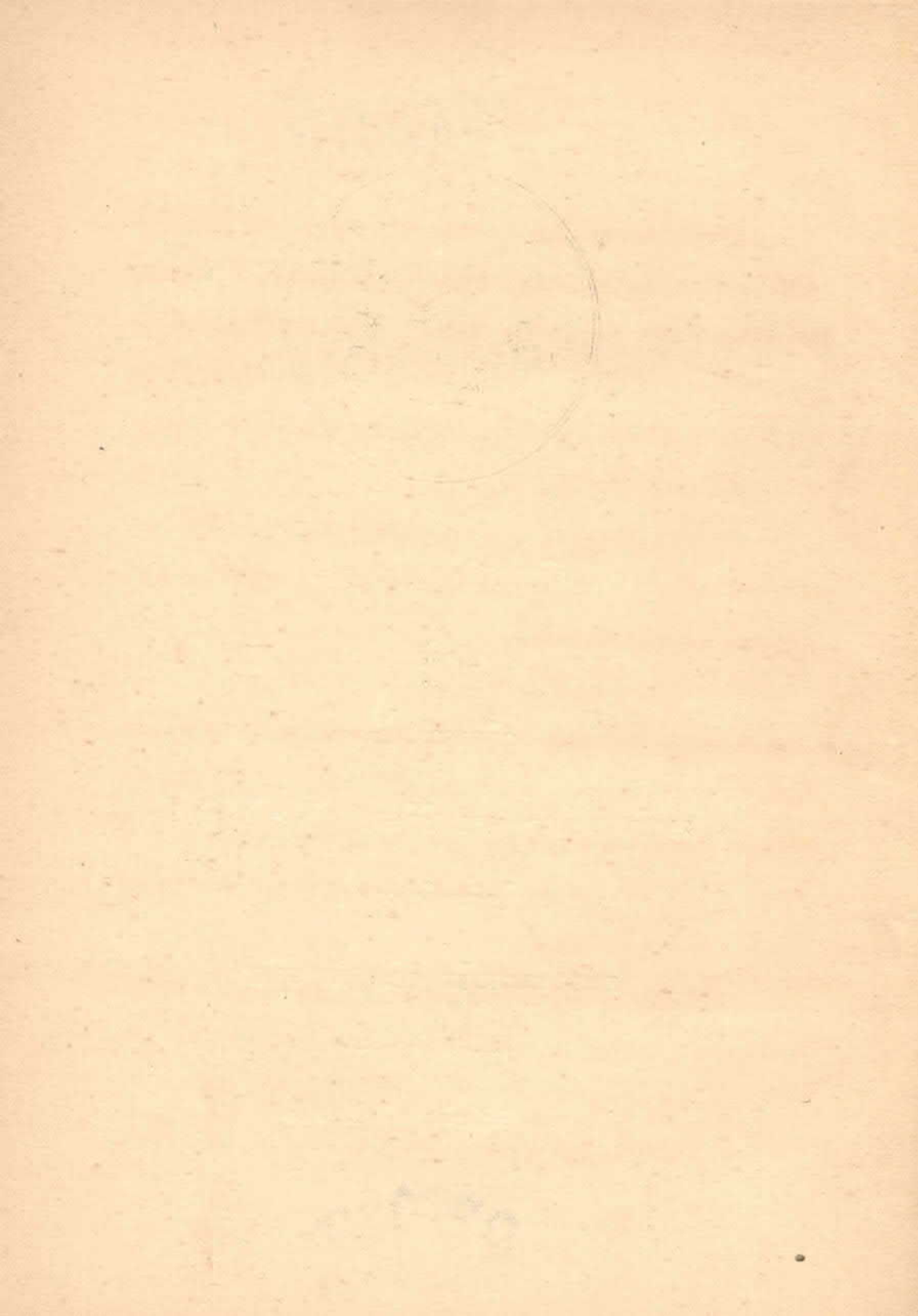
พิมพ์แจกในงานศพ

สนองคุณนายชิต กนิษฐรัต ผู้บิดา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ฉบับที่ ๑๑

คำนำ

รองอำมาตย์เอก หลวงศรีวิเศษ (ไร่ กนิษฐรัตน์) ปลัดจังหวัด
ตรัง มาแจ้งความต่อกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณว่า จะทำงาน
ปลงศพ นายชิต (กนิษฐรัตน์) ผู้บิดา มีศรัทธาจะรับสร้างหนังสือ
ในหอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับพระนคร เป็นของแจกในงานศพ
สักเรื่อง ๑ ข้าพเจ้าจึงเลือกหนังสือนิบาตชาดกตอนจตุกนิบาต ภูมิพุทธ
วรรคให้พิมพ์ตามประสงค์

หนังสือนิบาตชาดกนั้น พระบาทสมเด็จพระวรมหาอภัยศิริสวรินทร
มหาราชเจ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ขึ้น ทรงพระราชนิพนธ์
ซึ่งพิมพ์ไว้ข้างหน้าชาดกต่อไปนี้

การที่แปลแลพิมพ์ค้างอยู่ไม่ทันสำเร็จถึงพระราชประสงค์ พระ
องค์เสด็จสวรรคตเสียก่อน พวกนักเรียนภาษาบาลีมีความประสงค์
จะสนองพระเดชพระคุณ จึงได้ช่วยกันแปลต่อมา และมีผู้รับพิมพ์ใน
การกุศลโดยลำดับมาแล้วหลายตอน หนังสือนิบาตเล่มที่หลวงศรี
วิเศษ (ไร่ กนิษฐรัตน์) รับพิมพ์เล่มนี้นับเป็นเล่มที่ ๑๘ ในหนังสือ
นิบาตชาดกที่ได้พิมพ์มาแล้ว

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาคุณบุญญาธิการของหลวงศรีวิเศษ ๑ ได้พิมพ์
หนังสือนิบาตชาดกเล่มนี้ นับว่าได้ทำประโยชน์ถึง ๓ ประการ คือ
ทำการซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชดำริห์ไว้ ให้
สำเร็จถึงประสงค์เป็นการสนองพระเดชพระคุณประการ ๑ ทำให้ร่มมะ

ในพระพุทธศาสนาเรื่องแพร่หลาย นับเนื่องในการสืบทอดพระพุทธ
ศาสนาให้ถาวรประการ ๑ ทำให้ยังเกิดสมมติวิชาหนังสือของพระชา
ชนชาวไทยประการ ๑ แลหวังใจว่าท่านทั้งหลายผู้ที่ได้พบได้เห็น
หนังสือเล่มนี้ จะอนุโมทนาด้วยกัน

๓๑ ๒๖ มกราคม ๒๕๐๗

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

ก

พระบรมราชาธิบาย เรื่องนิบาตชาตก

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชนิพนธ์

หนังสือชาตกปรกณเป็นคัมภีร์ชนิกหนึ่ง ซึ่งได้ร้อยกรอง
ขึ้นไว้เพื่อประโยชน์บางประการ แต่ไม่ว่าใครจะได้รับความวิจารณ์
ของเราทั้งหลายโดยอันใด ๆ ว่าโดยท่านผู้ศึกษาในพระคัมภีร์
พุทธศาสนา หรือผู้ที่ผูกฝายในการศาสนาพอใจพึงเทศเป็นต้น มัก
จะมีเป็นสามจำพวก พวกหนึ่งที่ชอบฟังนิทานก็ใส่ใจแต่เรื่องนิทานนั้น
ฟังเพลินเพลินไป ไม่ใคร่ใส่ใจในธรรมหรือสุภาษิตซึ่งมีอยู่ในนิทาน
ชาตกนั้น ๆ อีกพวกหนึ่งซึ่งเป็นผู้แสวงหาแต่ธรรม เมื่ออ่านแล้วก็เห็น
ว่าเป็นแต่เรื่องเล่านิยาย การที่จะแสวงหาธรรมในชาตกเหมือนร้อน
ทรายหาทอง ซึ่งมีอยู่แต่เล็กน้อย ไม่คุ้มความลำบาก สู้หนังสือ
ฉบบอื่นซึ่งหาพระธรรมได้ง่ายไม่ได้ ก็ละเลยเสียไม่ได้อ่าน ๆ ยัง
ความคติในชั้นหลัง ๆ ซึ่งแรงขึ้นกว่าท่านทั้งสองพวกซึ่งกล่าวแล้ว
นั้น มักจะถือว่าชาตกเป็นนิทานซึ่งนักแต่งขึ้นไม่มีความจริงเป็นหลัก
ฐาน เช่นกวีวิจารณ์พวกใดเหมือนมนุษย์เป็นต้น ถึงจะเชื่อว่าเป็น
ความเปรียบ ก็ยังมีข้อที่เคียดเคี้ยวเรื่องกลัษชาติต่อไปอีก อีก
อย่างหนึ่ง คติโบราณซึ่งถือกันมาว่า ไม่ควรจะสอกลแล้วในันคา

หนังสือทั้งปวงที่อ้างว่าเป็นพระพุทธรูปนะ ถ้าผู้ใดไม่เชื่อถือก็จะต้อง
ตกนรก เป็นการบังคับกะเกณฑ์ให้เชื่อ ก็ยิ่งเป็นเหตุซ้ำร้ายให้
เขื่อนายจนเป็นข้อคิดเขื่อนว่าท่านทั้งหลายผู้แต่งหนังสือนี้ กระทำ
ให้เกิดไฟฟ้าขึ้นในพระพุทธรูปศาสนาโดยมาก เพราะเหตุที่กล่าวยืนยัน
ว่าพระพุทธรูปเจ้าได้เทศนาเช่นนั้น จนถึงเมื่อกลับชาติ ก็อาฆัมเฆาะ
หรือทายเกลาล่วงน่าได้ ฯ

การซึ่งเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุที่ผู้อ่านตั้งวงความพิจารณา
คัมแคบ คือ พวกหนึ่งปราณาแต่จะฟังนิทาน พวกหนึ่งปราณาแต่
จะฟังธรรม พวกหนึ่งปราณาแต่จะวินิจฉัยว่าหนังสือนี้ พระพุทธรูป
เจ้าได้เทศนาอย่างนั้นจริงทีเดียวหรือ ฯ

ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะอธิบายโต้เถียงตามทางความ
คิดของท่านทั้งหลายสามพวกซึ่งได้กล่าวมาแล้วนี้ ซึ่งเป็นความ
ประสงค์แลความมุ่งหมายต่าง ๆ กัน ฯ แต่จะขอชักนำให้พิจารณา
ในเรื่องหนังสือชาดกกันโดยความเห็นที่เป็นวงกว้าง ซึ่งบางทีจะทำให้
ท่านทั้งหลายเห็นว่า หนังสือชาดกปกรณัมเป็นเรื่องที่น่าอ่านอยู่ เพราะ
เหตุฉนั้น พระโบราณจารย์จึงได้คัดสรรร้อยกรองเข้าไว้เป็นอันมาก ฯ
แต่เบื้องคนที่จะอ่าน ท่านจะต้องคิดถึงเหตุการณ์จะกล่าวต่อไปให้
เข้าใจเสียก่อน ฯ

คือต้องคิดเห็นว่า ตั้งแต่พระพุทธรูปปริณิพพานมาจนถึงบัดนี้
ก็เกือบจะถึง ๒๕๐๐ ปีแล้ว ความคิดแลโวหารทั้งทางที่จะทำให้เข้าใจ

กันง่าย ย่อมเปลี่ยนแปลงจากปัจจุบันนี้เป็นอันมาก ๖ ถ้าจะเทียบแต่
ใกล้ ๆ เช่นไปหาหนังสือฉบับใดฉบับหนึ่ง ซึ่งแต่งไว้แต่แผ่นดินพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อันล่วงมาเพียงระยะ ๖๐ ปี มาอ่านเทียบกับ
หนังสือในปัจจุบันนี้ ผู้อ่านคงจะตกใจหลายแห่งว่า ความคิดซึ่ง
แปลกอย่างนั้น ๆ โวหารแห่งนั้นใช้แปลกเช่นนั้น ๆ ๗ ถ้าขยับขึ้นไปอีก
ระยะหกสิบปีหนึ่งเป็น ๑๒๐ ปี ตกอยู่ในระหว่างแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก หาหนังสืออันใดอันหนึ่งมีร่างหมายเป็นต้น
มาอ่าน คงจะพบแปลกไปจากหนังสือในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวอีก ๖ ถ้าขยับขึ้นไปอีกเพียงกึ่งรอบคือสามสิบ
ปีเป็น ๑๕๐ ปี ไปอ่านหนังสือคำจารึกทั่วทุกป่าโมกข์ ก็คงเห็นมีอะไร
ที่แปลกอีก ๖ เมื่อคิดดูระยะเพียง ๑๕๐ ปี อาจเปลี่ยนแปลงไปได้
เช่นนั้นแล้ว จึงคิดว่า ๑๕๐ ปีก็ครั้งจะครบ ๒๕๐๐ ปีหรือน ก็คงคิด
เห็นได้ว่า ความคิดแลความประสงค์ของผู้ซึ่งเกิดแต่ชั้นนั้น ถึงว่า
ความคิดแลมุ่งหมายความสำเร็จอย่างหนึ่งอย่างใดเช่นเราจะมุ่งหมาย
ทางความคิดแลโวหารย่อมจะต่างกันกับเราในเวลานี้เป็นอันมาก

อีกนัยหนึ่ง ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายที่จะอ่านหนังสือคง
จะทราบอยู่แล้วโดยมาก หรือถ้ายังไม่ทราบชัด ก็อาจจะคิดเห็นได้
โดยง่าย ว่าพระพุทโธเจ้านั้นได้เกิดในประเทศอินเดียใช่ประเทศเราไม่ ๖
ถ้าจะเทียบประเทศอื่นคงอยู่ใกล้เคียงกันกับเรา เช่นรามัญพม่าญวน
เพียงเท่านั้น ความประพฤติแลภาษาก็ยังต่างกันกับเรามากไม่ใช่หรือ ๖

แล้วพระพทเจ้าหาได้เป็นชาติเราไม่ ข้อนี้ก็เห็นได้โดยง่าย ด้วยภาษา
 ที่ใช้ก็ทำให้ภาษาเราไม่ ๑ อรรถนว่าคนต่างประเทศต่างชาติต่าง
 ภาษากัน อากาการึกวิทยาความคึกแลโวหารย่อมเปลี่ยนแปลกกัน ๑
 เช่นถ้าจะสั่งเกิดถ้อยคำที่เขียนลงเป็นภาษาไทยแล้ว เหมือนอย่าง
 หนังสือซึ่งออกใหม่เร็ว ๆ นี้ ซึ่งเรียกชื่อเรื่องว่า “ความพยายาม”
 ท่านจะเห็นหรือไม่ ๑ ว่าความคึกแลโวหารที่แต่งลงเป็นภาษาไทย
 แล้วนั้น ถ้าหากว่าคนไทยเราที่ไม่ได้เรียนรู้ภาษาต่างประเทศ จะ
 เรียบเรียงหนังสือขึ้นเรื่องหนึ่ง ความคึกแลโวหารจะเป็นเช่นนั้นได้
 หรือไม่ ๑ ท่านคงจะคึกเห็นได้โดยง่าย ว่าความคึกนั้นเป็นความคึก
 ต่างประเทศ โวหารก็เป็นโวหารต่างประเทศ ทั้งโวหารที่เรียงนั้น
 เป็นภาษาซึ่งกำลังใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ ในประเทศอื่นหนึ่งเรายัง
 เห็นแปลกจากที่เราเคยคึกเราเคยแต่งเพียงเท่าใด ๑ ก็โวหารภาษา
 ยาวี ซึ่งพื้นเดิมเป็นภาษามคธ แต่เป็นอย่างเก่า จนเป็นภาษาอันหนึ่ง
 ซึ่งจะเรียกว่าภาษามคธในปัจจุบันนี้ไม่ได้ ๑ ตลอดทั้งที่กลายมาเป็น
 ภาษามคธซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ อันนี้ว่าเป็นภาษาตาย ไม่มีชาติใด
 ที่พากันด้วยภาษายาวีในทุกวันนี้แล้ว ความคึกแลโวหารจะไม่
 เปลี่ยนแปลงไปไ้มากหรือ ๑ ข้อซึ่งภาษากลายเป็นภาษาตายไปนั้น
 เหตุด้วยมนุษย์ซึ่งเป็นผู้พากษานั้นแต่เดิม เปลี่ยนความคึกเปลี่ยน
 โวหารเปลี่ยนถ้อยคำมาโดยลำดับ เมื่อกาลล่วงนานมา ภาษาซึ่งได้
 พากันอยู่ในสมัยหนึ่งแต่แรกนั้น กลายเป็นคนละภาษากันกับที่พูด

ในชั้นนั้น ในประเทศแห่งเดียวกันนั้นเอง ๑ อย่างตกใจว่าภาษาจะมี
 ตายแต่ภาษาบาฬี ภาษาละติน ภาษากรีกเป็นต้น ก็ตายมาแล้ว
 เหมือนกัน ๑ ถึงแม้ว่าภาษาบาฬี เป็นภาษาตายแล้ว เป็นภาษาที่เขียน
 พจนานุกรมอย่างเดียว มีผู้เรียนผู้อ่านเขียนแปลแต่งแต่เฉพาะผู้ศึกษา
 ในพระพุทธศาสนา เช่นนั้นก็ยังคงเห็นได้แต่ลำพังตัว ๑ ผู้ที่ศึกษา
 ภาษาบาฬีอาจจะเข้าใจว่า หนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือเก่า หนังสือฉบับ
 เป็นหนังสือใหม่ หรือเรียงลำดับได้ว่า คัมภีร์นั้นแต่งก่อนแล้วถึง
 คัมภีร์นั้น ๆ ลงมาเป็นลำดับ ๑ จะยกมากล่าวในที่นี้ก็ไม่ต้องการ
 เพราะไม่เป็นการที่ต้องการจะรู้ทั่วไป เป็นวิสัยของผู้ที่ได้เล่าเรียน
 ภาษาบาฬีซึ่งสังเกตได้เองแล้ว ๑

อีกข้อหนึ่ง เรื่องชาตกนี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องราวในครั้งพุทธกาล
 เป็นเรื่องมีมาเก่าแก่ก่อนพุทธกาลนาน ที่จะพินิจกำหนดได้ด้วยหลักฐาน
 หลายอย่าง ถึงในชาตกเองก็รับว่าเป็นเรื่องเก่า ด้วยชนชาติทุกแห่ง ๑
 เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมถึงทศวรรจะให้ความชัดขึ้นด้วยชักนิตาน
 มากล่าว ก็ชักมาสาธกให้ความกระจ่างขึ้น ๑ คำที่แสดงโดยวิธีนี้
 เรียกว่าชาตก ในบาฬีขึ้นต้นว่า ภุตตัพพุ (เรื่องนั้นเคยมีมาแล้ว)
 จักเข้าในนวัคคัสถุสาสนะ (คำสอนของพระพุทธเจ้ามีองค์เก่า) ๑ เมื่อ
 พิจารณาชักนิตานที่ยกมากล่าวนั้นมีหลายชั้น ที่เป็นนิตานเก่าที่เกี่ยวกับ
 ที่เป็นชั้นหลัง ๆ ลงมาก็มี ๑ แลนิตานอย่างเช่นชาตกนี้ ไม่ได้มีแต่
 ในคัมภีร์ฝ่ายพระพุทธศาสนา ในหมู่ชนชาติอื่นภาษาอื่นนอกพระพุทธ

ศาสนา ก็มีปรากฏเหมือนกัน ๑ ชาติอื่น ๆ เช่น อารยัน เปอเซีย เป็นต้น
 ก็ว่ามีนิทานเช่นนี้คล้ายคลึงกัน แต่จะยกไว้ไม่กล่าว เพราะไม่มีตัว
 เรืองมาเทียบ ๑ จะยกแต่नियाฮิสอป ซึ่งข้าพเจ้าได้แปลลงเป็นภาษา
 ไทยช้านานมาแล้ว ได้ตั้งชื่อว่า ฮิสอปปกรณ์า ของนักปราชญ์ผู้หนึ่ง
 ชื่อว่าฮิสอปเป็นผู้แต่งขึ้นในประเทศกรีก ๑ นักปราชญ์ผู้หนึ่งได้แต่งหนังสือ
 ฉบับนั้น แต่ในเมื่อเวลาราว ๆ กันกับพุทธกาล มีทำนองนิทานอย่าง
 เกือบกัน คือ เทวดาพูดกับคน ศิรฉานพูดกับคน ศิรฉานต่อศิรฉาน
 พวกกันเอง ทำนองเกือบกันกับชาตก ๑ แลเรื่องราวท้อฮอปกล่าวนั้น
 ก็คล้ายคลึงกัน ท้อฮอปจะเทียบกับเรื่องราวชาตกได้หลายเรื่อง เช่น
 เรื่องกันทกลกระชาตกในทกนิยาท กับเรื่องสุนัขบ้ากับนกกระสา
 ในฮิสอปปกรณ์า (เรื่องที่ ๕) เป็นเรื่องเกือบกันแท้ ๑ ในกันทกลกระ
 ชาตกมีเรื่องว่า ราชสีห์จับสัตว์กินเป็นอาหารกระดูกเข้าไปขวางคิติดอก
 ได้ความเจ็บเป็นสาหัสเจ็บจนถึงแก่ชีวิต อีอนวอนนกล้อกับทกลกระ
 (แปลว่ามีปมทคอ) เป็นชนิกมีงอยปากยาว ให้ช่วยสงเคราะห์
 นกนั้นไว้แล้ว ไม่ไว้ใจ เอาไม้ค้ำปากไว้ สอดงอยปากเข้าไป
 เชียปลายกระดูกที่ขวางคอให้ตกลงไป แล้วเคาะไม้ค้ำปากออก
 ราชสีห์ก็เกิดความสยบ วันหนึ่งนกเห็นราชสีห์กำลังกินมังสะ ปรารถนา
 จะลองใจว่าจะคิติดังบุญคุณหรือไม่ จึงอ้างอุปการะของคนแล้วขอ
 มังสะบ้าง ราชสีห์ก็ตอบว่า เมื่อเจ้าเคาะกระดูกที่คิติดอกข้า ได้กินมังสะ
 ที่คิติดอกอยู่ตามซอกฟันของข้าพขอแล้ว ๑ ในนิยายฮิสอปเล่าความมีต้นเค้า

เป็นอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่ในชาตกเป็นราชสีห์ ในอิสอัปกรณำ
 เป็นสุนัขป่าเท่านั้น โวหารนั้นย่อมผิดกันไปข้างเป็นธรรมดา ๑ ขางเรื่อง
 มุ่งคำสอนอย่างเดียวกัน เขียนแต่ท้องเรื่อง เช่นสุวรรณหัสชาตก
 ในเอกนิบาต แลเรื่องห่านไข่เป็นทอง ในอิสอัปกรณำ (เรื่องที่ ๑๓๐) ๑
 ในชาตกแล้วว่า มีตระกูลพราหมณ์หนึ่ง คือบิดามารดากับลูกสาว
 สามคน พราหมณ์บิดาตายไปเป็นหงษ์ทอง ก็ให้ชนแก่เขาครวาละอิน
 พราหมณ์ยังไม่พอ ก็จับหงษ์ถอนขนหมดทั้งตัว ขนที่ถอนโดยพลการ
 ก็ไม่เป็นทอง ขนขึ้นใหม่ก็ขาวเป็นขนหงส์สามัญญ์ ตระกูลนั้นก็เลือก
 จากทองที่เคยได้ ๑ ในนิยายอิสอัปแล้วว่า กระต่ายผู้หนึ่ง ครวา
 โชคก็มีห่านตัวหนึ่งไข่เป็นทองทุกวัน เขายังไม่พอใจว่าได้เข้าไป
 ต้องการจะไต่ครวาเกี่ยวให้มาก จึงฆ่าห่านเสีย แหะต้องออกก็พย
 แต่เครื่องในเหมือนห่านสามัญญ์ ๑ ประโยชน์ของนิทานนี้ ก็ลงท้าย
 แสดงสภาพิตว่า โลกมากลาหลาย อย่างเดียวกัน ๑ ถ้าจะตรวจ
 สอดกันอีก ก็เห็นจะยังมีถูกกันมาก จึงเห็นว่านิทานเช่นนี้ คงจะเป็น
 นิทานเก่าที่เล่ากันมาแต่ก่อนสองพันห้าร้อยปีขึ้นไป ถ่ายเทกันไปมา
 แลเป็นวิธีที่บอกมาประกอบทางสั่งสอนของคนโบราณครั้งพุทธกาล แล
 รว ๑ พุทธกาล ๑

อนึ่งนิทานที่มาในชาตกนี้ มีทั้งที่ตักกันกับนิทานที่มีในคัมภีร์
 อื่น ๆ ฝ่ายข้างไสยศาสตร์ ซึ่งยังมีได้มีใครแปลลงเป็นไทยหลายเรื่อง
 ระบุมากล่าวก็ไม่มีเวลาพอจะค้นหาที่เทียบ ๑ แต่เป็นอันได้ความว่า

นิทานนั้นอย่างเดียวกัน แปลกแต่เพียงข้างฝ่ายไสยศาสตร์ มีกล่าว
 ถึงการถือลัทธิต่าง ๆ ซึ่งไม่ตรงกับพุทธศาสนา ฝ่ายนี้ได้คัดรอน
 ออกเสีย คงไว้แต่เนื้อเรื่องหรือแก้ไขให้ลงในทางคลองธรรมของ
 พระพุทธศาสนา ด้วยประสงค์จะเอานิทานนั้นประกอบเวลาแสดงธรรม ๆ
 ถึงนิทานใดซึ่งเป็นเรื่องอันเล่ากันอยู่แต่เฉพาะในประเทศซึ่งพระพุทธเจ้า
 ได้บังเกิดขึ้นนั้นก็ ย่อมปรากฏว่าเป็นนิทานเก่าก่อนพุทธกาลขึ้นไป
 ช้านาน เพราะทั้งเรื่องนิทานนั้น ความประพฤติกเล็ดความเป็นอยู่ของ
 มนุษย์ไม่เหมือนกันกับเวลาพุทธกาลเลย ๆ พระเจ้าแผ่นดินผู้มีอำนาจ
 แลบ้านเมืองซึ่งเป็นใหญ่เป็นสำคัญ อันมีในท้องนิทานทั้งหลายนั้น
 ไม่พลัดผลอมมาตรกันกับเวลาปัจจุบันที่แต่งชาดก คือภายในพุทธกาล
 นั้นเลย ๆ เช่นที่กล่าวโดยมากถึงเมืองพาราณสี อันเป็นเมืองหลวง
 ของพระราชาอาณาจักรกาสินั้น ในเวลาพุทธกาลก็รวมเข้าอยู่ในประเทศ
 โกลา ซึ่งไม่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองต่างหากช้านานมาแล้วทั้งนี้
 เป็นต้น ๆ ธรรมดาผู้แต่งนิทานหรือหนังสืออันใด ถ้าแต่งขึ้นใหม่
 ถึงจะเป็นเรื่องเก่าก็มักจะพลัดผลอมถึงเวลาที่ตัวเกิดอยู่ เช่นกับหนังสือ
 รวมเกียรติเป็นต้น ผลด ๆ ไปก็เกิดผิดพลาดให้ถึยขึ้น ซึ่งในเวลานั้น
 ยังไม่มีเลย ทั้งนี้เป็นต้น ๆ ส่วนนิทานชาดกนั้นจึงเห็นปรากฏได้ ว่าเป็น
 นิทานเก่าซึ่งเล่าสืบต่อกันมาช้านาน ไม่ใช่เล่าขึ้นใหม่ในเวลาพุทธกาล
 หรือผู้แต่งจะแต่งประพันธ์ขึ้นใหม่ภายหลัง เป็นนิทานเก่าที่มีอยู่แล้ว
 เว้นไว้แต่เรื่องปรารภแลกลัษชาติ ซึ่งจะยกไว้กล่าวต่อภายหลัง ๆ

ความที่นักปราชญ์ได้ตรวจหนังสือในคัมภีร์ต่าง ๆ เขาได้เทียบ
 เเคียงทั้งในคัมภีร์ในกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบ
 เรียงขึ้นก่อนคัมภีร์ชาตก ซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมัยนี้ คือชั้นต้นก่อน
 เวลาตกยัสสกายนา มีแต่คาถาได้แต่งขึ้นในสมัยนั้นประเทศ คาถานี้
 สังเกตได้ว่าได้นำสืบ ๆ กันมาตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์
 ได้ทรงพระพุทธรูปไว้ด้วยความจำ จึงจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประ
 ความให้ย่นสั้นสำหรับที่จะได้จำให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่
 ชั้นต้น ไม่มีข้อผิดพลาดพลาก ๆ แต่ลำพังคาถาเท่านั้นเรื่องยังไม่ชัด
 ต้องมีอธิบายสำหรับประกอบเป็นท้องเรื่องไว้ด้วย ใช้เป็นคำร้อยแก้ว
 เล่าย่ออกกันเอาด้วยปาก ท้องเรื่องตามคำร้อยแก้วนี้หลายเรื่อง
 มีปรากฏในรูปสลักครั้งพระเจ้าอโศก คือเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน
 แล้วได้ ๓๐๐ ปีเศษ ส่ออายุว่าไม่ต่ำกว่านั้น ๆ ยังมีชาตกอีก
 อย่างหนึ่ง ในนิยายทั้งหลายที่เป็นหนังสือเก่ากว่าชาตกปรกณ
 ซึ่งมีแต่เรื่องนิทาน ไม่มีเรื่องประวัติ แลที่ไม่มีคาถาในท้องเรื่อง
 หรือไม่มีที่เกี่ยวก็มาก แลไม่ได้เทียบพระโพธิสัตว์เป็นกิริยานหรือคน
 สามีญ์ เทียบแต่ด้วยเป็นฤๅษีหรือบัณฑิต ๆ ส่วนชาตกซึ่งได้แปลฉบับนี้
 มีไชยาพิ์ เป็นอรรถกถา กล่าวว่าได้เรียบรวมขึ้นในเกาะลังกา
 ในราวเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๓๐๐๐ ปีล่วงไปแล้ว แต่ไม่ปรากฏ
 ว่าผู้ใดเป็นผู้เรียบเรียง ไม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมท้องนิทาน เกินแต่เรื่อง

ปรารภข้างต้น แลประชุมชาคกข้างปลาย แต่ได้เรียบเรียงเป็นภาษา
 สั้นหฬ แต่กาลานันคงเป็นภาษาบาฬ แล้วจึงกลบัแปลลงเป็นภาษา
 บาฬทั้งหมด เพราะเหตุฉนั้น คัมภีร์ชาคกนี้ เชื่อได้ว่าทอ้งเรื่องซง
 เป็นหลักนิทานเดิมมีมาแต่ครั้งพุทธกาล ผู้ซึ่งเก็บรวบรวมจนภายหลัง
 ไม่ใช่คนเดียว ได้ยักเอานิทานนั้นมาลงเต็มเรื่อง แต่งแต่ปรารภ
 แลกลบัชาติเดิมลงในภายหลัง เป็นคัมภีร์โตชั้นโตชั้น โดยลำดับ
 แต่ทอ้งนิทานควรเชื่อว่าเป็นนิทานเก่าแท้ ทวยเหตุคังที่กล่าวมานี้ ๑
 บัคนี้จะได้วินิจัยในข้อซ่งว่า เหตุไฉนพระพุทธเจ้าจึงได้นำ
 นิทานซ่งเป็นเรื่องไม่น่าเห็นจริงมาตรัสเทศนา คังนี้ จะควรเชื่อหรือ
 ว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสเทศนา ๑ ขออธิบายว่า ให้รู้ถึงคำที่กล่าวมา
 แล้วแต่เบื้องต้น ว่าสันดานของมนุษย์ในเวลาทีล่วงมาแล้วสองพัน
 เกือบห้าร้อยปี แลเป็นคนประเทศอื่น ไม่ใช่ประเทศเดียวกันกับเรา
 ทั้งเทียบทวยนักปราชญ์ผู้ซ่งข้อสอปปัแต่่งคำสั่งสอนสภานิตทวยยก
 นิทานเทียบ คล้ายคลึงกันกับนิทานชาคก ควรจะเห็นได้หรือไม่ว่า
 การทีจะสั่งสอนให้สาวกทั้งหลายเข้าใจได้ง่ายนั้น บางครั้งจะต้องยก
 นิทานซ่งเทียบให้เข้าใจซีกเจนได้ โดยง่าย ๑ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนา
 โดยยกนิทานซ่งเทียบย่อมจะมีได้เป็นแท้ ๑ ถึงพระสงฆ์สาวกซ่งเป็น
 เจ้าหมู่เจ้าคณะสย ๑ ต่อมานันเล่า ก็คงตอ้งคิดหาอธิบายทีจะสั่งสอน
 คนหนุ่ม ๆ เด็ก ๆ ให้ถูกกับสันดานคนในเวลานั้น ๑ เพื่อจะให้เข้าใจ
 ธรรมโดยซีกเจนโดยง่าย ๑ ความเข้าใจของคนย่อมยากง่ายต่าง ๆ

กัน ๑ บางคนถ้าจะยกแต่ข้อธรรมมาสอนให้เข้าใจ ไม่อาจจะเข้าใจ
 ได้ ถ้าเล่านิทานเปรียบให้เนื้อความไปลงปลายเข้ากันกับธรรมที่สอน
 อาจจะเข้าใจได้ โดยง่าย นี่ว่าเป็นการหลีกเลี่ยงจากทางซึ่งจะต้อง
 ใช้วาทะทุกคาม เพราะเหตุที่จะทำอย่างไรก็ไม่เข้าใจ ๑ เช่นเรื่อง
 อัสสอพกราณมา ควรจะเอามาพิจารณาเป็นตัวอย่างได้ ว่านักปราชญ์
 ผู้ซึ่งอัสสอพนั้น ทั้งใจหรือที่จะให้ผู้อื่นเชื่อว่ากิจจานุพอกภาษาคนได้ ๑
 ซึ่งชวนให้นิทานอัสสอพมาก็คือ เพราะเหตุว่าไม่มีข้อซึ่งพึงระวังเสีย
 โดยฐานเป็นคำประมิประราของพวกที่ไม่หะครของจำเข้ามากล่าวให้กระทบ
 กระเทือนใจ ว่าไม่เชื่อก็อย่าไป ทำให้ผู้ซึ่งจะคิดเห็นอย่นหายระอาใจ
 เสีย ๑ อัสสอพนั้น ใครจะนึกกว่าอะไร ก็ยังนึกไป ไม่มีข้อซึ่งระวังเสีย ๑
 แล้วให้นึกว่าเรื่องนั้นเขาแต่งสำหรับจะให้เชื่อว่าเป็นความจริงหรือไม่ ๑
 เราจะตอบตัวเราเองได้ทันที ว่าเป็นแต่เรื่องเขาแต่งเปรียบเท่านั้น ๑
 เราควรจะถามตัวเราอีกทีหนึ่งว่า ที่เขาแต่งไว้เพื่อจะให้ผู้อื่นอ่านเล่น
 เหลว ๆ เหมือนเรื่องวงศ์ ๆ จักร ๑ หรือเขามีความประสงค์อย่างไร ๑
 เราจะตอบตัวเราได้ทันที ว่าเขาแต่งขึ้นไว้เพื่อจะกล่าวสัพพัญญู เพราะ
 เขาแทงใจความสัพพัญญูลงไว้ข้างท้ายทุก ๆ เรื่อง ๑ เช่นนคินโค
 นิทานที่มาในพระพุทธศาสนา ก็มักจะเป็นนิทานเปรียบสำหรับให้ผู้อื่น
 ศึกษาเข้าใจธรรมง่าย ไม่เยิ่นเย้อหนายในการที่จะเล่าเรียน ๑ ขอให้
 สังเกตดูในนิทานที่จะได้อ่านต่อไปข้างหน้า คงมีธรรมหรือสัพพัญญู
 ที่มีความมุ่งหมายอยู่แห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าโคตรัส

สั่งสอนจริงไม่มากก็น้อย ๑ ข้อซึ่งมิได้ชี้สุภาษิตลงไว้ข้างท้ายเช่น
นิทานอิสปนั้น ถึงนิทานอิสปเดิมเขาก็ไม่ได้เขียนสุภาษิตลงไว้ข้าง
ท้าย ปล่อยให้ค้นหาสุภาษิตในท้องเรื่องนั่นเอง เป็นอุบายที่จะให้
นักเรียนมีปัญญาหยิบข้อแก่นสารในหนังสือที่ควรถืออ่านมานั้นได้ ๑ ตาม
วิธีของอิสปนั้นใด ก็คงจะตรงกันกับหนังสือชาตก ซึ่งแต่งขึ้น
ไว้สำหรับนักเรียนหนุ่ม ๆ หรือเด็ก ๆ อ่าน ผู้ให้รู้จักคัมภีร์ธรรมที่
อันมีอยู่ในท้องนิทานนั้น เพราะเหตุฉะนั้นจึงได้เรียบเรียงประจักษ์ความที่
แต่งเห็นว่าเป็นคติเข้าใจไว้ ถ้วยกล่าวถึงความประพฤติกิเลสของผู้ที่เกี่ยว
ในเรื่อง ทั้งข้างกข้างเสย

ข้อซึ่งมักทักท้วงได้อีกอย่างหนึ่งว่า เหตุใดจึงยกมาเป็นคำซึ่ง
พระพุทธเจ้าเทศนาทั้งหมด แลเหตุใดจึงว่าพระพุทธเจ้าตรัสประชุม
ชาตกกลับชาติ ๑ ข้อที่อ้างว่าพระพุทธเจ้าตรัสนั้น เป็นถ้วยเหตุสอง
ประการ คือนิทานทั้งหลายนี้ เป็นนิทานที่นักปราชญ์ถึงมิใช่ที่ถอ
พุทธศาสนา ก็ยอมรับว่าเป็นนิทานที่เก่าก่อนเกินพุทธกาล คงแก่
ความสอขสวณ ว่าไม่ใช่นิทานที่ได้คิดแต่งขึ้นใหม่แท้จริง ทั้งพระ
พุทธเจ้าคงจะได้ยกขึ้นมาเทียบในเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเทศนาเหมาะ
แก่เรื่องนิทานที่ควรระบยกมาเทียบ ถึงว่าไม่หมดทุกเรื่อง จะเป็นสาวก
ขององค์กนิทานเก่า ๆ มาเทียบสอนภิกษุสามเณร ตามอย่างซึ่ง
พระพุทธเจ้าได้ยกมาเทียบเป็นตัวอย่างก็ ผู้ซึ่งได้เล่าเรียนกันต่อ ๆ
สืบมาภายหลังอาทิจกกล่าวปนกัน โดยไม่ได้ตั้งใจจะแปลกลด

หรือไม่ได้ตั้งใจระปค เป็นแต่เห็นว่าไม่มีโทษ ด้วยถือเอาแก่นสารเป็น
สำคัญ นิทานนั้นเป็นแต่เรื่องที่จะนำให้เข้าใจธรรมง่ายขึ้น ก็อาจจะ
เป็นได้ ฯ ข้อที่กล่าวถึงประชุมชาตกแลกลัษชาติ นั้น เป็นข้อซึ่ง
ปรากฏชัดแล้ว ว่าเติมขึ้นในชั้นหลังทั้งได้กล่าวมาแล้ว ถึงชาตก
เก่า ๆ ก็ไม่ได้กล่าวถึงพระโพธิสัตว์ ไม่ได้กลัษชาติ ในเมื่อสั่งคำ
ปรารภจะไปถวายกรมหมื่นวชิรญาณทศกพระเนตร ท่านทรงเห็นด้วย
จึงทรงเปลี่ยนนิทานนั้นที่วิสาขชาตก ซึ่งมาในโสมสวาทสีกขายทศกัมภี
มหาวีรยัคพระวินัยซึ่งเป็นคัมภีร์เก่ากว่าคัมภีร์ชาตก ส่งมาให้เทียบ
กับเรื่องนั้นที่วิสาขชาตกเรื่องที่ ๘ ในกรุงสุวรรณภูมิ ที่กรมสมมตแปล
ตามคัมภีร์ชาตก ซึ่งได้คัดคิกท้ายคำปรารภมาด้วย ท่านทรง
เห็นว่าถึงมีคำว่า “เรา” ก็เห็นชัดว่าแซกเข้าท้ายเรื่องไม่เกี่ยวกับข้อ
เรื่อง ฯ การที่เติมกลัษชาตินั้น คงจะเป็นเหตุด้วยเมื่อรวบรวม
ชาตกเป็นคัมภีร์หนึ่งต่างหาก ย่อมยกเรื่องมาจากคัมภีร์อื่น ๆ
โดยมาก ประสมกันกับที่เป็นนิทานเก่าเล่ากันอยู่ในประเทศซึ่ง
พระพุทธเจ้าได้บังเกิดขึ้นข้าง นิทานซึ่งถ่ายเทมาจากประเทศอื่นเล่า
สืบ ๆ กันมาบ้าง ฯ ในนิทานสามพวกนี้ บางเรื่องมีกลัษชาติ จึง
เป็นข้อสงสัยให้ตามกันขึ้นว่าเรื่องนั้นทำไมไม่กลัษชาติ เพราะเห็น
รูปความสมที่ระกลัษชาติ เหมือนเรื่องที่มีกลัษชาติอยู่ ฯ ผู้ซึ่ง
เรียบเรียงคัมภีร์นั้นเห็นว่า เป็นข้อที่ไม่ควรระดั้มเคียงกันว่านิทาน
บกพร่องหรือบริบูรณ์ เพราะไม่ใช่ประโยชน์ที่มุ่งหมาย ถึงตัวนิทาน

เวลานั้น ก็ใช้พระประสงค์ให้ฟังจำเอาเป็นความจริง ประสงค์เพียงยก
เรื่องมาเทียบให้เห็นธรรมหรือสุภาษิตได้ โดยง่าย จึงเดิมลงเสียให้
บริบูรณ์ทุกนิทาน จะได้ไม่เป็นข้อถัดมั่งเคียงกันในชั้นต้น ได้เข้คทาง
สำหรับสอนธรรม หรือสุภาษิตข้างท้ายที่เคี้ยว ๆ ทั้งนี้เป็นอุบายของ
อาจารย์ที่จะสอนธรรม แลสอนสุภาษิตแก่คนหนุ่มหรือเด็กให้ง่าย
สะดวก ๆ อุบายอาจารย์ซึ่งสั่งสอนหันหาทางที่สะดวกทั้งายนั้น ถึงทุก
วันนั้นก็ย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่นชอบยกคําสอน คือนิพนธ์สอน
ให้รู้จักลักษณะแลธรรมทางแห่งสิ่งของนั้น ๆ ซึ่งกรมศึกษาเรียกว่า “บท
สิ่งของ” เป็นต้น เป็นวิธีสอนตามอัธยาศัยคนทุกวันนี้ สอนเทียบกัวย
นิทานเป็นสอนตามอัธยาศัยคนแต่ก่อน

อีกประการหนึ่ง ตามที่วามานี้ เป็นการที่คิดดูตามทางที่ว่า
ผู้แต่งประชุมชาดกเดิมลง โดยทั่วไปไม่ได้เชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้เทศนา
ถึงประชุมชาดกกลับชาติ เป็นแต่แต่งลงเพื่อกันข้อถัดมั่งเคียงไม่มี
ประโยชน์ ๆ ถ้าจะว่าอีกอย่างหนึ่ง ไปตามทางซึ่งผู้รวบรวมชาดกเชื่อว่า
ในชาดกก่อน ๆ ของพระพุทธเจ้า พระองค์คงจะได้ข้อขึ้นเป็นทวีสำคัญ
ในนิทานทั้งหลายนั้นก็จะอาจเป็นไปได้ เพราะท่านทั้งหลายนั้นเชื่อว่าพระ
พุทธเจ้ามีลัทธิวิชาอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่าบุพเพนิวาสานุสสติ คือความรู้ให้
ระลึกชาติที่เป็นอยู่ก่อน ๆ ได้ ๆ การที่เชื่อว่าระลึกชาติได้นั้น ใช้จะมี

อยู่แต่ในพระพุทธศาสนาถ้าหาไม่ เป็นข้อที่เชื่อกันอยู่ในโบราณกาล
 แม้ในหมู่คนนอกพระพุทธศาสนา จะนำมากล่าวไว้พอเป็นตัวอย่าง
 ในเรื่องราวของพวกกรีก มินักปราชญ์ชาตินี้ผู้หนึ่งชื่อ บิดัก
 โกรส^๑ เป็นเจ้าลัทธิในวิชาที่ว่าด้วยธรรมชาติของรูปธรรมนามธรรม^๒
 ซึ่งเป็นเหตุเกิดศาสนาต่าง ๆ ขึ้น แลเป็นคนเข้าใจวิชาสำหรับคำนวณ^๓ ๑
 เขาเกิดที่เมืองสามอส^๔ ประเทศกรีกครั้งยังแยกเป็นหลายอาณาจักร
 เมื่อก่อนคริสตกักราว ๕๗๒ ปี^๕ คือก่อนพุทธปรินิพพาน ๔๐ ปี ใดแก่เวลา
 กำลังเป็นพุทธกาลในตอนแรก ๆ พระพุทธเจ้าเพิ่งได้ตรัสสั่ง^๕ ๕ บัดแล้ว
 ไปแล้ว เทียวสอนความรู้ของตน ในเมืองทั้งหลายแถบประเทศกรีก
 คัมมาเคิม ซึ่งเรียกว่า มิกนากรีเซีย^๕ แลสันนิษฐานตามภูมิศาสตร์
 โบราณว่าประเทศอิตาลีตอนใต้ เมื่อก่อนคริสตกักราว ๕๓๘ ปี^๕ คือ
 หลังพุทธปรินิพพาน รว ๑๓ ปี^๕ ทำกาลกิริยาที่เมืองเมตตาปอนตุม^๖
 จังหวัดมิกนากรีเซีย^๕ เอง เมื่อก่อนคริสตกักราว ๕๐๐ ปี^๕ ๕ ๕
 หลังพุทธปรินิพพาน ๔๒ ปี^๕ ๕ บิดักโกรสผู้นั้น กล่าวอ้างว่าตนรล
 ชาติได้ ๑ คราวหนึ่งก่อนคริสตกักราว ๓๓๓๕ ลงมาหา ๓๖๔๖ ปี^๕ ๕
 ที่ลงสันนิษฐานรวมกันว่า ๓๖๔๓ ปี^๕ คือก่อนพุทธปรินิพพาน รว ๖๔๓ ปี^๕
 พวกกรีกสมทบกันทำสงครามต่อพวกโตรยัน^๗ คือชาวเมืองทรอย^๘ ใน

๑ Pythagoras. - ๒ Philosophy. - ๓ Mathematics. - ๔ Samos. - ๕ Magna
 Graecia. - ๖ Metapontum. - ๗ Trojan, - ๘ Troy.

๙

ประเทศไทรอัส^๑ ปลายเขตรแผ่นดินเอเชียไมเนอร์^{๑๐} ทางทิศตะวันตก
เฉียงเหนือ ทั่วสาเหตุ คือ ปาริส^{๑๑} ราชบุตรของพระเจ้าปารีส^{๑๒}
พระราชชายาของพวกไทรอัส พาเอาพระนางเฮเลน^{๑๓} พระราชสมเฝ้า
ของพระเจ้าเมเนลอส^{๑๔} พระราชาเมืองสปาร์ตา^{๑๕} อีกนัยหนึ่ง
ชื่อเมืองลัคซีกิม^{๑๖} ไป พวกกรีกก็หวั่นระทามเอาคนมาให้จึงได้ ๑
สงครามครั้งนั้น ฝ่ายกรีกมีพระเจ้าอักกเมเนน^{๑๗} พระราชาเมือง
ไมซีนี^{๑๘} แลบริเวณอาร์โกลิส^{๑๙} พระราชาดาของพระเจ้าเมเนลอส
เป็นจอมพลต่อสู้รบกันอยู่ถึง ๑๐ ปี พวกกรีกจึงมีไชยชนะได้เมือง
ทรอยแลได้พระนางเฮเลนคืนมา ๑ ในสงครามครั้งนั้น พระเจ้า
เมเนลอสให้นายทหารพวกไทรอัสชื่อยูฟอรบัส^{๒๐} ที่เป็นคนมีชื่อ
เสียงข่าวกล้าหาญตาย แล้วเอาโล่ของเขาถวายไว้ ณ เทวสถานแห่ง
นางเทพธิดาสวิซิดา^{๒๑} ที่พวกกรีกนับถือว่า เป็นภคินีแท้แห่งพระ
พฤหัสบดี^{๒๒} แลเป็นแบบอย่างของสตรีที่มีความดี ทั้งที่เป็นภรรยา
แลที่เป็นมารดาอันตั้งอยู่ใกล้เมืองไมซีนี บ้างก็ว่าถวายไว้ ณ เทวสถาน
เทพบุตรปอลโล^{๒๓} โอรสพระพฤหัสบดี เป็นที่หมายแห่งแสงสว่าง
แลอำนาจ อันจะทำให้เป็นแลให้ตายของพระอาทิตย์ ยางที่ก็มี
เข้าใจว่าพระอาทิตย์เอง อันตั้งอยู่ ณ เมืองบรังกิด^{๒๔} ๑ ยึดกริส

-๑ Troad. -๑๐ Asia Minor. -๑๑ Paris. -๑๒ Paian. -๑๓ Helen.
-๑๔ Menelaus. -๑๕ Sparta. -๑๖ Lacedaemon. -๑๗ Agamemnon.
-๑๘ Mycenae. -๑๙ Argolis. -๒๐ Euphorbus. -๒๑ Hera. -๒๒ Zeus.
(Jupiter). -๒๓ Apollo. -๒๔ Branchidae.

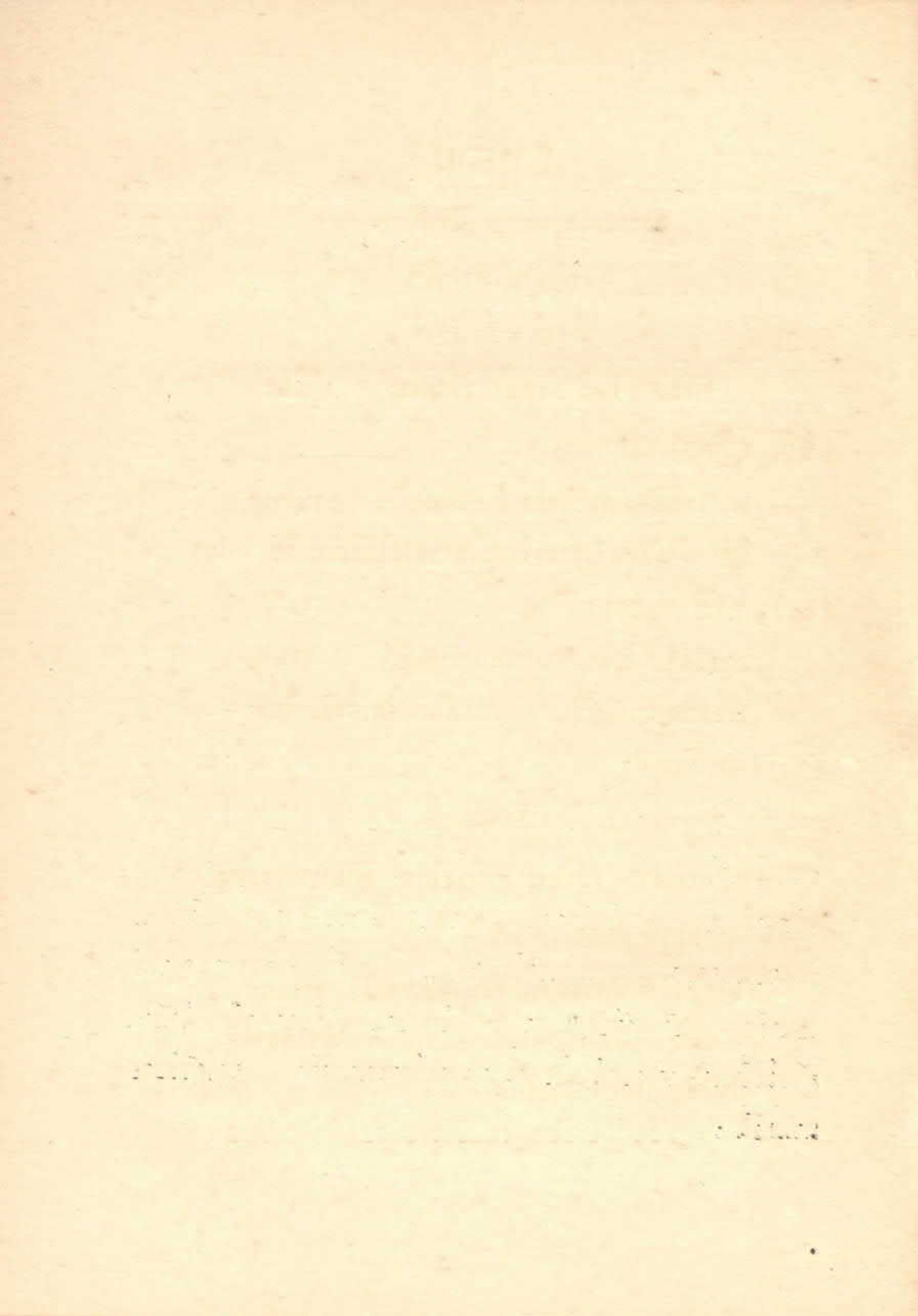
ข้อซึ่งกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นคำแนะนำให้ท่านทั้งหลาย
อ่านหนังสือเรื่องชาตกนิ ตามคำซึ่งข้าพเจ้าเรียกว่าแลดก้วยตง

๗

วงกว้าง ๆ แต่แท้จริงเรื่องชาตกนิ เป็นเรื่องนิทานโบราณ ซึ่ง
นักปราชญ์ทั้งหลายได้นำสืบ ๆ กันมาตั้งแต่ ๒๕๐๐ ปี จนถึง ๓๐๐๐ ปี
ก็เป็นเรื่องที่ควรอยู่ซึ่งเราอ่าน ๆ

ธรรมชาติผู้ซึ่งมีความพอใจในความรู้อะไรหนึ่งสิ่งใดเรื่องทั่วไป
ในโลก ย่อมถือว่าหนังสือซึ่งเขียนไว้แต่โบราณเช่นนั้น เป็นหนังสือ
สำคัญที่จะสอนให้เห็นความประพฤติ ความเป็นอยู่ และประเพณีของ
ประเทศซึ่งแต่งเรื่องนิทานนั้นเป็นอย่างไรมาก่อน เพราะการแต่ง
เรื่องตำนานทั้งปวง โดยทางเทียบเคียงให้รู้จักของคนโบราณใน
ประเทศนั้น ๆ ถึงแม้แต่เพียงเรื่องปรารภซึ่งเรารู้ว่าพระอาจารย์
ผู้รวบรวมคัมภีร์ชาตก ได้เรียบเรียงขึ้น เพื่อให้เห็นเหตุผลประกอบ
ทั้งนิทานก็ แต่เรื่องราวเหล่านั้นย่อมมาจากความจริง ซึ่งเป็นไป
อยู่ในเวลาซึ่งพระพุทธเจ้ายังดำรงพระชนม์อยู่ เป็นเครื่องอุปการะใหญ่
ซึ่งจะรู้เรื่องราวของประเทศและประเพณีอันอยู่ในประเทศนั้น ทั้ง
ความประพฤติของ พระสาวกทั้งหลายตลอดถึง พระองค์ พระพุทธเจ้า
เหมือนหนึ่งเล่าเรื่องเป็นตอน ๆ ในสมัยหนึ่ง ๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรง
ประพฤติพระจริยาบถแลตรัสสั่งสอนอย่างไร เช่นหนังสือซึ่งเขาคัด
ข้อที่ผู้มีชื่อเสียงใหญ่ในสมัยนั้นหรือคิดซึ่งไม่ช้านาน ได้กระทำการ
หรือได้กล่าววาจาอันเป็นข้อควรสังเกตหรือควรจำแลนำพอให้อ่าน มา
รวบรวมขึ้นไว้เป็นฉบับหนึ่งต่างหาก ซึ่งผู้รู้ภาษาต่างประเทศ
คงจะได้พบเห็นอ่านโดยมาก ถ้าจะพยายามกล่าวเป็นคำไทย

ก็เห็นจะตรงกับคำที่เรียกว่าอิทธิฤทธิ์ซึ่งมีผู้เคยแต่งอยู่บ้าง ๑ ความ
 สักเกตอันนี้อาจจะทำให้เข้าใจในพุทธประวัติแจ่มแจ้งขึ้น ๑ แท้จริง หนังสือ
 พุทธประวัตินั้นก็เก็บเรื่องจากพระคัมภีร์ต่าง ๆ มารวบรวมเรียบเรียงขึ้น
 เหมือนอย่างผู้ซึ่งจะแต่งพงษาวดาร ก็ต้องอ่านหนังสือราชการ แล
 หนังสือหลักฐานอันมีอยู่ในกาลสมัยที่ควรแต่งนั้นทว้งแล้ว จึงยก
 ข้อที่ควรเรียบเรียงเป็นเรื่องในข้อซึ่งควรจะกล่าว ๑ แต่ผู้ซึ่งจะอ่าน
 หนังสือโบราณเช่นนั้น จำจะต้องสังเกตกาลสมัยของหนังสือนั้น ให้รู้ว่า
 หนังสือนั้นได้แต่งขึ้นในประเทศใด ประเทศนั้นมีภูมิฐานอย่างไร ความ
 ประพฤติของมนุษย์ในประเทศนั้นเป็นอยู่ในกาลนั้นอย่างไร ความ
 มุ่งหมายของผู้ซึ่งคิดเห็นว่าเป็นการดี ที่คนจะทำประโยชน์ให้แก่
 ประชุมชนเป็นอันมากอย่างไร แล้วแต่ได้ทำการไปด้วยอาการอย่างไร
 สำเร็จได้อย่างไร ๑ ผู้อ่านต้องตั้งใจเหมือนตนได้เกิดขึ้นในขณะนั้น
 อ่านด้วยน้ำใจที่รู้สึกประโยชน์ใช้ประโยชน์ในเวลานั้น จึงจะเกิดความ
 ปรารถนาในใจในขณะที่อ่านนั้น แลจะเข้าใจแจ่มแจ้งตลอด ๑ เมื่ออ่านตลอด
 ข้อความแล้ว จะใช้วิจารณ์อย่างหนึ่งอย่างใดสำหรับวินิจฉัย
 ในภายหลังก็ตาม เมื่อเข้าใจชัดเจนแล้ว ก็จะถูกต้องตามความที่
 เป็นจริง ๑ ข้าพเจ้าขอแนะนำผู้ซึ่งตั้งใจจะอ่านหนังสือชาดกนี้ ให้อ่าน
 ด้วยวิธีซึ่งข้าพเจ้าเรียกในเบื้องต้นว่าดังวงพิจารณากว้าง ตั้งใจอธิบาย
 มาแล้ว ๑

สารบาณ

พระบรมราชาธิบาย เรื่องนิบาตชาตก หน้า ก

กฤติhusกวรรคที่ ๓
เรื่องท ๑ ถึงเรื่องท ๒

พระเทพโมลี (เฮง) วัดมหาธาตุ ผู้เรียง

(๑) กฤติhusกชาตกที่ ๑

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกขมิ้น สอนวานร
ให้ทำรังบังฝน วานรโกรธร้องพระโพธิสัตว์เสีย หน้า ๑

(๒) ทที่ธกษชาตกที่ ๒

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ ไล่สวน
เรื่องกะต่ายตัวหนึ่ง ทำให้พวกสัตว์อื่นตกคินว่า
แผ่นกินชุก หน้า ๑

เรื่องที่ ๓

สามเณรวิ่ง เปரியัญ ๔ ประโยค วัดมหาธาตุเรียง

(๓) พรหมทตชาตกที่ ๓

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ ออกขอ
เป็นทาศ์ แสดงยานะธรรมให้พระเจ้าปัญจาลราช
ได้สัจจะเกิดความเลื่อมใส หน้า ๓๖

๗
เรื่องที่ ๔

พระเทพโมลี (เฮง) วัดมหาธาตุเรียง

(๔) จัมมสาฎกชาตกที่ ๔

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้า ร้องห้าม
ปรีพพาชกผู้เข้าใจผิด เห็นแพระชวีกคึกว่าแพระ
ไหว้วัว

หน้า ๒๖

เรื่องที่ ๕

พระมหามณี เปரியัญ ๔ ประโยค วัดมหาธาตุเรียง

(๕) ไคธชาตกที่ ๕

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเหยี่ยว อาศรัย
จอมปลวกอยู่ใกล้ศาลาฤๅษีโกง ๆ จะฆ่าเหยี่ยวเอา
เนื้อแกงกิน เหยี่ยวรู้ทันฆ่าไม่ได้

หน้า ๒๖

เรื่องที่ ๖

สามเณรข้อย เปரியัญ ๕ ประโยค วัดมหาธาตุเรียง

(๖) กัฏการุชาตกที่ ๖

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทพบุตรชั้นดาวดึงษ์
ชวนเทพบุตร ๓ องค์ ประคับเซกด้วยคอกฟักทิพย์
ลงมากุมหรรษพณเมืองพาราณสี ไปโรหิตโกงหลวง
ชอคอกฟักทิพย์มาประคับแล้ว กลับเป็นพินขึ้น

หน้า ๓๐

เรื่องที่ ๗ ถึงเรื่องที่ ๘

พระเทพโมลี (เฮง) วัดมหาธาตุเรียง

(๗) กากาตียชาตกที่ ๗

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาพาราณสี
พระยาสุบรรณแปลงเพศเป็นมนุษย์มาเล่นสกากับ
พระเจ้าพาราณสี ลักพาพระอรรคมเหษีไปยัง
พิภพของตน

หน้า ๓๘

(๘) อนนุโสจียชาตกที่ ๘

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์มานพ
มารดาบิดาวิงวอนให้แต่งงานกับนางสัมมิลละหาสินี
ชนทั้งสองไม่ยินยอมในกามคุณ ภายหลังพากันออก
บวชเป็นทาสทั้งคู่

หน้า ๔๒

เรื่องที่ ๘

พระมหาเรียบ เปริยญ ๔ ประโยค วัดมหาธาตุเรียง

(๘) กาฬพาหุชาตกที่ ๘

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลิงเผือกกับน้องชาย
นายพรานจับได้ นำมาถวายพระเจ้าพาราณสี ไปรต
ปราณประธานลาภยศทั้งปวงนั้น

หน้า ๔๘

ก

เรื่องที่ ๑๐

สามเณรแม่น เปரிய ๕ ประโยค วัดมหาธาตุเรียง

(๑๐) สัตถ์มังสัถกชาตกที่ ๑๐

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้า
พาราณสี ทกลองค์ของคนที่ถวายเหตุถือเอาหา
ปณของหลวง เจ้าพนักงานคลังนำตัวมาถวายพระ
ราชาหาว่าเป็นโจร ภายหลังขอราชานุญาตออก
บวชเป็นทาส

หน้า ๕๕

นิบาตชาดก

จตุกนิบาต

กุกกุฏสกวรรค ที่ ๓

เรื่องที่ ๑ ถึงเรื่องที่ ๒

พระเทพโมลี (เฮง) วัดมหาธาตุ เรียง

๑ กุกกุฏสกชาดก

มนุสฺสสฺสเสว เต สีสนฺติ อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต
มหากุสฺสปตฺตฺเถรสฺส ปณฺเณสาลณามกํ ทหฺรภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ณพระเชตวัน ทรง
พระปรารภภิกษุหนุ่มที่เผ่ายวณศาสดาพระมหากัสสปเถระเจ้า ให้เป็นมูล
เหตุ ได้ตรัสพระธรรมเทศนาอันนี้ มีคำเริ่มต้นว่า “มนุสฺสสฺสเสว
เต สีสํ” เป็นอาทิ

เรื่องยี่สิบนั้น ต้นเหตุเกิดขึ้นที่เมืองราชคฤห์ กิร ครั้งได้สัทธิมา
ครั้งเมื่อจะเกิดเหตุเรื่องนั้น พระมหากัสสปเถระเจ้าอาศรัยเมืองราชคฤห์
เป็นโคจรคาม สำนวนอธิบายอยู่ในกุกกุฏา มีภิกษุหนุ่มสองรูปอยู่
อยู่ ในเขตรูปนั้น รูปหนึ่งเอาใจใส่อุปการะพระเถระเจ้าจริง แต่รูป
หนึ่งเป็นคนเจ้ามาว่าอยากสอนยาก แล้วแต่เพื่อนเขาทำอันใดไว้ ก็ออก

รับหน้าแสดงกิริยาทั้งตัวทำ เมื่อน้ำขุ่นปากเป็นคัน เพื่อนเขาค้างไว้แล้ว ก็จึงไปกราบเรียนพระเถระเจ้าว่า น้ำค้างไว้เสียแล้ว นิมนต์เด็กเจ้าข้า ทั้งนี้เป็นคัน เพื่อนเขาลุกขึ้นแต่เช้า กวาคบริเวณที่อยู่ของพระเถระเจ้าไว้เสียแล้ว เวลาพระเถระเจ้าออกจากกุฏิ ทำเป็นกวากข้างโน้นข้างนี้ เป็นที่ว่าตัวกวากทั่วทั้งบริเวณ รูปที่ถึงพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติจึงดำริว่า ท่านนี้เจ้ามาอย่างประหลาด ตัวไม่ทำคอบแต่เอาหน้า กิจการเราทำไว้ดี ประสงค์ว่าท่านทำ เราจักทำกรรมของเรอให้ปรากฏ เมื่อภิกษุเจ้ามาเข้าเข้าไปฉันในชานกลียมาแล้ว กำลังนอนหลับอยู่บนเตียงของตน เธอจักแฉกค้ำน้ำสำหรับอาบเสร็จแล้ววางแอบเสียดหลังซุ่ม เหนืออันตักกิ่งกะขวยใส่ไว้ในภาชนะทั้งไว้บนเตา ภิกษุเจ้ามาอาบตนแล้ว เดินมาเหนื่อพลุ่งขึ้นอยู่ ลึกคึกว่าเขาค้ำน้ำค้างไว้บนซุ่มแล้ว จึงไปเรียนพระเถระเจ้าว่า น้ำข้าพเจ้าค้างไว้ในซุ่มแล้ว นิมนต์สงฆ์เด็กเจ้าข้า พระเถระก็เดินมากับเธอเพื่อจะสงฆ์ เข้าไปในซุ่มไม่เห็นน้ำถามว่า ไหนเล่า น้ำ เธอวางไว้ตรงไหน ภิกษุเจ้ามาอาบไปโรงไฟโดยเร็ว หย่อนกะขวยลงในภาชนะอันเปล่า กะขวยกระทบภาชนะดังเสียงฆระ จำเดิมแต่นั้นเธอก็เกิดมีผายว่า อุลลสัททกะภิกษุมา ทันใดนั้นเพื่อนกันก็นำน้ำมาจากหลังซุ่ม เรียนพระเถระเจ้าว่านิมนต์สงฆ์ พระเถระเจ้าสงฆ์แล้วใคร่ครวญดูตามเหตุผล ทราบเหตุที่พระอุลลสัททกะภิกษุเป็นผู้เจ้ามาอาบ ครั้นเวลาเย็นเธอมาสู่ที่อุปฐาก มีเถรวาทสอนว่า แฉกเอาใส่ ขรรคมควาสมณะกล่าวสิ่งทักตนทำว่าตัวทำจึงจะควร เมื่อ

๑ กฎุสทกชาดก

๓

ประพตฺติณอกทาง คือสิ่ง^๑ที่ทัว^๒ไม้^๓ได้^๔ทำ^๕กล่าว^๖ว่า^๗ตัว^๘ทำ^๙ ทั้ง^{๑๐}สัมป^{๑๑}ชาน^{๑๒}
มุสาวาท^{๑๓}อภัย^{๑๔}กั^{๑๕} จำ^{๑๖}เคิม^{๑๗}แต่^{๑๘}นั้น^{๑๙}เธอ^{๒๐}อย่า^{๒๑}ทำ^{๒๒}เช่น^{๒๓}นี้^{๒๔}อีก^{๒๕}ต่อไป^{๒๖} พระ^{๒๗}อูลุก^{๒๘}สัท^{๒๙}ทกะ^{๓๐}
โกธ^{๓๑} รุง^{๓๒}ขึ้น^{๓๓}ไม่^{๓๔}เข้า^{๓๕}ไป^{๓๖}วิ^{๓๗}ณ^{๓๘}ท^{๓๙}ชา^{๔๐}ด^{๔๑}กับ^{๔๒}พระ^{๔๓}เถระ^{๔๔} พระ^{๔๕}เถระ^{๔๖}เจ้า^{๔๗}ไป^{๔๘}กับ^{๔๙}ภิกษุ^{๕๐}
ผู้^{๕๑}ปฏิบัติ^{๕๒}วิ^{๕๓}จร^{๕๔}รูป^{๕๕}เดีย^{๕๖}ว ส่วน^{๕๗}พระ^{๕๘}อูลุก^{๕๙}สัท^{๖๐}ทกะ^{๖๑}ภิกษุ^{๖๒} ท^{๖๓}อ^{๖๔}ค^{๖๕}ไป^{๖๖}ท^{๖๗}ระ^{๖๘}ก^{๖๙}ล^{๗๐}อุ^{๗๑}ป^{๗๒}ฐ^{๗๓}าก^{๗๔}
พระ^{๗๕}เถระ^{๗๖}เจ้า^{๗๗}ผู้^{๗๘}เดีย^{๗๙}ว เม^{๘๐}ือ^{๘๑}เขา^{๘๒}ดา^{๘๓}ม^{๘๔}ว่า^{๘๕} พระ^{๘๖}เถระ^{๘๗}เจ้า^{๘๘}ไป^{๘๙}ใน^{๙๐}ที่^{๙๑}ไ^{๙๒}ไหน^{๙๓} ท^{๙๔}อ^{๙๕}ย^{๙๖}เขา^{๙๗}ว่า^{๙๘}
ไม้^{๙๙}ได้^{๑๐๐}ไป^{๑๐๑}ไ^{๑๐๒}ไหน^{๑๐๓}อยู่^{๑๐๔}ที่^{๑๐๕}วิ^{๑๐๖}ห^{๑๐๗}าร^{๑๐๘} เพ^{๑๐๙}ระ^{๑๑๐}ท่า^{๑๑๑}น^{๑๑๒}อา^{๑๑๓}พา^{๑๑๔}ธ^{๑๑๕} เขา^{๑๑๖}ดา^{๑๑๗}ม^{๑๑๘}ว่า^{๑๑๙} ไ^{๑๒๐}ค^{๑๒๑}ะ^{๑๒๒}ไร^{๑๒๓}ส่ง^{๑๒๔}ไป^{๑๒๕}
ถ^{๑๒๖}ว^{๑๒๗}าย^{๑๒๘}จึง^{๑๒๙}จะ^{๑๓๐}คว^{๑๓๑}ร เธอ^{๑๓๒}บ^{๑๓๓}อ^{๑๓๔}ก^{๑๓๕}อ^{๑๓๖}อก^{๑๓๗}อ^{๑๓๘}อก^{๑๓๙}ช^{๑๔๐}อ^{๑๔๑}โ^{๑๔๒}ภ^{๑๔๓}า^{๑๔๔}ชน^{๑๔๕}ะ^{๑๔๖}ว่า^{๑๔๗} จ^{๑๔๘}ง^{๑๔๙}ส่ง^{๑๕๐}สิ่ง^{๑๕๑}นี้^{๑๕๒}ไป^{๑๕๓}ถ^{๑๕๔}ว^{๑๕๕}าย^{๑๕๖}
เธอ^{๑๕๗}รับ^{๑๕๘}อา^{๑๕๙}หา^{๑๖๐}ร^{๑๖๑}ที่^{๑๖๒}เขา^{๑๖๓}จ^{๑๖๔}ัก^{๑๖๕}ตาม^{๑๖๖}คำ^{๑๖๗}ของ^{๑๖๘}คน^{๑๖๙}แล้ว^{๑๗๐} ไป^{๑๗๑}สู่^{๑๗๒}ที่^{๑๗๓}ช^{๑๗๔}อ^{๑๗๕}บ^{๑๗๖}ใจ^{๑๗๗}ของ^{๑๗๘}คน^{๑๗๙} ฉ^{๑๘๐}น^{๑๘๑}แล้ว^{๑๘๒}
ก^{๑๘๓}ล^{๑๘๔}บ^{๑๘๕}ไป^{๑๘๖}ส^{๑๘๗}วิ^{๑๘๘}ห^{๑๘๙}าร^{๑๙๐} ท^{๑๙๑}่อ^{๑๙๒}มา^{๑๙๓}อีก^{๑๙๔}วัน^{๑๙๕}หนึ่ง^{๑๙๖} พระ^{๑๙๗}เถระ^{๑๙๘}เจ้า^{๑๙๙}ไป^{๒๐๐}สู่^{๒๐๑}ท^{๒๐๒}ระ^{๒๐๓}ก^{๒๐๔}ล^{๒๐๕}น^{๒๐๖}ั้น^{๒๐๗}น^{๒๐๘}ั^{๒๐๙}ง^{๒๑๐}แล้ว^{๒๑๑}
ม^{๒๑๒}น^{๒๑๓}ุ^{๒๑๔}ษ^{๒๑๕}ย์^{๒๑๖}ท^{๒๑๗}ัง^{๒๑๘}ห^{๒๑๙}ล^{๒๒๐}า^{๒๒๑}ย^{๒๒๒}ดา^{๒๒๓}ม^{๒๒๔}ว่า^{๒๒๕} พระ^{๒๒๖}ผู้^{๒๒๗}เ^{๒๒๘}น^{๒๒๙}เจ้า^{๒๓๐}อา^{๒๓๑}พา^{๒๓๒}ธ^{๒๓๓}เ^{๒๓๔}น^{๒๓๕}ะ^{๒๓๖}ไร^{๒๓๗}เจ้า^{๒๓๘}ข้า^{๒๓๙} วั^{๒๔๐}น^{๒๔๑}น^{๒๔๒}
ไ^{๒๔๓}ค^{๒๔๔}ะ^{๒๔๕}บ^{๒๔๖}ิน^{๒๔๗}ว่า^{๒๔๘}ด^{๒๔๙}ัง^{๒๕๐}แ^{๒๕๑}ก^{๒๕๒}่^{๒๕๓}เท^{๒๕๔}ีย^{๒๕๕}ว^{๒๕๖}ิ^{๒๕๗}ณ^{๒๕๘}ท^{๒๕๙}ชา^{๒๖๐}ด^{๒๖๑}ไ^{๒๖๒}ไม้^{๒๖๓}ได้^{๒๖๔} พ^{๒๖๕}ว^{๒๖๖}ก^{๒๖๗}ั^{๒๖๘}ฉ^{๒๖๙}น^{๒๗๐}ส่ง^{๒๗๑}อา^{๒๗๒}หา^{๒๗๓}ร^{๒๗๔}ไป^{๒๗๕}ถ^{๒๗๖}ว^{๒๗๗}าย^{๒๗๘} ภ^{๒๗๙}ิก^{๒๘๐}ษ^{๒๘๑}
ร^{๒๘๒}ูป^{๒๘๓}ไ^{๒๘๔}น^{๒๘๕}เ^{๒๘๖}อ^{๒๘๗}ร^{๒๘๘}ั^{๒๘๙}ย^{๒๙๐}ไป^{๒๙๑} พระ^{๒๙๒}ผู้^{๒๙๓}เ^{๒๙๔}น^{๒๙๕}เจ้า^{๒๙๖}ฉ^{๒๙๗}น^{๒๙๘}แล้ว^{๒๙๙}ห^{๓๐๐}ร^{๓๐๑}ือ^{๓๐๒}เจ้า^{๓๐๓}ข้า^{๓๐๔} ฯ พระ^{๓๐๕}เถ^{๓๐๖}ระ^{๓๐๗}เจ้า^{๓๐๘}ค^{๓๐๙}อ^{๓๑๐}ง^{๓๑๑}น^{๓๑๒}
ฉ^{๓๑๓}น^{๓๑๔}แล้ว^{๓๑๕}ก^{๓๑๖}ล^{๓๑๗}บ^{๓๑๘}ไป^{๓๑๙}วิ^{๓๒๐}ห^{๓๒๑}าร^{๓๒๒} เว^{๓๒๓}ล^{๓๒๔}า^{๓๒๕}เ^{๓๒๖}น^{๓๒๗}พระ^{๓๒๘}อูลุก^{๓๒๙}สัท^{๓๓๐}ทกะ^{๓๓๑}ภ^{๓๓๒}ิก^{๓๓๓}ษ^{๓๓๔}ุ^{๓๓๕}
เ^{๓๓๖}ร^{๓๓๗}ว^{๓๓๘}เ^{๓๓๙}น^{๓๔๐}ว่า^{๓๔๑}ส^{๓๔๒}อ^{๓๔๓}น^{๓๔๔}ว่า^{๓๔๕} ไ^{๓๔๖}ค^{๓๔๗}ะ^{๓๔๘}บ^{๓๔๙}ิน^{๓๕๐}ว่า^{๓๕๑}เธอ^{๓๕๒}เ^{๓๕๓}้า^{๓๕๔}ไป^{๓๕๕}ท^{๓๕๖}ระ^{๓๕๗}ก^{๓๕๘}ล^{๓๕๙}ไ^{๓๖๐}น^{๓๖๑}ั^{๓๖๒}น^{๓๖๓}เ^{๓๖๔}น^{๓๖๕} บ^{๓๖๖}อ^{๓๖๗}
ไ^{๓๖๘}ห^{๓๖๙}เ^{๓๗๐}จ^{๓๗๑}ัก^{๓๗๒}อา^{๓๗๓}หา^{๓๗๔}ร^{๓๗๕}ว^{๓๗๖}่า^{๓๗๗}คว^{๓๗๘}ร^{๓๗๙}ไ^{๓๘๐}ค^{๓๘๑}่^{๓๘๒}สิ่ง^{๓๘๓}นี้^{๓๘๔} ฯ ไป^{๓๘๕}ถ^{๓๘๖}ว^{๓๘๗}าย^{๓๘๘}พระ^{๓๘๙}เถ^{๓๙๐}ระ^{๓๙๑} แ^{๓๙๒}ล^{๓๙๓}้ว^{๓๙๔}น^{๓๙๕}ำ^{๓๙๖}มา^{๓๙๗}บ^{๓๙๘}ริ^{๓๙๙}โ^{๔๐๐}ภ^{๔๐๑}ค^{๔๐๒}
กา^{๔๐๓}ร^{๔๐๔}ท^{๔๐๕}ำ^{๔๐๖}วิ^{๔๐๗}ญ^{๔๐๘}ญ^{๔๐๙}ก^{๔๑๐}ิ^{๔๑๑}เ^{๔๑๒}เช่น^{๔๑๓}นี้^{๔๑๔}ไม่^{๔๑๕}คว^{๔๑๖}ร^{๔๑๗}แ^{๔๑๘}ก^{๔๑๙}่^{๔๒๐}ส^{๔๒๑}ม^{๔๒๒}ณะ^{๔๒๓} เธอ^{๔๒๔}อ^{๔๒๕}ย^{๔๒๖}่า^{๔๒๗}ป^{๔๒๘}ระ^{๔๒๙}พ^{๔๓๐}ต^{๔๓๑}ิ^{๔๓๒}เ^{๔๓๓}เช่น^{๔๓๔}นี้^{๔๓๕}อีก^{๔๓๖}ต^{๔๓๗}่อ^{๔๓๘}ไป^{๔๓๙} ฯ
พระ^{๔๔๐}อูลุก^{๔๔๑}สัท^{๔๔๒}ทกะ^{๔๔๓}ภ^{๔๔๔}ิก^{๔๔๕}ษ^{๔๔๖}ุ^{๔๔๗}ไ^{๔๔๘}ค^{๔๔๙}ะ^{๔๕๐}ย^{๔๕๑}ก^{๔๕๒}า^{๔๕๓}ชา^{๔๕๔}มา^{๔๕๕}ฏ^{๔๕๖}ใน^{๔๕๗}พระ^{๔๕๘}เถ^{๔๕๙}ระ^{๔๖๐}เจ้า^{๔๖๑} ท^{๔๖๒}ั^{๔๖๓}ว^{๔๖๔}ย^{๔๖๕}เห^{๔๖๖}ต^{๔๖๗}ุ^{๔๖๘}ท^{๔๖๙}ว^{๔๗๐}่า^{๔๗๑}ก^{๔๗๒}ล^{๔๗๓}่า^{๔๗๔}
เ^{๔๗๕}ป^{๔๗๖}ิง^{๔๗๗}เท^{๔๗๘}่าน^{๔๗๙}นี้^{๔๘๐} ค^{๔๘๑}ิ^{๔๘๒}ก^{๔๘๓}แ^{๔๘๔}ก^{๔๘๕}ัน^{๔๘๖}ว^{๔๘๗}่า^{๔๘๘}แม^{๔๘๙}้^{๔๙๐}ด^{๔๙๑}ัง^{๔๙๒}วั^{๔๙๓}น^{๔๙๔}ก^{๔๙๕}่อน^{๔๙๖} อา^{๔๙๗}ศ^{๔๙๘}ร^{๔๙๙}ิ^{๕๐๐}ย^{๕๐๑}ของ^{๕๐๒}น^{๕๐๓}ิ^{๕๐๔}ก^{๕๐๕}หน^{๕๐๖}อ^{๕๐๗}ย^{๕๐๘}เ^{๕๐๙}ป^{๕๑๐}ิง^{๕๑๑}น^{๕๑๒}้ำ^{๕๑๓}
เท^{๕๑๔}่าน^{๕๑๕}นี้^{๕๑๖} ท^{๕๑๗}่าน^{๕๑๘}พ^{๕๑๙}าล^{๕๒๐}เท^{๕๒๑}ล^{๕๒๒}า^{๕๒๓}ร^{๕๒๔}ก^{๕๒๕}ับ^{๕๒๖}เร^{๕๒๗}า^{๕๒๘}ค^{๕๒๙}ร^{๕๓๐}ัง^{๕๓๑}หน^{๕๓๒}ึง^{๕๓๓}แล้ว^{๕๓๔} มา^{๕๓๕}ย^{๕๓๖}ค^{๕๓๗}ัน^{๕๓๘} ช^{๕๓๙}ั^{๕๔๐}น^{๕๔๑}แ^{๕๔๒}ก^{๕๔๓}่^{๕๔๔}เร^{๕๔๕}อ^{๕๔๖}ง^{๕๔๗}

ยวิโลกกัศรที่ตระกุกุชชากของท่านล็กกำมอหนึ่ง ท่านก็ยกทอนไว้
 ไม่ไ้ ากอความทะเลาะกับเราอีก จักต้องสนองพระเดชพระคุณท่าน
 รุงจันอิกวันหนึ่ง เมื่อพระเถระเจ้าเข้าไปบิณฑบาต เธอเอาทอนไม้
 ทุบค่อยภาชนะเครื่องใช้สรวอยให้แตกทลาย เผาบรรณศาลาเสียแล้ว
 หนีไป แม้เธอยังมีชีวิตอยู่ไม่ทันตายก็เป็นมนุษย์ทั้งเปรต โดยเหตุ
 ที่อก ๆ อยาก ๆ หาที่พึ่งมิไ้ ร่างกายผ่ายผอม ทำกาลกิริยาแล้วไป
 เกิดในอวิจีมหานรก อนาคตที่เธอทำก็ปรากฏทั่วไปในหมู่ชน

ครั้งนั้นภิกษุพวกหนึ่ง ออกจากเมืองราชคฤห์มายังเมืองสาวัตถี
 ถึงแล้วเก็บขาคีวรฝากไว้ในสำนักเพื่อนกัน แล้วไปสู่สำนักพระบรม
 ศาสกา นั่งถวายบังคมแล้ว ฯ พระองค์ทรงทำปฏิสันถารกับเธอ
 เหล่านั้น ตรัสถามว่า เธอมาแต่เมืองไหน ฯ กรายทูลว่า มาแต่เมือง
 ราชคฤห์พระเจ้าข้า ฯ ตรัสถามว่า ใครเป็นอาจารย์ให้โอวาทในเมืองนั้น ฯ
 กรายทูลว่า พระมหากัสสปเถระเจ้า พระเจ้าข้า ตรัสถามว่า กัสสป
 เธอเป็นศุขอยู่หรือ เธอกราบทูลว่าพระเจ้าข้าเป็นศุข แต่ถูกสัทธิง
 วิหาริกโครชเพราะให้โอวาท เมื่อเข้าไปบิณฑบาตเธอเอาทอนไม้ทุบค่อ
 ภาชนะเครื่องใช้สรวอยให้แตกทลาย ทั้งเผาบรรณศาลาเสียแล้วหนีไป

สมเด็จพระบรมครู ไ้ทรงสทักกับนั้น ตรัสว่า กุฎิกภิกษุทั้งหลาย
 เมื่อกัสสปอยู่กับคนพาลเห็นปานนี้ผู้น้อยผู้เกียวเสียดีกว่า แล้วตรัสพระคาถา
 ในพระธรรมบทว่า

“จรรยา นาคิณุเคยบ เสขย์ สติสมตฺตโน
เอกจริยํ ทพฺพํ กรียา นตฺถิ พาเล สหายตา”

ความว่าผู้^๕ที่ระ^๕คึก^๕หา^๕เพ^๕น ถ้า^๕ไม่^๕ไ^๕ไ^๕เพ^๕น^๕ที่^๕ค^๕ก^๕ว^๕า^๕ท^๕ว หรือ^๕เส^๕ม^๕อ^๕ก^๕บ^๕
ท^๕ว^๕ฟ^๕ง^๕ท^๕า^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕อ^๕ย^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เก^๕ย^๕ว^๕ใ^๕ห^๕ี^๕น^๕ค^๕ง เพราะ^๕ค^๕ย^๕ค^๕น^๕พ^๕าล^๕ม^๕ี^๕ค^๕ณ^๕ะ^๕ร^๕อ ก^๕ง^๕น^๕
อ^๕ธิ^๕บ^๕า^๕ย^๕ว^๕า จะ^๕ค^๕ย^๕เพ^๕น^๕ท^๕อ^๕ง^๕เล^๕อ^๕ก^๕ค^๕ย ถ้า^๕ไ^๕ไ^๕เพ^๕น^๕ที่^๕ค^๕ก^๕ว^๕า^๕ท^๕ว โดย^๕
ค^๕ณ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ก^๕ิ^๕ท^๕ม^๕ใ^๕น^๕น้ำ^๕ใจ เป็น^๕การ^๕ก^๕ิ เพราะ^๕จะ^๕ไ^๕ไ^๕ซ^๕ัก^๕น^๕ำ^๕ต^๕น^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เร^๕วิ^๕ญ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ก^๕
ย^๕ิง^๕ ๆ ช^๕น^๕ไป เมื่อ^๕ไม่^๕ไ^๕ไ^๕ด^๕ง^๕เช^๕น^๕น^๕ัน เพียง^๕แต่^๕เส^๕ม^๕อ^๕ก^๕บ^๕ท^๕ว^๕ก^๕็^๕ค^๕ว^๕ร^๕ค^๕ย^๕ไ^๕ไ^๕
เพราะ^๕ค^๕ย^๕เพ^๕น^๕เช^๕น^๕น^๕ัน^๕ไม่^๕ซ^๕า^๕ค^๕ท^๕น ค^๕ณ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ก^๕ิ^๕ท^๕น^๕ค^๕ย^๕ป^๕ระ^๕พ^๕ฤ^๕ติ^๕ค^๕ง^๕อ^๕ย^๕
ไม่^๕ซ^๕ัก^๕พ^๕า^๕ใ^๕ล^๕ค^๕ห^๕ย^๕อ^๕น^๕เส^๕อ^๕ม^๕ท^๕ร^๕า^๕ม^๕ไป ค^๕น^๕เล^๕ว^๕ท^๕ร^๕า^๕ม^๕ส^๕ัน^๕ค^๕า^๕น^๕ห^๕ย^๕า^๕บ ไม่^๕ร^๕ู้^๕จ^๕ัก^๕
ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕ค^๕ัน^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕ผ^๕ู^๕อ^๕น จะ^๕ท^๕า^๕จะ^๕พ^๕ค^๕ระ^๕ค^๕ิ^๕ก^๕็^๕ล^๕ว^๕น^๕เป็น^๕ท^๕ุ^๕ริ^๕ก ก^๕่อ^๕ไ^๕ให้^๕
เก^๕ิ^๕ก^๕ว^๕า^๕ม^๕เก^๕อ^๕ิ^๕ร^๕อ^๕น^๕ท^๕ง^๕ค^๕น^๕แล^๕ผ^๕ู^๕อ^๕น ค^๕น^๕เช^๕น^๕น^๕ัน^๕ไม่^๕ค^๕ว^๕ร^๕ค^๕ย^๕เป็น^๕เพ^๕น^๕
อ^๕ย^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เก^๕ย^๕ว^๕เล^๕ย^๕ก^๕็^๕ก^๕ว^๕า เพราะ^๕ค^๕ย^๕ค^๕น^๕เช^๕น^๕น^๕ัน^๕ไม่^๕มี^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕ะ^๕ร^๕อ กล^๕ย^๕ท^๕า^๕
ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ก^๕ิ^๕ท^๕ม^๕อ^๕ย^๕ใ^๕น^๕ค^๕น^๕ใ^๕ห^๕ี^๕ท^๕ร^๕พ^๕ล^๕เส^๕อ^๕ม^๕ไป

สม^๕เ^๕ก^๕เ^๕พ^๕ระ^๕ผ^๕ู^๕มี^๕พ^๕ระ^๕ภ^๕า^๕ค^๕เจ้า คร^๕ั^๕ส^๕ก^๕ง^๕น^๕แล^๕ว^๕ ท^๕ร^๕ง^๕เร^๕ย^๕ก^๕ภ^๕ิก^๕ษ^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕า^๕
คร^๕ั^๕ส^๕ท^๕อ^๕ไป^๕อ^๕ิ^๕ก^๕ว^๕า ท^๕ุ^๕ก^๕ร^๕ภ^๕ิก^๕ษ^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕า^๕ ภ^๕ิก^๕ษ^๕ท^๕เ^๕ม^๕า^๕ก^๕ุ^๕น^๕ัน^๕ เธอ^๕จะ^๕ไ^๕ไ^๕
ป^๕ระ^๕ท^๕ุ^๕ษ^๕ร^๕ำ^๕ย^๕แ^๕ด^๕ใ^๕น^๕ก^๕า^๕ล^๕น^๕เท^๕า^๕น^๕ัน^๕ก^๕็^๕ห^๕า^๕ไม่ แม^๕ใ^๕น^๕ก^๕า^๕ล^๕ก^๕อ^๕น เธอ^๕ก^๕็^๕ป^๕ระ^๕ท^๕ุ^๕ษ^๕ร^๕ำ^๕ย^๕
เข^๕า^๕มา^๕เห^๕ม^๕อ^๕น^๕ก^๕ัน อ^๕น^๕ง^๕เธอ^๕จะ^๕ซ^๕ิง^๕โก^๕ร^๕ธ^๕อ^๕ผ^๕ู^๕ที่^๕ให้^๕โ^๕ว^๕า^๕ท แ^๕ด^๕ใ^๕น^๕ก^๕า^๕ล^๕น^๕
ก^๕็^๕ห^๕า^๕ไม่ แม^๕ใ^๕น^๕ก^๕า^๕ล^๕ก^๕อ^๕น เธอ^๕ก^๕็^๕โก^๕ร^๕ธ^๕เข^๕า^๕มา^๕เห^๕ม^๕อ^๕น^๕ก^๕ัน ภ^๕ิก^๕ษ^๕ท^๕ง^๕ห^๕ล^๕า^๕
ท^๕ล^๕อ^๕า^๕ร^๕า^๕น^๕า^๕ใ^๕ห^๕ี^๕แ^๕ส^๕ก^๕น^๕เ^๕อ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕น^๕ัน^๕ใ^๕ห^๕ี^๕แ^๕จ^๕ัง^๕ช^๕ัก พ^๕ระ^๕อ^๕ง^๕ค^๕ก^๕ั^๕คร^๕ั^๕ส^๕อ^๕ที่^๕ค^๕ิ^๕น^๕า^๕น^๕
ก^๕็^๕ท^๕อ^๕ไป^๕น

“อดีตเต พาราณสียัม พุรหมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต ฯ ล ฯ”

ในกาลอันล่วงไปแล้วแต่หนหลัง ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ดำรง
ราชสมบัติในเมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์เกิดในกำเหนิดคนกษัตริย์ เจริญ
วัยแล้ว ทำรังที่อยู่ของตนอย่างมีคติผ่นร่วรคไม่ได้ ทั้งงคามนำ
เจริญใจแก่ผู้ทัศนา อยู่ในประเทศเขตรหิมพานต์ ครั้นนั้นถึงฤดูฝน
ฝนกำลังตกธารน้ำไหลไม่ขาด มีสัตว์หนึ่ง ความหนาวบีบคั้นนัง
กักพันอยู่ใกล้รังพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์เห็นเขานังสั่นไถ่ความ
ลำบากคั้นนั้น เมื่อจะเรรจากับเขาจึงกล่าวคาถาเป็นประณมว่า

“มนุสฺสสฺสฺเสว เต สีสํ หตฺถปาทา จ วานร

อถ เกน น วณฺเณน อการนฺเต น วิชฺชติ”

แฉะวานร สีสะแล่มือเท้าของเจ้าเหมือนกับของมนุษย์ไม่แปลก
อะไรกัน ก็เหตุอะไรหนอ เรือนของเจ้าจึงไม่มีเหมือนเขาค้างนี้

“ตํ สุตฺวา วานโร” วานรได้ฟังคั้งนั้น กล่าวคาถาที่สองว่า

“มนุสฺสสฺสฺเสว เม สีสํ หตฺถปาทา จ สิงฺกิล

ยาหุ เสฏฺฐา มนุสฺสเสสุ ตา เม ปญฺเณน น วิชฺชติ”

แฉะนคนกษัตริย์ สีสะแล่มือเท้าของเราเหมือนกับของมนุษย์ จึงคั้ง
ท่านว่า แต่ขัณฺฑยาที่นักปราชญ์กล่าวว่าประเสริฐในหมู่มนุษย์ของเรา
ไม่มี เหตุคั้งนี้เรือนของเราจึงไม่มีเหมือนกับเขา ค้างนี้

“ตํ สุตฺวา โพธิสฺสโต” พระโพธิสัตว์ได้ยินคั้งนั้น กล่าวคาถา
ที่สามที่สี่ว่า

จุฑกนิบาต
กุกุฏิสกวรรคที่ ๓
๒ ททฐภายชาตก

“ททฐภายติ ภททนเตติ อิทํ สตุถา เขตวนเน
วิหวนโต อณฺณตติตฺติเย อารพฺภ กเถสิ”

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ในพระเชตวัน ทรงพระ
ปรารภอัญญาเคียรดี คือนักบวชพวกหนึ่ง มีลัทธิอื่นนอกจากพุทธศาสนา
เป็นมูลเหตุไต่ตรัสพระธรรมเทศนาอันนี้ มีคำเริ่มต้นว่า “ททฐภายติ
ภททนเต” ดังนี้เป็นอาทิ.

“ติตฺติยา กิร เขตวนสฺส สมิเป ตสฺมี ตสฺมี จาเน
กณฺทกปสฺสเย เสยฺยํ กปฺเปเนติ ปณฺจาทเป ตปเนติ นานปฺปการํ
มิจฺจนตปํ จรเนติ” ทั้งได้ชักขึ้นมา เคียรดีทั้งหลายสำเร็จการนอนที่
นอนอันลาคแล้วบนหนาม บำเพ็ญอาตะประรรม คืออุบายทำตนให้เหือก
ร้อนห้าวอย่าง คือบางคนประพฤติกการนอนผสมแลหนวก บางคนดิยขึ้น
เกินเป็นวัตรไม่นอน บางคนดิยการนั่งต่างๆ มีนั่งกระโหย่งเป็นต้น
บางคนดิยการนอนที่นอนอันลาคแล้วบนหนาม บางคนดิยอุบายน้ำให้
ไ้วันละสามเวลา ด้วยถือว่าเป็นการล้างบาปล้างกรรม แลประพฤติก
ะยะที่มีกัมมประการต่างๆ คือดิยเพศเป็นคนเปลือยกายไม่นอนผ้าห่มผ้า
เป็นต้น อยู่ในที่นั้น ๆ ใกล้กันกับพระเชตวัน

ครั้งนั้นภิกษุทั้งหลายมากด้วยกัน เทียบวินชบาตในพระนครแล้ว
เมื่อกลับมาสู่พระเชตะวัน ได้พบเขาเหล่านั้นในระหว่างหนทาง จึงเข้าไป
เฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดาทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงพระภาค การ
ฉ้อฉลของพวกสมณะพราหมณ์เหล่าอัญญเดียรถีย์ มีสาระอยู่หรือหนอ
พระองค์ตรัสว่า กุศลภิกษุทั้งหลาย การฉ้อฉลของพวกเหล่านั้น หา
มีสาระหรือคุณพิเศษอะไรไม่ เมื่อมาเลือกพินสยสวนเข้า ก็เช่นกับ
หนทางมีภาคพินเต็มแล้วด้วยหยกเยื่อ แลเช่นกับเสียงผลมะตูมหล่น
ทำกระต่ายให้ตื่นไปฉนั้น ภิกษุทั้งหลายทูลอาราธนาว่า ขอซึ่งว่าการฉ้อ
ฉลของเขา เช่นกับผลมะตูมหล่นนั้น ข้าพระองค์ทั้งหลายยังไม่ทราบ
ความ ขอพระองค์ได้ทรงแสดงแก่ข้าพระองค์ทั้งหลาย ดังนี้

สมเด็จพระนรคพัจฉรมิคาริยก็ จึงทรงนำอภินิหารอันภพอน
ก่ายังไว้แล้ว มาแสดงให้ปรากฏดังต่อไปนี้

“อดีเต พาราณสีย์ พุทธมุตเต ราชิ กาเรนเต ฯ ล ฯ”

ในกาลอันล่วงไปแล้วแต่หนหลัง ครั้งเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ ดำรงราช
สมบัติในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้อุบัติในกำเนิดราชสีห์ เจริญ
วัยแล้วอาศรัยอยู่ในป่า ก็ในกาลนั้น ที่ริมทะเลด้านทิศประจิม มีป่า
ตาลอยู่แห่งหนึ่ง มีต้นมะตูมปนอยู่ ครั้งนั้น กระต่ายตัวหนึ่ง อาศรัย
อยู่ภายใต้กอตาลทุกหน ซึ่งตั้งอยู่ใต้ต้นมะตูม วันหนึ่งเขาไปบริโภคน
อาหารแล้ว กลับมานอนอยู่ใต้ใบตาล คำริหว่า ถ้าแผ่นดินนี้ชุก

เราจักหนีไปอยู่ที่ไหนหนอ ทันทันนั้นมละมละผลหนึ่งหล่นลงณะเบื้องบน
 ใบตาล เขาได้ยินเสียงนั้นตกใจหมายว่าแผ่นดินชุกแน่น ก็โคกหนีไปไม่
 เหลือवलัฏ กระทบอีกตัวหนึ่ง เห็นเขาวิ่งจู่ท่วงทักกลัวความตาย จึง
 ถามว่า เพื่อนเขี่ยเอ็งกลัวอะไร จึงวิ่งใหญ่ไม่เหลือवलัฏ เขาตอบว่า
 อย่าถามเลยเพื่อน กระทบนั้นก็วิ่งตามไปถามว่า กลัวอะไรเพื่อน
 กลัวอะไรเพื่อน เขาไม่เหลียวกลับวิ่งไปบอกไป ว่าที่นั่นแผ่นดินชุก แม้
 กระทบนั้นก็เลยวิ่งตามหลังเขาไปด้วย โดยอาการนี้กระทบอื่น ๆ
 ไล่วิ่งหนีตามกันไปทั้งพัน ไล่แต่กระทบชาติเกียจเท่านั้น แม้สัตว์อื่น ๆ
 เป็นอันมาก คือเนื้อพวกหนึ่ง สัตว์พวกหนึ่ง โคกระทิงพวกหนึ่ง
 กระบือพวกหนึ่ง วัวลานพวกหนึ่ง แร่พวกหนึ่ง เสือโคร่งพวกหนึ่ง
 ช้างพวกหนึ่ง เห็นเขาวิ่งตามกันไปทั้งนั้น ถามว่าเรื่องอะไรกัน เมื่อ
 เขาบอกว่า ที่โน้นแผ่นดินชุก ก็เลยวิ่งหนีตามกันไป โดยนัยนี้สัตว์
 ประมาณโยชน์หนึ่ง ได้เค็มด้วยผลคือสัตว์เกียจวิธานโดยลำดับ

ครั้งนั้นราชสีห์โพธิสัตว์ เห็นเขาหนีเป็นพวกไปทั้งนั้น จึงถาม
 ว่าเรื่องอะไรกัน ไล่ฟังเขาบอกว่าที่โน้นแผ่นดินชุก คำนี้หัวขานชื่อว่า
 แผ่นดินชุกไม่เคยมี ชรอยพวกเหล่านั้นจักเห็นอะไร ๆ เข้าเป็นแน่ ก็เมื่อ
 เราเพิกเฉยเสีย ไม่ช่วยชวนช่วยเขาเป็นอะไร สัตว์เหล่านั้นก็ดิ้นหาย
 ทั้งหมด เราจักให้ชีวิตแก่เขา ก็คิดดังนี้แล้ว จึงวิ่งล่วงหน้าไปด้วย
 กำลังราชสีห์ ถึงเชิงภูเขาด้วยนั้นลื้อถึงหนาทชันสามครั้ง สัตว์เหล่านั้น
 ตกใจ ภัยแต่ราชสีห์หากคุกคามให้หัวันทวาก ได้กลับขึ้นประชุมกัน

เป็นหมู่ ถามกันว่าเสียงอะไร ๆ ราชสีห์โพลีสัตว์เข้าไปในระหว่างพวก
เขา ถามว่า เธอทั้งหลายวิ่งหนีอะไรกัน เขาตอบว่าแผ่นดินชุก ๆ
ถามว่า เวลาชุกใครเห็น ตอบว่า พวกช้างเขารู้ พระโพลีสัตว์จึงถาม
พวกช้าง พวกช้างก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ แล้วชักไปถึงพวกราชสีห์ ๆ แม้พวก
ราชสีห์ก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ แล้วชักไปถึงพวกเสือโคร่ง ๆ แม้พวกเสือ
โคร่งก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ แล้วชักไปถึงพวกแรด ๆ แม้พวกแรดก็ปฏิเสธ
ว่าไม่รู้ แล้วชักไปถึงพวกวัวลาน ๆ แม้พวกวัวลานก็ปฏิเสธว่าไม่รู้
แล้วชักไปถึงพวกโคกระทิง ๆ แม้พวกโคกระทิงก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ แล้ว
ชักไปถึงพวกหมู ๆ แม้พวกหมูก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ แล้วชักไปถึงพวก
เนื้อทราย ๆ แม้พวกเนื้อทรายก็ปฏิเสธว่าไม่รู้ แล้วชักไปถึงพวก
กระท่าย ๆ แม้พวกกระท่ายเมื่อพระโพลีสัตว์ชักถาม ได้ชักกันต่อ ๆ ไป
จนได้ตัวกระท่ายผู้หนึ่งเหตุ นำมาแสดงแก่พระโพลีสัตว์ว่า เจ้านี้เขารู้ว่า

พระโพลีสัตว์จึงถามว่า แะสหายเธอเห็นแผ่นดินชุกจริงหรือ ๆ
เขาตอบว่า ข้าแต่ นายข้าพเจ้าเห็น เธออยู่ที่ไหนจึงเห็น ๆ ข้าพเจ้าอยู่ที่
ป่าตาลมีต้นมะตูมปนอยู่ ใกล้ทะเลด้านทิศประจิม กำลังนอนอยู่ภายใต้
ใบตาล ณะกอดตาลูกหนึ่งใต้ต้นมะตูม คำว่าที่ว่า ถ้าแผ่นดินจักชุก
เราจักหนีไปในที่ไหน ทันใดนั้นได้ยินเสียงแผ่นดินชุกจึงได้หนีมา ๆ
ราชสีห์คำนี้ว่า ชรอยผลมะตูมสุกจะตกลงบนใบตาลที่เจ้านอนอยู่ ทำ
เสียงให้ลั่นว่า ทักทะทะ ดังนั้นเป็นแน่ เจ้าได้ยินเสียงนั้นก็จะตกใจ
หมายความว่าแผ่นดินชุกแล้วหนีมา เราจะต้องสอยสวนให้รู้โดยความเป็นจริง

คิดกันแล้ว จึงยกกระต่ายนั้นไว้แล้ว ปล่อยหมู่สัตว์เหล่านั้นให้เข้าไค
 คลายจากความกลัว กล่าวว่า เราจักรู้การที่แผ่นดินในประเทศที่กระต่าย
 นั้นเห็นแล้ว ชุกหรือไม่ชุกโดยความเป็นจริงแล้ว จักกลับมา ท่านทั้ง
 หลายจงคอยอยู่ในที่นั้นเรามา กล่าวถึงนั้นแล้ว จึงให้กระต่ายขึ้นบน
 หลัง แล่นไปด้วยอำนาจราชสีห์ ให้กระต่ายลงที่ป่าตาลแล้ว กล่าวว่า
 ท่านจงชี้สถานที่เห็นว่าแผ่นดินชุก กระต่ายตอบว่า ข้าแต่ นายข้าพเจ้าไม่
 อาจเข้าไปชี้ได้ เมื่อราชสีห์กล่าวว่า มาเถิดอย่ากลัวเลย เขาก็ยังไม่
 อาจเข้าไปใกล้คันมะตูมได้ ยืนอยู่ในที่ไกล บอกว่า ข้าแต่ นาย ทรง
 แล่งที่ทำเสียงว่า ทัททะระ กันแล้ว ก็กล่าวคาถาเป็นประณมว่า

“ททฐภายติ ภทฺทนฺเต ยสฺมิ เทเส วสามหิ
 อหเมติ น ชานามิ กิเมติ ททฐภายติ”

ความเจริญงมแก่นาย ข้าพเจ้าอยู่ในประเทศใด ประเทศนั้น
 ทำเสียงว่าทัททะระ แม้ข้าพเจ้า ก็ไม่ทราบเสียงมันตรงไหนแน่ อะไร
 ทำเสียงให้มันว่าทัททะระ ชื่อนั้นข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ.

“เอวํ วุตฺเต สึโห เวลฺลวฺรฺกฺขมฺภุํ ญฺณตฺวา” เมื่อกระต่าย
 กล่าวอย่างนี้ ราชสีห์จึงไปตรวจที่ใต้คันมะตูม พบที่นอนของกระต่าย
 อยู่ภายใต้คันตาล ทั้งผลมะตูมสุกหล่นค้างอยู่บนใบตาล ทราบแน่
 ไม่ใช่แผ่นดินชุก ให้กระต่ายขึ้นหลังแล้ว กลับแล่นมาด้วยกำลังราชสีห์
 ถึงสำนักหมู่มฤคแล้ว แจ้งเหตุนี้ให้ทราบทุกประการ ปล่อยหมู่มฤคว่า

ท่านทั้งหลายอย่ากลัวเลย ทั้งนี้แล้วก็ปล่อยไป ถ้าครั้งนั้น ไม่มี
พระโพธิสัตว์ นำที่หม่อมฤๅจะพึงโนลงไปในมหาสมุทรอภายาทุกทั้ง
สิ้น หม่อมฤๅได้ชีวิตไม่เป็นอันตราย ก็เพราะอาศัยพระโพธิสัตว์
เป็นผู้ชักสิน

สมเด็จพระผู้มีพระภาค ได้ตรัสรู้เป็นองค์พระสัมพันธูปพุทธเจ้าแล้ว
ได้ตรัสคาถาฉนวนประพันธ์สามคาถาทิ้งต่อไปนี้

“เวรุวิ ปติติ สุตวา	ททุชฌนติ สโส ชวิ
สสสส วณิ สุตวา	สนุตตตนา มิกวาหิณี
อปตวา ปทวิญญาณิ	ปรโฆสถานุสสาริโน
ปนาทึ ปรมา พาลา	เต โหนติ ปรปตติยา
เย จ ลีเสน สมปณฺนา	ปณฺณายุปสเม รตา
อารกา วิรตา ชีรา	น โหนติ ปรปตติยา”

กระต่ายไต่บันไดเสียงผลมะตูมหล่นว่า ทักขณะ ทั้งนี้ แล้ววิ่งหนีไป
หม่อมฤๅได้ฟังถ้อยคำของกระต่าย พลอยตกใจวิ่งไปกับเขา คนที่มัก
เชื่อเสียงผู้อื่น ยังไม่ทันถึงส่วนวิญญาณทางโสททวาร คือไต่บันไดอะไรยัง
ไม่แน่นอน มาสำคัญความเลวร้ายเป็นอย่างยิ่ง นับว่าเป็นพาลคนทราม
ปัญญา ก็แต่เชื่อเขาเท่านั้น อธิบายว่าผู้ใดไต่บันไดไต่ฟังอะไร ๆ ไม่
พิจารณาให้รอบคอบ เชื่อถือเขาเป็นหลักเกณฑ์ทำตามเขาไป ทั้งกระต่าย
ไต่บันไดเสียงผลมะตูมหล่น มิได้พิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน เข้าใจเขา
ตามความคาดคะเนของตนก็วิ่งไป ส่วนหมู่สัตว์อื่น ๆ เชื่อถือถ้อยคำ

ของกระทำย ไม่ตรีครองคามเหตุผลพลอยวังคามเขาไป บุคคลเช่นนั้น
นักปราชญ์ก็เห็นว่า เป็นคนพาลสันดานโง่เขลา ก็ชนทั้งหลายเหล่า
ไท ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วยศีลทั้งปวง ยินดีแล้วในความสงฆ ชนเหล่านั้น
เป็นนักปราชญ์มีปัญญาเครื่องจำทรง งดเว้นความชั่วทำให้ห่างไกลแล้ว
ย่อมไม่เชื่อต่อผู้อื่น ดังนี้

อธิบายความตามอรรถกถาว่า บุคคลผู้ประภอยแล้วด้วยศีลแล
ปัญญาอันมาแล้วโดยอธิมรรค ยินดีแล้วในนิพพาน เป็นที่สงขรวางบิ
แห่งกิเลสย่อมงดเว้นความทำบาปไปชั่วช้า นับว่าเป็นผู้มีจิตมั่นคง สิ่ง
ใดที่ตนครุแล้ว แหงตลอดด้วยปัญญาคราวหนึ่งแล้ว แม้ผู้
กล่าวอยู่ย่อมไม่เชื่อไม่ถือเพราะธรรมนั้นๆ ประจักษ์แจ่มแจ้งแก่ตนแล้ว
เหตุทั้งนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสไว้ว่า

“อสมฺมชฺโช อกตญญู จ สมนฺทิจฺเณโท จ โยนโร

หตาวกาโส วนฺตาโส ส เว อุตฺตมโปริโส”

ความว่า นระใด ไม่เชื่อคนที่ไม่ตนครุแล้วด้วยถ้อยคำของผู้อื่น
รู้จักพระนิพพานซึ่งเป็นธรรมชาติอันประเสริฐอะไรๆ ไม่ปรุ่งแต่งแล้ว ตักที่
ต่อคือวิญญูสงสารให้ขาดทั้งอยู่แล้ว ทำกิจกรรมทั้งกุศลและอกุศล ซึ่ง
เป็นโอกาสให้สัตว์เกิดในภพนั้นๆ ให้สิ้นแล้ว คลายความหวังหมดแล้ว
นระนั้น ชื่อว่าเป็นขรย้อย่างสูงสุด เพราะเป็นผู้ตรัสรู้โลกุตตรธรรม
ดังนี้ ในเทศนาชั้นนี้ ยกพระอริยบุคคลเป็นทศ ถึงอย่างนั้นพึง
สันนิษฐานว่า ไม่เฉพาะแต่พระอริยบุคคล แม้ถึงคนสามัญ ถ้าข้าพเจ้า

คิดให้เป็นปรกติมั่นคง ทั้งอบรมปัญญาความคิดเหตุผล ให้มีให้เป็น
ขึ้นแล้ว ก็อาละความชั่วไ้ตามความสามารถ สิ่งใดที่ตนทริตรองด้วย
ปัญญาทราบชัดก็แล้ว แม้ผู้^๕อื่นจะมาพูดชักนำสักเท่าใด ก็จะไม่เอนเอียง
เพราะเชื่อ^๕ต่อเขา ๑ ทั้งราชสีห์^๕โพธิสัตว์ อาศรัยศีลแลปัญญา^๕มีประจำ
อยู่ในสันดาน มิไ้ประทุรร้ายต่อพวกมฤคซึ่งเป็นอาหารของตน แล
ไม่เชื่อ^๕ด้อยคำที่เขายก^๕ว่าแผ่นดิน^๕ชุก ทริตรองตามเหตุผล กลับ
เปลือ^๕งปลดพวกมฤคเหล่านั้น ให้พ้นจากชีวิตันตราย^๕นั้น ๑ แต่ที่
แปลกกับพระอริยบุคคล^๕นั้น ก็คือความประพฤดิของบุคคลนั้น ยังกลับ
กลอกไม่คงที่ ส่วนของพระอริยบุคคลย่อมมั่นคงไม่แปรผัน ดังนี้

“สตถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อหริตฺวา” สมเด็จพระผู้มีพระภาค
ซึ่งเป็นบรมศาสดา ทรงนำพระธรรมเทศนาอันนั้นมาแล้ว ตรัสสยต่อ
อนุสนธิประชุมชาดกว่า ราชสีห์ในกาลนั้น ไ้มาเป็นเวาผู้^๕ตถาคค มี
พุทธพจน์^๕ตรัสเทศนาให้ยล^๕ เพียงเท่านั้นแล

จบทักษายาชาดก

จตุกนิบาต
 กุฏิทูลสกวรรคที่ ๓
 เรื่องที่ ๓

พระมหากวैया ๔ ประโยค วัดมหาธาตุ เรียง

๓ พรหมทัตตชาตก

“ทวยห์ ยาจโนโก ราชาคิ อิทํ สตุถา อาลวี นิสุสสาย
 อคฺคาลวเจติเย วิหรนฺโต กุฏฺฐิการสิกขาปทํ อารพฺภ กเถสิ”

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ณคฤหาสน์ อาศรัย
 พระนครอาลวีเป็นที่โคจรภิกขาจาร ทรงพระปรารภซึ่งกุฏฐิการสิกขาบท
 ให้เป็นมูลเหตุ ได้ตรัสพระธรรมเทศนาอันนี้ มีคำเริ่มต้นว่า “ทวยห์
 ยาจโนโก ราช” เป็นอาทิ

วิคฤษ์จุณัน มีมาแล้วในมณิฉันทชาตกในหนหลัง แต่ในชาตกนี้
 สมเด็จพระบรมศาสดา ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า กุฏฐิการิกทั้งหลาย
 ใ้ถึย็นว่าพวกเธอเป็นผู้ชชอ ทั้งเป็นผู้ประพฤติวิญญูติ ผิดจากข้อ
 ปฏิบัติทางธรรมวินัยอยู่จริงหรือ เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลรับว่าจริงดังที่
 ตรัสตาม จึงได้ตรัสติเตียนโดยอเนกนัยการ ตรัสว่า กุฏฐิการิกทั้งหลาย
 ไปรอาณกษณิกิตยทั้งหลาย แม้อันพระเจ้าแผ่นดินผู้ ได้มีรอาภิเศก
 ปรารณาแล้ว เธอปรารณจะชอร่วมไปไม้คันหนึ่ง แลรองเท้าขึ้นเคี้ยว

คนหนึ่ง ยังไม่กล่าวในที่ประชุมชน เพราะความลอายแก่ใจแลเกรง
ว่าจะไม่ประทาน แลกลัวว่าจะเป็นอันรังขอ จึงขอเผาทูลในที่ลับดังนี้
แล้ว ทรงนำคดีนิทานอันภพอนำมายังไวมาแสดงให้ปรากฏถึงข้อไปนี้

“อดีตเท กบิลรณฺเฑ อุตฺตรปญฺจาณนคร ปญฺจาณวาเช ราชํ
กาเรนฺเต ฯ ล ฯ” ในกาลอันล่วงไปแล้วแต่หนหลัง ครั้นเมื่อพระ
เจ้าปัญจาละ ดำรงราชสมบัติในอุตตรปัญจาณนครแคว้นแคว้นกระบิล พระ
โพธิสัตว์ได้อุบัติในตระกูลพราหมณ์ ตั้งบ้านเรือนอยู่ในบ้านใกล้นิคม
แห่งหนึ่ง ครั้นเจริญวัยขึ้นแล้ว ไปเรียนศิลปศาสตร์ในเมืองทักกสิลา
ภายหลังบรรดาเป็นคหบดี เทียบไปในป่าหาหาไม้ไม่ผลัดไม้เลียงชีพ
อยู่ในป่าหิมพานต์สันกาลนาน ปรากฏนารเซพยวัตรฤๅแต่แปริย
จึงได้เทียบไปสู่ทางมนุษย์ ถึงอุตตรปัญจาณนคร พักอยู่ในพระราช
อุทยาน รุ่งขึ้นเข้าไปสู่พระนครเที่ยวแสวงหาภิกษา ถึงทวารพระ
ราชวัง พระราชาทรงเลื่อมใสในมารยาตพระโพธิสัตว์ ให้นั่งในพื้น
อันสมควร ให้ฉันโภชนาหารอันสมควร เป็นเครื่องต้อนรับปฏิญญา
การสั่งให้อยู่ในพระราชอุทยาน

พระโพธิสัตว์ก็เข้าฉันในพระราชวังเนื่องนิคย์ เมื่อล่วงฤดูฝนแล้ว
ปรากฏนารเซพยวัตรฤๅแต่แปริย กลับไปป่าหิมพานต์ คำรึว่า เมื่อเราจะไปทางกันการควร
ไ้ครองเท้าแลร่วม เราเรทูลขอแก่พระราชา วันหนึ่งพระราชาเสด็จ
มาสู่พระอุทยาน ใหญ่ ประทับณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระโพธิสัตว์

คำริห์ว่า เราะทูลขอรองเท้าแล้รม คำริห์ต่อไปอีกว่า ผู้ที่ขอเขาว่าท่าน
จงให้สิ่ง^๕ๆ ซื่อว่าร้องขอ แม้ผู้^๕ที่ถูกขอตอบว่าไม่มี ซื่อว่าร้องตอบ
มหาชนอย่าได้เห็นเราผู้^๕ร้องขออยู่ อย่าได้เห็นพระราช^๕ผู้^๕ร้องตอบอยู่
เพราะฉะนั้น เราทั้งสองร้องขอหรือร้องตอบกันเจี๊ยบ^๕ๆ ในที่ลับตาลับหู
ไม่มีใครรู้^๕เห็น ลำคัยนั้นจึงทูลพระราช^๕ว่า ข้าแต่มหายพิตร อาตมา
ขอเฝ้าในที่ลับ พระราชาได้ทรงสคัย จึงรับสั่งให้ราชขยุ^๕รทั้งหลาย
ออกไปจากที่นั้น พระโพิสสัตว์คำริห์ว่า ถ้าเมื่อเราทูลขอเท้าเธอไม่
ประทาน จักแตกไมตรีกัน เพราะฉะนั้นเราจักไม่ทูลขอ ครั้นคำริห์
ณ^๕แล้ว ก็ไม่อาะเพื่อะทูลขอในวันนั้น จึงทูลว่าข้าแต่มหายพิตร
เชิญเสด็จกลับก่อน วันอื่นอาตมาจึงจะทกลงใจในเรื่องนั้น เมื่อพระ
ราชาเสด็จมาสู่พระอุท^๕ขยานอีกวันหนึ่ง พระโพิสสัตว์ก็ทูลเหมือนอย่างนั้น
แล้วไม่อาะทูลขอเหมือนอย่างนั้นอีก แต่อย่างนั้นล่วงไปได้ถึงสิบสอง^๕บ

ลำคัยนั้นพระราช^๕ทรงคำริห์ว่า พระผู้^๕เป็นเจ้าของเราขอเฝ้าในที่
ลับ เมื่อวิสัช^๕หลักไปแล้ว ก็ไม่อาะกล่าวอะไร^๕ๆ แต่อย่างนั้น
ล่วงไปถึงสิบสอง^๕บแล้ว เธอประพฤ^๕ติพรหมจรรย์มานาน ชร^๕อจะ
ระอาเข้า อยากจะบริ^๕โภคสมบัติ หวังจะครองราชสมบัติเป็นแน่ แต่ว่า
ไม่อาะขอออก^๕ชื่อราชสมบัติจึงนั่งอยู่ เรา^๕จากรู้ในวัน^๕นั้น เธอปรา^๕ดนา
สิ่งใดมีราชสมบัติเป็นคัน เราะประท^๕านสิ่งนั้นแก่เธอ ครั้นทรงคำริห์
ณ^๕แล้ว ก็เสด็จไปสู่พระอุท^๕ขยาน ไหวแล้วประทับ^๕ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
เมื่อพระโพิสสัตว์ทูลขอเฝ้าในที่ลับ^๕ จึงรับสั่งให้วิสัช^๕ออกไป เมื่อท่าน

ไม่อาจทูลอะไร ๆ จึงทูลว่า พระผู้เป็นเจ้าขอเฝ้าในที่สงัด แม้ได้ที่สงัด
แล้วก็ไม่อาจกล่าวอะไร ๆ แต่อย่างนี้ล่วงไปได้ถึงสิบสองปีแล้ว ข้าพเจ้า
ขอปวารณาสั่งทั้งปวงมีราชสมบัติเป็นต้นแก่พระผู้เป็นเจ้า ๆ อย่างถวิล
นิมนต์ขอตามชอบใจเถิด ฯ ข้าแต่มหาบพิตร อาตมาขอสิ่งใด พระองค์
จะประทานสิ่งนั้นหรือ ฯ อย่างนั้นซี พระผู้เป็นเจ้า ฯ ข้าแต่มหาบพิตร
เมื่ออาตมาเดินทาง ควรไถ่ร้องเท้าขึ้นเที่ยวคู่หนึ่งแลร่วมไปไม้อันหนึ่ง ฯ
แต่ของเท่า^{นี้}พระผู้เป็นเจ้าไม่อาจขอได้ถึงสิบสองปี^๔ที่^๕เที่ยวหรือ ฯ ข้าแต่
มหาบพิตรอย่างนั้น ฯ ทำไมพระผู้เป็นเจ้าทำอย่างนี้ ฯ ข้าแต่มหาบพิตร
ผู้^๑ที่^๒ขอ^๓เขาว่า ท่านจงให้สิ่ง^๔นี้แก่เรา ชื่อว่าร้องขอ ผู้^๕ตอบว่าไม่มี ชื่อว่า
ร้องตอบ ถ้าอาตมาขอ พระองค์ไม่ประทานไซ้ ข้อ^๖นั้น ชื่อว่าอาตมา
กับพระองค์ร้องขอร้องตอบแก่กันแลกัน แล้วอาตมามีความประสงค์ว่า
มหาชนจงอย่าเห็นการร้องขอร้องตอบกัน^๗ จึงได้ขอเฝ้าในที่สงัด ทูล
ดังนี้แล้ว จึงกล่าวคาถาในเบื้องต้นสามคาถา ดังต่อไปนี้

“ทวย ยาจโนโก ราช	พรหมทัตต นิคจุนติ
อลาภี ชนลาภี วา	เอวํ ชมฺมา หิ ยาจนา
ยาจนํ โรทนํ อามุ	ปญฺจาลานํ รมฺหฺนฺเต
โย ยาจนํ ปจฺจุกฺขาติ	ตมาหุ ปญฺจิโรทนํ
มํ มาทุทสฺสํ โรทนํ	ปญฺจาลา สฺสุมาคตา
ตุวํ วา ปญฺจิโรทนํ	ตสฺมา อิจฺฉามหํ รโห.

ข้าแต่พระเจ้าพรหมทัตต์ ผู้ที่ขอย่อมได้ผลสองอย่าง คือ ไม่ไ้ภัย
 ใ้ เรื่องการขอมืออย่างนี้เป็นธรรมดา ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ในแคว้น
 แคว้นแห่งชนชาวปัญจาละทั้งหลาย นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่าการขอว่า
 เป็นการเรี้ยกร้อง ผู้ใดขอก็ค้นการขอ ชื่อนั้นท่านกล่าวว่าร้องขอ
 ชาวเมืองปัญจาละที่มาประชุมกันอยู่นี้ ขย่ำได้เห็นอาตมาผู้ร้องขอหรือ
 พระองค์ผู้ร้องขออยู่ เพราะฉะนั้นอาตมาจึงขอเฝ้าในที่สงัดนี้

พระราชาทรงเลื่อมใสในลักษณะ คือความเคารพของพระโพธิสัตว์
 เมื่อจะประทานพร จึงได้ตรัสคาถาที่สี่ว่า

“ททามิ เต พราหมณ โรหิณิน
 ควิ สหสฺสํ สห ปุํกเวน
 อริโย หิ อริยสฺส กถํ นทฺชเช
 สุตฺวาน คาถา ทว ฆมฺมยุตฺตา”

ข้าแต่พราหมณ์ ข้าพเจ้าถวายโคแดงพันธุ์หนึ่งกับพ่อฝูงด้วยแก่
 ท่านผู้ทรมารยาตรอันดี ได้ฟังคาถาอันประกอบด้วยเหตุผลของท่านแล้ว
 ไฉนไม่พึงให้แก่ผู้ทรมารยาตรอันดีเหมือนกันดังนี้ ฯ

ฝ่ายพระโพธิสัตว์ ทูลว่า ข้าแต่มหายพิตร อาตมาไม่ต้องการ
 ด้วยวัตถุคามทั้งหลาย อาตมาทูลขอสิ่งใด พระองค์จึงประทานสิ่งนั้น
 ดังนี้ แล้วรับรองเท่าแล่มที่พระราชทาน แล้วทูลถวายโอวาทว่า
 ข้าแต่มหายพิตร พระองค์อย่าไ้ประมาณ หมั่นรักษาศีล กระทำ

อุโบสถกรรมเกิด เมื่อพระเจ้าพราหมณ์วิงวอนอยู่ ได้ไปบำเพ็ญทานต์
ทำอภิญญาแลสมาบัติให้เกิด ได้มีพรหมโลกเป็นภพเบื้องหน้าแล้ว

“สตถา อิมิ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา ชาตกํ สโมธานํ”

สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงสยบนสนธิ
ประชุมชาดกว่า พระราชาในกาลนั้น ได้มาเป็นพระอนันต์ในกาลนี้
ส่วนพระคายนกในกาลนั้น ได้มาเป็นเรณูผู้ตกตกลูกในกาลนี้

สมเด็จพระบรมศาสดา ยังพระธรรมเทศนาให้จบลงด้วยพุทธพจน์
เพียงเท่านั้นแล.

จบพรหมทัตตชาดก

จตุกนิบาต

กุกกุฏสกวรรคที่ ๓

เรื่องที่ ๔

พระเทพโมลี (เฮ้ง) วัดมหาธาตุ เรียง

๔ จำมสามกฐาตก

“กลุยานรูโป วตายนติ อิทํ สตุถา เขตวนเน วิหรนโต
จมนสามกุกิ นาม ปรีพพชก อารพุก กเถสิ”

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ณพระเชตวัน ทรงพระ
ปรารภปริพพชกนามว่าจำมสามกฐาให้เป็นมูลเหตุ ไต่ตรัสพระธรรมเทศนา
อันนั้น มีคำเริ่มต้นว่า “กลุยานรูโปวตาย” เป็นอาทิ

กิริ กังไคสัคคมา เครื่องนุ่งห่มของปริพพชกนั้นล้วนแต่หนัง
เหตุทั้งนั้น เขาจึงไค้นามว่าจำมสามกฐา วันหนึ่งเขาออกจากอารามเที่ยว
ภิกขาจารในเมืองสาวัตถี ถึงสถานที่ชนแห่งแพะ แพะตัวหนึ่งเห็นเขา
ปราดนาระชน จึงย่อหัวลงอย่างวิธที่ชนกัน ส่วนปริพพชกสำคัญเสียว่า
มันแสดงท่าทางเคารพคนจึงไม่ถอยหนี แพะวิ่งมาชนเข้าที่ขาให้ล้มอยู่
แล้วในที่นั้น เหตุที่ปริพพชกยกบ้องสัตว์ร้ายใช้สัคคบุรุษนั้น ไค้ปรากฏ
ไปในหมู่พระภิกษุ

พระภิกษุทั้งหลายนั่งสนทนากันอยู่ที่โรงธรรมว่า แน่ท่านผู้มีอายุ
ทั้งหลาย จำมสามกฐาปริพพชก ทำความยกบ้องสัตว์ร้ายใช้สัคคบุรุษ

ถึงความพินาศแล้ว สมเด็จพระบรมศาสดา เสด็จมาตรัสถามว่า แะ
ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายสนทนากันด้วยถ้อยคำอะไรหนอ เมื่อภิกษุทั้ง
หลายกราบทูล เรื่องที่ตนสนทนากัน ให้ทรงทราบทุกประการแล้ว
จึงตรัสว่า แะภิกษุทั้งหลาย ปฏิพาสกันจะได้ทำความยกย่องสักขุ
ถึงความพินาศแต่ในกาลนั้นเท่านั้น ก็หาไม่ แม้ในกาลก่อน เธอก็เป็น
อย่างนี้เหมือนกัน แล้วทรงนำอภินิทานมาแสดงให้ปรากฏดังต่อไปนี้

“อดีเต พาราณสียิ พุรุหมทตฺเต รชฺช กาเรนฺเต ฯ ล ฯ”
ในกาลอันล่วงไปแล้วแต่หนหลัง ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ ดำรงราช
สมบัติในพระนครพาราณสี พระโอรสตัวได้เกิดในตระกูลพ่อค้าแห่งหนึ่ง
ประกอบวานิชกรรมเลี้ยงชีพตามเชื้อแถวของตน ครั้นนี้ มีปฏิพาสก
มีหนึ่งเป็นเครื่องนุ่งห่มคนหนึ่ง เทียบภิกขาจารในเมืองพาราณสี ถึง
สถานที่ชนแห่งแพะ เห็นแพะตัวหนึ่งซึ่งย่อหัวลงเพื่อจะชน สำคัญว่า
มันทำความเคียดแค้น มิได้ถอยหนี ยิ่งกลับเห็นว่า แพะตัวนี้เป็น
สัตว์อย่างเอก ย่อมรู้จักคุณเราในท่ามกลางมนุษย์มีประมาณเท่านั้น
แล้วขึ้นประคองอัญชลีเป็นทริยวันทนา กล่าวคาถาเป็นประณมว่า

“กตุยานฺรโป วตายิ จตุปปโท

สุภทฺทโก เจว สุเปสโล จ

โย พุราหฺมณิ ชาตฺมินตฺตูปปณฺ

อปจายติ เมณฺฑวโร ยสฺส”

ความว่า สัตว์สี่เท้าตัวนี้มีคุณความดี ควรนับเป็นปรกตืหนอ
เป็นสัตว์เรียบร้อยก็ มีมารยาตรอันงามน่ารัก รู้จักเคารพค่านับพรหมณ์
ผู้บริบูรณ์ด้วยชาติแลมนต์ นับว่าเป็นแพะอันประเสริฐ มียศปรากฏ
ในหมู่สัตว์ ดังนี้

ขณะนั้น พ่อค้าโพธิสัตว์ นั่งอยู่ในร้านตลาด เมื่อจะห้าม
ปริพพาชก จึงกล่าวคาถาที่สองว่า

“มา พราหมณ อิตรทสุสนน
วิสุสาสมาปชช จตุปปทสุส
ทพฺพปปหาริ อภิกงฺขมาโน
อวสกฺกติ ทสฺสติ สุปปหาริ”

แะพราหมณ์ ท่านอย่าวางใจแก่สัตว์สี่เท้า โดยเห็นมันประเดี้ยว
หนึ่ง มันปราดานาะชนให้ฉันท จึงย่อลงรักชนให้ฉันท ดังนี้ กำลัง
พ่อค้าโพธิสัตว์กล่าวอยู่ แะวิ่งมาชนปริพพาชกที่ขา ให้ล้มทำให้ถึง
เวทนนานจนคร่ำครวญอยู่ในที่นั้น

สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศเทศน์ให้แจ้งชัด จึง
ตรัสคาถาที่สามว่า

“อฺรุณฺฑิ ภาคฺคา ปติโต ขาริภาโร
สพฺพิ ภณฺฑิ พฺราหฺมณสฺสเสว ภินฺนิ
อุโกปิ พาหา ปคฺคยฺเหว กนฺทติ
อภิชาวติ หณฺณติ พฺรหฺมจารี”

กระตุกขาของพราหมณ์หักแล้ว บริหารที่นำไปถวายหาบของ
พราหมณ์ตกแล้ว ภัณฑะของพราหมณ์แตกทำลายแล้วทั้งหมด
พราหมณ์ ประคองแขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ว่า อนิจาเชียพะช่าง
มาฆ่าพรหมจารีเสียได้ ในท่ามกลางประชุมชน ที่จึงมาแวงคลุ้ม
อยู่ ถึงนี้ ๑

ปริพาชกกล่าวคาถาที่สี่ว่า

“เอว โส นิหโต เสติ โย อปุข ปัสสติ

ยถาหมชช ปหโต หโต เมณฺฑเทน ทุมฺมติ”

ผู้ใดสรรเสริญยกย่องคนที่ไม่ควรบูชา ผู้นั้นจะต้องถูกมันลดลง
ถึงนอนเหมือนอย่างเราผู้ทรมานอยู่ ถูกพระมันชนให้ถึงแก่ชีวิตใน
วันนี้ ถึงนี้

“สตฺถา อิมิ ชุมฺมเทสนิ อหริตฺวา” สมเด็จพระบรมศาสดา
ทรงนำพระธรรมเทศนาอันนี้มาแล้ว ประชุมชาดกกลงว่า จัมมสาฎก
ปริพาชกในกาลนั้น ใ้มาเป็นจัมมสาฎกปริพาชกในกาลนี้ ส่วน
พ่อค้าเชื้อชาติบัณฑิต ใ้มาเป็นเราผู้ตกตก มีพุทธพจน์ตรัสเทศนา
ให้ยล เพียงเท่านั้น

จบจัมมสาฎกชาดก

จตุกนิบาต
กุกกุฏสกวรรค ที่ ๓
เรื่อง ๕

พระมหามิ เปริยญ ๔ ประโยค วัดมหาธาตุเจียง

๕ โคธชาตก

“สมณนติ มณฺญมาโนติ อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต
กุกกุฏํ ภิกขุ อารพภ กเถสิ”

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ณพระเชตวัน ทรงพระ
ปรารภกุกกุฏภิกษุให้เป็นเหตุ ได้ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า
สมณนติ มณฺญมาโน กังนฺเป็นอาทิ

เรื่องขบถขันธ์ พระคันถรณจาจารย์พรรณนาให้พิศดารแล้วในหน
หลัง ฯ แม้ในชาตกนี้ ภิกษุทั้งหลายนำภิกษุนั้นมาแสดงแก่สมเด็จพระ
พระศาสดา กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนั้นเป็นคนโกหก
สมเด็จพระศาสดาตรัสว่า แน่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นจะเป็นผู้ โกหก
ในกาลนี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในชาติก่อนเขาก็เป็นอย่างนี้เหมือนกัน
ตรัสถึงนั้นแล้ว ทรงนำอดีตนิทานอันพออธิบายไว้แล้ว มาแสดงให้
ปรากฏถึงข้อไปนี้

“อดีตเต พาราณสียํ พุรหุमतฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต ฯ ล ฯ”

ในกาลอันล่วงไปแล้วแต่หนหลัง ครั้งเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ดำรง
ราชสมบัติในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้อุบัติในกำเนิดเหี้ย

เจริญวัยร่างกายบริบูรณ์แล้ว อยู่ในป่าแห่งหนึ่ง มีพระคายนาคผู้หนึ่ง
สร้างบรรณศาลาอยู่ใกล้กันกับที่อยู่ของเหี้ยโพธิสัตว์ เมื่อพระโพธิสัตว์
เที่ยวไปหาอาหาร เห็นบรรณศาลานี้ดำริหว่า จักเป็นบรรณศาลา
ของพระคายนาคผู้มั่งคั่ง ดังนี้ แล้วจึงไปในที่นั้น ให้อาหารแล้ว ไป
สู่ที่อยู่ของตน

อยู่มาวันหนึ่ง คายนาคโกหกนั้น ไต่เนือมัวค้ำซึ่งเขาทำให้สำเร็จ
แล้วก็กระโดดลงจาก ถ้ามัวนั้นเนืออะไร ทราบว่าเป็นเนือเหี้ย เกิด
ความอยากในโรคหาคกรบงำ แล้วดำริหว่า เหี้ยเคยมาสู่อาศรมยถ
ของเราเป็นนิตย์ เราจักฆ่ามันแกงเคี้ยวกินตามชอบใจ ดังนี้แล้ว จึง
เลยเที่ยวไปหาเครื่องแกง มีเนยใส นมสด เครื่องเทศเป็นต้น ไต่แล้ว
กลับไปสู่บรรณศาลา นั่งคลมที่นอนไม้ด้วยผ้าอำมมำผาก ที่ประทับ
บรรณศาลา คอยทำพระโพธิสัตว์ ทำอาหารคั้งเครื่องครัดแปลกกว่า
ทุกวัน พระโพธิสัตว์มาถึงแล้ว เห็นคายนาคทำทางผิดกว่าแต่ก่อน
เฉลียวใจ ตรีครของทราบชัดด้วยปัญญาของตนว่า ชรอยคายนาค
จักเคี้ยวกินเนือสัตว์ที่ร่วมชาติกับเราเป็นแน่ เราจะสอยสวนเชือกูง
จึงคลานไปอยู่คอยไต่ลัมสับคมกลืนกายของคายนาคแล้วทราบบว่า เธอกิน
เนือสัตว์ที่ร่วมชาติกับคนเป็นแน่ จึงไม่เข้าไปหาคายนาค ถอยกลับแล้ว
อยู่คอย แม้มคายนาทราบว่า เหี้ยนั้นไม่มา จึงขว้างก้อนไม้ไป
ไม่ถูกต้องกายเหี้ย พลาดไปตกที่ปลายหาง คายนากล่าวว่าเจ้าจึงไปเกิด
เราเป็นคนผิดแล้ว ดังนี้

พระโพธิสัตว์กล่าวว่า ท่านเป็นผู้ผิดในเราเท่านั้น ก็แต่ว่าท่าน
ไม่ผิดแล้วหากอบายทั้งสี่ กล่าวทั้งนี้แล้วจึงหนีเข้าจอมปลวกอันตั้งอยู่
ในที่ลึกแต่ที่ทรงกรม นำสี่สระออกโดยช่องอื่น เมื่อจะเรรากับกายศ
ก็กล่าวคาถาทั้งสองว่า

“สมณนตฺติ มณฺณมานโน อูปาคณฺธิ อสณฺณตฺติ
โส มํ ทณฺเฑน ปาหาสิ ยถา อสมฺโณ ตถา
กนิเต ชฎาหิ ทุมฺเมธ กนิเต อชินสาฎิยา
อพฺภนฺตรนฺเต คหณฺติ พาหิรี ปริมฺชฺชสิ”

เราสำคัญว่าท่านเป็นสมณะ เข้ามาหาท่านผู้ไม่สำรวมแล้ว ท่าน
ได้ชี้วางเราด้วยท่อนไม้ เหมือนกับมิใช่สมณะ แน่ท่านผู้ทราบบัญญัติ
ประโยชน์อะไรด้วยชฎาแก่ท่าน ประโยชน์อะไรด้วยหนังเสือแก่ท่าน
ภายในของท่านรกชฎีด้วยกิเลส ทั้งน้ำเต้าอันเต็มด้วยยาพิษ หรือทั้ง
บ่ออันเต็มไปด้วยกบ หรือทั้งจอมปลวกอันเต็มด้วยขอสรพิษ ท่านก็
แต่แต่งภายนอกให้เกลี้ยงเกลา ทั้งว่าคุณช้างแลคุณม้า ฉะนั้น
กายศได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาที่สามว่า

“เอหิ โข นินฺตตฺตสฺส ภูณฺช สาสนโมทนํ
เตลฺลิ โลณฺเญจ เม อตฺถิ ปหุตฺติ มยฺหํ ปิปลฺลํ”
แนะให้ เจ้าจงกลัษมายวิโรคเข้าสู่กแห่งเข้าสาละ น้ำมัน เกล็ด
ที่ปลี ของเรามีอยู่มาก ทั้งนี้
เมื่อพระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น จึงกล่าวคาถาที่สี่ว่า

“เอสภียโย ปเวกขามิ วมฺมิกํ สตปฺปริสํ
เตลํ โลณฺณจ กิณฺเตสิ อหิตํ มยฺหํ ปิณฺณลฺลํ”

เรายังจะเข้าไปสู่จอมปลวก อันเล็กได้รื้อช่วยบุรุษ แ่นะฤๅษี น้ำมัน
แฉกเกล็ดของท่านไม่เป็นประโยชน์อะไร คีปัสของท่านไม่เป็นประโยชน์
แก่เรา ฯ ครั้นกล่าวทั้งนี้แล้ว ก็คุกคามทายคณ์นั้นว่า เชื้อชฎิลโกง
ถ้าเจ้าขึ้นอยู่ในที่นี้ เราจักบอกให้มนุษย์แถวโคธคามของเจ้า แลจับ
เจ้าว่าเป็นโจร ให้เจ้าถึงความพินาศ เจ้ารีบไปเสียเถิด ฯ ชฎิลโกง
ไม่อาจอยู่ได้ ก็หนีไปจากประเทศนั้น ฯ

“สตฺถา อิมํ ชมฺมมฺเทศนํ อหริตฺวา” สมเด็จพระบรมศาสดา
ทรงนำพระธรรมเทศนานั้นมาแล้ว ทรงสืบทอดอันสืบประสมชาดกว่า
ชฎิลโกงในกาลนั้น ได้มาเป็นภิกษุโกงนี้ ส่วนพระยาเหี้ย ได้มาเป็น
เราผู้ตถาคต มีพุทธพจน์ตรัสเทศนาให้ขบลงเพียงเท่านั้นแล

จบโคธชาดก

จตุกนิบาต
กุกุณิสกวรรคที่ ๓
เรื่องที่ ๖

สามเนรช้อย เปรียญ ๕ ประโยค วัดมหาธาตุ เรียง

๖ กักการชาตก

“กาเยน โย นาวหเรติ อิทํ สตุถา เวพฺพเน วิหรนฺโต
เทวทตฺตํ อารพฺภ กเถสี”

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ณะพระเวฬุวัน ทรงพระ
ปรารภพระเทวทตฺตํให้เป็นมูลเหตุ ไก้ตรัสพระธรรมเทศนาอันนี้ มีคำ
เริ่มต้นว่า “กาเยน โย นาวหเร” เป็นอาทิ

สำเนาเรื่องปัจจุบันไทยสังเขป พอสมกับเหตุที่จะแสดงชาตก
จับความแต่พระเทวทตฺตํเกิดปฏญฺฐจิตรคึกประทุษร้ายในพระพุทฺธเจ้า ไป
ผูกฟ้อลงความข้างไทยอ้างว่า เป็นตัวโปรดของพระราชา สามารถ
จะยกผู้ต่ำศักดิ์ให้สูงศักดิ์ได้เป็นคน แล้วให้ปล่อยข้างนาฬาคีรีซึ่งเป็น
สัตว์ร้ายในพระนครราชคฤห์ เพื่อจะปลงพระชนม์ชีพสมเด็จพระผู้มี
พระภาคเจ้า จำเริญแก่นั้น ความชั่วที่พระเทวทตฺตํทำไว้ แม้ในครั้ง
ก่อน ๆ ก็ฉาวแซ่ไปในทิศานุทิศ มหาชนที่เลื่อมใสต่อพระเทวทตฺตํ
มีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นคน ก็เลยมกความเชื่อความเลื่อมใส เล็ก
อุกคตที่จักถวายแต่ครั้งก่อน ๆ จนหมดสิ้น เมื่อเธอเลื่อมใสสักการะ

๖ กักการุชาดก

๓๑

ดังนี้แล้ว ปรารถนาจะโกหกพ่อหลวงมหาชนให้ลุ่มหลงโดยอุบาย จึงเข้าไปทูลขอให้ทรงอนุญาตวัฏห่า ต่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคซึ่งเป็นบรมศาสดา เมื่อพระองค์ไม่ทรงอนุญาต ก็ไปเที่ยวเกลี้ยกล่อมภิกษุใหม่ที่ยังไม่รู้จักรักรมวินัย ให้พวกภิกษุชาวเวสาลีพวกวัชชีบุตร ๕๐๐ รูป เป็นพรรคพวก พ่อหลวงให้ลุ่มหลงด้วยวัฏห่า แล้วให้เที่ยวขอภัตตาหารในตระกูลมาบริโภคน เพื่อยพยายามทำลายสงฆ์ให้แตกแยกอีกหมู่หนึ่งแล้ว พาพวกภิกษุชาวเมืองเวสาลีพวกวัชชีบุตร ๕๐๐ รูปนั้น ไปตั้งเป็นหมู่ต่อสู้กับพระพุทธเจ้า ณะคยาสีสะประเทศ เหตุนั้นก็ทราบไปถึงสมเด็จพระบรมครู พระองค์จึงใช้ให้พระสารีบุตรแลพระโมคคัลลาน์ ๒ อรรคสาวก ไปเทศนาสั่งสอนภิกษุ ๕๐๐ รูปนั้นให้สำเร็จอริยมรรคอริยผล แล้วพามาสู่สำนักพระนาคคหปรมทศพล ครั้นนั้นพระเทวทัตต์ สำนอกโลหิตร้อนอาพาธลงทันที อาครึญเหตุนี้ ภิกษุทั้งหลายจึงนั่งประชุมในโรงธรรมสนทนากันว่า กูกรท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พระเทวทัตต์กล่าวมุสาวาทพ่อหลวงให้เขาลุ่มหลง ทำลายสงฆ์ให้แตกแยกออกเป็นสองหมู่ บัณฑิตเธอเป็นไข้เสียทุกข์ใหญ่แน่นอน

ลำดับนั้น สมเด็จพระบรมโลกนาถ เสด็จมาตรัสถามว่า กูกรภิกษุทั้งหลาย เธอสนทนากันด้วยถ้อยคำอะไรหนอ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องทณสนทนากันให้ทรงทราบแล้วตรัสว่า กูกรภิกษุทั้งหลาย พระเทวทัตต์นั้นจะได้พักโกหกพ่อหลวงให้เขาลุ่มหลงเพราะ

ลาภแลสักการะ ในกาลบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในกาลก่อน เธอก็
 เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน แลเธอกล่าวมสาวัตทำลายสงฆ์แล้วจะได้เป็น
 ไข้เสวยทุกข์ใหญ่ ในกาลบัดนี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในกาลก่อน เธอก็
 เสวยทุกข์ใหญ่มาเหมือนกัน คริสต์ทั้งนี้แล้วก็ทรงนำอภินิหารอันภ
 ษณิกายังไว้ มาแสดงให้ปรากฏดังต่อไปนี้

“อดีตเต พาราณสีบี พุรหมทตฺเต รหฺช กเรนเต ฯ ล ฯ”

ในกาลอันล่วงแล้วแต่หนหลัง ครั้งเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ ดำรง
 ราชสมบัติในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้อุบัติเป็นเทพบุตรมีนาม
 มีไศยปรากฏ อยู่ในภพดาวกิงษ์ ก็โดยสมัยนั้น ในพระนครพาราณสี
 ได้มีมโหรีศพลใหญ่ นาคสยบรรณแลภุมมัญญูเทวคา มาคุมโหรีศพล
 เป็นอันมาก แม้เทพบุตรในภพดาวกิงษ์ก็ประคัษเชือกซึ่งทำด้วยดอกพิก
 ทิพย์ มาเพื่อจะคุมโหรีศพล & องค์ด้วยกัน พระนครพาราณสีซึ่งกว้าง
 ใหญ่ได้ ๓๒ โยชน์ ได้มีกลิ่นกลีบเป็นอันเคี้ยว ด้วยกลิ่นแห่งดอกไม้อ
 เหล่านั้น พวกมนุษย์โหยกันว่า ใครประคัษดอกไม้มากลิ่นออกฟุ้ง
 เทียวกันกู เทพบุตรเหล่านั้นทราบบว่า เขาเที่ยวค้นหาตัว จึงได้โคกขึ้น
 ไปยืนอยู่บนอากาศ ทรงนำพระลานหลวง ด้วยเทวานุภาพอันใหญ่
 ประชุมชนได้ประชุมกันในที่นั้นเป็นอันมาก แม้พระราชโอรสผู้มีบรรดาศักดิ์
 มีเศรษฐิแลอุปราชเป็นต้น ก็มาประชุมณะที่นั้น ลำคับนั้น ชนทั้งหลาย
 จึงถามเทพบุตรเหล่านั้นว่า เจ้าทั้งหลายมาแต่เทวโลกชั้นไหนเจ้าข้า
 ตอบว่ามาแต่เทวโลกชั้นดาวกิงษ์ฯ ถามว่าเจ้าทั้งหลายมาด้วยกิจอะไรฯ

ตอบว่ามาเพื่อจะคุมไพร่ศพ ถามว่าดอกไม้มันเจ้าทั้งหลายประกบมานั้น
เรียกว่าดอกอะไร ตอบว่าเรียกว่าดอกผักทิพย์ มนุษย์ทั้งหลาย
กล่าวว่า เจ้าทั้งหลายพึงประกบดอกไม้อื่น ๆ ซึ่งมีอยู่ในเทวโลก
ให้ดอกไม้นี้แก่ข้าพเจ้าเถิดเจ้าข้า เทพบุตรตอบว่า ดอกไม้มัน
เห็นปานกันนี้ มีอานุภาพมากสมควรแก่เทวภาพก่อกว้าง ไม่สมควรแก่
ผู้ทศิลผู้มีบุญญาธิการพล มีอริยาไสยเลวทรามผู้ลามกในมนุสสโลก
แต่ว่ามนุษย์ผู้ประกอบด้วยคุณ ทั้งเราจะกล่าวต่อไป สมควรจะประกบ
ดอกไม้มันได้ ครั้นกล่าวกันแล้ว ในเทวบุตรทั้ง ๔ นั้น เทวบุตรผู้ใหญ่
ได้กล่าวคาถาเป็นประดมว่า

“กาเยน โย นาวหเร วาจา ย น มุสา ภณ
ยโส ลหุชา น มหุเชยฺย ส เว กกุการุมรหติ”

ผู้ใดไม่ลักสิ่งของผู้อื่นด้วยกาย ไม่พูดคำเท็จด้วยวาจา ได้ยศ
แล้วไม่มัวเมา ผู้นั้นควรจะประกบดอกผักทิพย์

“อัม สุตฺวา ปุโรหิต” ปุโรหิต ได้ฟังดังนั้นแล้ว คำริห์ว่า
ในคุณที่เทวบุตรกล่าวมานั้น ของเราไม่มีเลยสักอย่างหนึ่ง แต่เราจะกล่าว
มุสาวธเอดอกไม้มันเหล่านั้นมาประกบ เมื่อเป็นดังนี้ มหาชนจึงรู้ว่าเรา
เป็นผู้ประกอบด้วยคุณ คำริห์นั้นแล้วก็รับสมอ้างว่า ข้าพเจ้าประกอบ
ด้วยคุณเห็นปานกันนี้ แล้วให้เขานำเอาดอกไม้มันมาประกบแล้วได้ข้อ
กับเทวบุตรทั้งสองอีก เทวบุตรทั้งสองได้กล่าวคาถาว่า

“ธมฺเมเน วิตุตเมเสยฺย น นิกตฺวา ธนํ หเร

โกเค ลทฺธา น มนุเชยฺย ส เว กกุการุมฺรหติ”

ผู้ใดแสวงหาวัตถุเครื่องปลื้มใจ มีเงินทองเป็นต้น โดยชอบธรรม
ไม่พอลงนำไปซึ่งทรัพย์ของผู้อื่น ได้สมบัติแล้วไม่มัวเมา ผู้นั้น
ควรจะประคับคอกพักดังนี้

บุโรหิตกัรยสมอ้างว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ประกอบด้วยคุณเหล่านี้
แล้วให้เขานำดอกไม้มาประคบบ้าง ได้ข้อกับเทวบุตรที่สามต่อไป
เทวบุตรที่สามได้กล่าวคาถาว่า

“ยสฺส จิตฺตํ อหาลิทํ สทฺธา จ อวิราคินิ

เอโก สาคฺคิ น ญญเชยฺย ส เว กกุการุมฺรหติ”

ผู้ใดมีจิตไม่ฉีกทาง มีศรัทธาไม่คั่นคลาย ไม่บริโภคน้ำของที่คั้น
แต่ผู้เดียว ผู้นั้นควรจะประคับคอกพักดังนี้

บุโรหิตกัรยสมอ้างว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ประกอบด้วยคุณเหล่านี้
แล้วให้เขานำดอกไม้มาประคบบ้าง ได้ข้อกับเทวบุตรที่สี่ต่อไป เทวบุตร
ที่สี่ได้กล่าวคาถาว่า

“สมฺมุขา วา ปโรกฺษา วา โย สเนเต น ปริภาสติ

ยถาวาที ตถาการิ ส เว กกุการุมฺรหติ”

ผู้ใดไม่พุกาจากถูกท่านสัทบุรุษ ซึ่งมีสันดานสงฆะระงับ ในที่ต่อหน้า
ญาติทั้งหลาย พุคอย่างใดทำอย่างนั้น ผู้นั้นควรจะประคับคอกพักดังนี้

ปุโรหิตก็รับสมอ้างว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ประกอบด้วยคุณเหล่านั้น
แล้วให้เขานำดอกไม้มาประดับแล้ว เทพบุตรทั้ง ๔ ให้เชือกดอกไม้
ของคน ๆ แก่ปุโรหิตแล้ว กลับไปสู่ทิพยสถานพิมานของคน ๆ เมื่อ
เทพบุตรเหล่านั้นไปแล้ว ความเวทนายาสาหัส ได้บังเกิดขึ้นในสี่
ของปุโรหิต สี่สระเธอเป็นดังถูกทิ่มแทงด้วยปลายมีกอันคม แลเป็น
ดังบีบรัดด้วยแผ่นเหล็ก เขาถึงเวทนาแล้วจึงเกลือกไปมา ร้องด้วย
เสียงอันดังแล้ว เมื่อมหาชนเขาถามว่า นี่เป็นอะไร ๆ ตอบว่า เมื่อคุณ
ที่ไม่มีในระหว่างตน ข้าพเจ้าผูกโกหกว่ามีอยู่ ขอดอกไม้เห็นปานดัง
กระเทพบุตรเหล่านั้น ท่านทั้งหลายช่วยนำดอกไม้เหล่านั้น ออกจากสี่
ข้าพเจ้าเถิด พวกมนุษย์แม้ช่วยกันนำดอกไม้เหล่านั้นออก ก็ไม่อาจ
นำออกได้ ดอกไม้เหล่านั้นเป็นดังบุคคลรักไว้ด้วยแผ่นเหล็ก

ลำดับนั้น ชนทั้งหลายช่วยกันยกปุโรหิตหามไปสู่เรือน เมื่อเธอ
ร้องอยู่ในเรือนล่วงไปได้ ๗ วัน พระราชาครัสเรียกอำมาตย์มาแล้ว
ถามว่า พราหมณ์ที่คลั่งกาย เราจะทำอย่างไร อำมาตย์กราบทูลว่า
ข้าแต่สัมมติเทวตา เราจะประกาศให้เล่นมโหรีศพิก เทพบุตรเหล่านั้น
เธอคงมาดู พระราชาประกาศให้เล่นมโหรีศพิกแล้ว เทพบุตรทั้ง ๔
ก็พากันมา กระทำพระนครทั้งสี่ให้มกล้นกลบเป็นอันเดียวกัน
แห่งดอกไม้ ยืนอยู่หน้าพระลานหลวงเหมือนกันอีก มหาชน
ประชุมกันแล้วนำพราหมณ์ที่คลั่งมาให้นอนหงายข้างหน้าแห่งเทพบุตร
เหล่านั้น ปุโรหิตอื่นวอนว่า เจ้าทั้งหลายจงให้ชีวิตแก่ข้าพเจ้าเถิด

เทวบุตรก็เตือนพราหมณ์ผู้คิดในท่ามกลางมหาชนว่า คอกไม้ให้ล่าน
 ไม่สมควรแก่ท่านผู้คิดผู้ลามกมีกรรมอันหยาบช้า ท่านสำคัญว่า
 จักหลอกลวงพวกข้าพเจ้าได้ โอท่านใดไฉนทุกขผลมรสวาทของท่าน
 แล้ว นำเชือกคอกไม้ออกจากสี่ส่วแล้ว ให้โอวาทแก่มหาชนแล้ว
 กลับไปสู่ที่พยสถานพิมานของคน ๆ

“สตถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อหริตฺวา” สมเด็จพระบรมศาสดา
 ทรงนำพระธรรมเทศนาอันนั้นมาแล้ว ครั้นประชุมชาคกว่า พราหมณ์ผู้คิด
 ในกาลนั้น ได้มาเป็นพระเทวทัตต์ในกาลนี้ ในเทวบุตรทั้ง ๔ องค์หนึ่ง
 ได้มาเป็นพระกัสสป องค์หนึ่งได้มาเป็นพระโมคคัลลาน์ องค์หนึ่ง
 ได้มาเป็นพระสาริบุตร ส่วนองค์ใหญ่ได้มาเป็นเราผู้ตถาคต มีพุทธพจน์
 ครั้นเทศนาให้จบลงเพียงเท่านั้นแล

จบกัการุชาดก

จตุกนิบาต

กุกกุฏสกวรรคที่ ๓

เรื่องที่ ๗ ถึง ๘

พระเทพโมฬี (เฮง) วัดมหาธาตุ เรียง

๗ กากาติยชาตก

“วาติ จาบั ตโต คนฺโธ อิทํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต
เอกํ อุกุกกุฏิติกุกฺกุ อารพฺภ กเถสี”

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ในพระเชตวัน ทรง
พระปรารภภิกษุกระสันรูปหนึ่งให้เป็นเหตุ ไก่ตัวพระบรมเทสนาอันว่า
“วาติ จาบั ตโต คนฺโธ” เป็นอาทิ

“ตทาหิ สตุถา” ก็ในกาลนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคซึ่งเป็น
บรมศาสดา ตรัสถามภิกษุรูปนั้นว่า แน่ภิกษุ ได้ยินว่าเธอกระสัน
จริงฤๅ กรายทูลว่าจริงพระเจ้าข้า ๑ เธอกระสันเพราะเหตุไร ๑
กระสันด้วยอำนาจกิเลสพระเจ้าข้า ๑ กุศลภิกษุ ธรรมมากตาม
ใครๆ รักษาเขาไว้ไม่ได้ ไม่อาจรักษาให้เป็นปรกติอยู่ได้ แต่นักปราชญ์
ในกาลก่อน แม้ให้เขาขึ้นอยู่บนต้นสิมพลซึ่งเป็นวิมานของตนณะท่าม
กลางทะเล ยังไม่อาจรักษาไว้ได้ ครัสคั้งนี้แล้ว จึงทรงนำอภินิทนาน
อันพอเหมาะยังไว้ มาแสดงให้ปรากฏดังต่อไปนี้

“อติเต พารณสียํ พุรหมทตฺเต รหฺมํ กาเรนฺเต ฯ ล ฯ”

ในกาลล่วงไปแล้วแต่หนึ่ง ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ดำรงราชย์ในพระนครพารณสี พระโพธิสัตว์ได้อุบัติในคัพภุภทรพระอรรคมเหสีของพระเจ้าพรหมทัตต์ ทรงเจริญวัยแล้ว เมื่อพระบิดาทิวงคตล่วงไปให้ดำรงราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ พระอรรคมเหสีของพระองค์พระนามว่า กาภาติ มีรูปงามดังเทพธิดา ฯ

เรื่องอกุณฺโณก็มีแจ้งในกุณฺดาลชาดกข้างนำโดยพิศดาร แต่ในชาดกนี้ มีเนื้อความสังเขปดังต่อไปนี้ ฯ “ตทา ปเนโก สุปฺปนฺนราชา” ก็ในกาลนั้น มีพระยาสุยวรรณคนหนึ่ง แปลงเพศเป็นมณุษย์มาเล่นสะกากับพระเจ้าพารณสี มีจิตปรารถนาในพระอรรคมเหสี พระนามว่า กาภาติ ลักพาเอาไปสู่ภพของทณอภิมย์ด้วยพระนาง ฯ พระราชาเมื่อไม่เห็นพระราชเทวี ก็ารัสสั่งให้คนพื่อนนามว่า นฏฺเฏกุเวร ให้เที่ยวค้นหาพระราชเทวี ฯ นฏฺเฏกุเวร ส่งสัຍพระยาสุยวรรณ ก็กระเจิบให้ไถ่ตัวจริง จึงแอบนอนอยู่ดักใคร่ในสระแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่มาเล่นของพระยาสุยวรรณ เวลาพระยาสุยวรรณมาเล่นในสระนั้นแล้วจะกลับไป จึงคอยนั่งเฝ้าระหว่างบึงไปกับพระยาสุยวรรณ ครั้นถึงภพของพระยาสุยวรรณแล้ว ก็ออกจากระหว่างบึง แอบอภิมย์ด้วยอำนาจกิเลสกับพระราชเทวีแล้ว คอยนั่งเฝ้าระหว่างบึงของพระยาสุยวรรณกลับมาอีก เวลาพระยาสุยวรรณเล่นสะกากับพระราชเทวี ถือบิดของตนไปสู่ย่อนสะกา ยืนในพระราชสำนัก ชัมคาลาเป็นประจักษ์ว่า

“วาทิ จาบี ตโต กนุโธ ยตถ เม วสตี ปียา
 ทูเร อิตโต หิ กากาติ ยตถ เม นิรโต มโน”

หญิงที่รักของเรา ไปอยู่ในที่ใด กลิ่นเขาพุ่งมาแต่ที่นั้นจนถึงนี้ ฯ
 อธิบายว่าพระยาสุยวรรณบริบูรณ์ด้วยทิพยสมบัติทั้งเทพยดา ของหอม
 เครื่องได้ทำร่างกาย ก็เป็นทิพย์มีกลิ่นหอมกลาย แม้พระราชเทวีก
 ไปในสำนักของพระยาสุยวรรณ ย่อมได้ทำของหอมที่เป็นทิพย์เหมือน
 กัน เมื่อทำความระคนด้วยกายกับนฏระกูเวร กลิ่นหอมนั้นก็ติดกาย
 เขามา ความประสงค์ของนฏระกูเวรผู้จับศาดาวว่า กลิ่นหอมของหอม
 ที่เป็นทิพย์ในกายของพระราชเทวี ติดกายเขามาถึงย่อนสะกานี้ ใจ
 ของเรabinก็แล้วเป็นนิตย ในหญิงใด หญิงนั้นชื่อว่ากากาติ อยู่ใน
 ที่ไกลแต่ที่นี้

“ติ สุตวา สุปถนุราชา” พระยาสุยวรรณได้สดับดังนั้น จึง
 กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

“กถิ สมุทุทปตริ กถิ ปตริ เกพุถิ
 กถิ สตุต สมุทุทานิ กถิ สิมพลิมารุหิ”

โฉนท่านข้ามทะเลนี้ไ้แล้ว โฉนท่านข้ามแม่น้ำเทพะไปไ้แล้ว
 โฉนท่านข้ามสมุทรทั้งเจ็ดไปไ้แล้ว โฉนท่านขึ้นคันลิมพลไ้แล้วถึงนี้

อธิบายว่า ค่ำทะเลชมพูทวีปนี้ไป มีแม่น้ำชื่อว่าเทพะอยู่ข้างหน้า
 ค่ำไปถึงภูเขาใหญ่ๆ มีมหาสมุทรสถับไปถึง ๗ มหาสมุทร จึงถึงคัน
 ลิมพลี ซึ่งเป็นวิมานของพระยาสุยวรรณ เหตุดังนี้พระยาสุยวรรณ เมื่อ

ไถ่ ยืนเขาขับเพลงพรรณาดูก้อง ทราบว่าเขาไปถึงวิมานของตน
มาแล้ว จึงไถ่ถามตามคาถาที่เขาพรรณามาแล้ว

“ ตัม สุตฺวา นฏฺฏเวโร ” นฏฺฏเวโร ไถ่ฟังดังนั้น จึงกล่าว
คาถาที่ ๓ ว่า

“ ตยา สมุทฺตมตริ ตยา อตฺริ เกพุกั
ตยา สตฺต สมุทฺตทานิ ตยา สิมฺพลิมารุหิ ”

เราไถ่ข้ามทะเลไปอยู่กับท่าน เราไถ่ข้ามแม่น้ำเกพุกะไปแล้วกับ
ท่าน เราไถ่ข้ามมหาสมุทรทั้ง ๗ ไปแล้วกับท่าน เราขึ้นต้นไม้สิมพลีแล้วกับ
ท่านดังนี้

“ ตโต สุปฺปณฺณราชา ” ลำคับนั้นพระยาสุบรรณไถ่กล่าวคาถา
ที่ ๔ ว่า

“ ชิริตฺถุมิ มหากายิ ชิริตฺถุมิ อเจตนิ
ยตฺถ ขายายหิ ขาริ อวหามิ วหามิ วา ”

ทุกฐูร่างกายใหญ่ฉันไม่มีประโยชน์อะไร ทุกฐูร่างกายใหญ่ฉันไม่มี
เจตนา คือมันใหญ่โตเกินไป จนไม่รู้สึกรู้สียงของเขาสองหนัก เพราะเรา
นำมาไปตั้งอยู่ของเมียดังนี้ จึงน่าคิดเขยร่างกายใหญ่ฉันไม่มีประโยชน์
อะไรดังนี้ ๑ พระยาสุบรรณพาพระราชเทวีกลับมากลวยพระเจ้าพาราณสี
แล้วก็กลับไปสู่ภพของตน

“ สตฺถา อิมิ ธมฺมเทสนิ อหริตฺวา ” สมเด็จพระผู้มีพระภาค
ซึ่งเป็นบรมศาสดา ทรงนำพระธรรมเทศนาอันนี้มาแล้ว ประกาศ

จตุกนิบาต ภูฏิสกวรรคที่ ๓

๕๑

อริยสัจจก่นำวิสัย ให้ตั้งอยู่ในอริยมรรคอริยผล เมื่อพบอริยสัจจ
ภิกษุผู้กระสันนั้นไต่บรรลู่โศกปฏิบัติผล พระองค์ก็ทรงสืบทอดอนันต
ประมุขชาติว่า คนพอนชื่อว่านฤกะเวรในกาลนั้น ได้มาเป็นภิกษุ
ผู้กระสันในกาลนี้ ส่วนพระราชาได้มาเป็นเวผู้ตถาคค มีพุทธพจน์
ตรัสเทศนาให้ยลลง เพียงเท่านั้นแล

จบกาภาติยชาดก

จตุกนิบาต
กุกกุฏสกวรรคที่ ๓

๘ อนนุโสจยชาติก

“พหูหนุ วิชชติ โภคิตติ อัม สตุถา เขตวเน วิหรนุโต
เอกัม กุกกุฏพิกัม อารพุก กเถสิ”

สตุถา สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ในพระเชตวัน ทรงพระ
ปรารภกุกกุฏพิผู้หนึ่ง ซึ่งต้องวิปโยคทุกข์โดยเหตุที่ภรรยาทำกาลกิรียา
ให้เป็นมูลเหตุ ได้ตรัสพระธรรมเทศนานี้มีคำเริ่มต้นว่า “พหูหนุ
วิชชติ โภคิต” เป็นอาทิ

กิริ กังได้สัคัยมา กุกกุฏพินัน เมื่อภรรยาทำกาลกิรียา ไม่อายน้ำ
ไม่บริโภคอาหารละทิ้งการงาน มีสันดานอันความโศกครอยงำ ไป
เข้าข้าที่ขบวรังให้รำไรอยู่อย่างเคียว แต่ภายในของเขามีอุปนิสัย
โสคาปัตติมรรคโศลอยู่ กังประทัยอันโพลงอยู่ในหม้อฉนั้น ฯ สมเด็จพระ
บรมครูเมื่อเสด็จสู่ตัวโลกในเวลาใกล้รุ่ง ได้ทรงเห็นกุกกุฏพินัน
ด้วยทิพจักขุญาณ ทรงดำริที่ว่า ผู้ที่นอกจากเราผู้ตถาคต ไม่มีใคร
ที่จะปลดเปลื้องความโศกให้โสคาปัตติมรรคแก่เขาได้ เราผู้ตถาคต
จักเป็นที่พึ่งของเขาทั้งนี้ เวลาปัจฉาภิตฺรเสด็จกลับจากนิคฺชฌายาแล้ว
มีภิกษุตามเสด็จเป็นปัจฉาสมณะ เสด็จไปณะประคูลื้อนของกุกกุฏพินัน
เขาทราบบว่าพระองค์เสด็จ ออกไปรับเสด็จถวายบังคมทูลอาราธนาให้

เสด็จเข้าไปในนิเวศน์ของคน พระองค์ประทับพระอาสนะที่เขาแต่งตั้ง
ควรแก่พระพุทธเจ้าแล้ว

เมื่อปฐมยามล่วงส่วนข้างหนึ่งแล้ว ครัสตามว่า ท่านคิณฺโณภรรยา
จริง ๆ ทูลตอบว่า พระเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ ผู้ทรงพระภาคเจ้า
ภรรยาของข้าพระองค์ทำกาลกิริยาเสีย ข้าพระองค์เศร้าโศกคิดถึงเขา
ครีเสวว่า คุกรูปาสก ชื่นชอบว่าสิ่งที่มี^๕ความแตกทำลายเป็นธรรมดา
ย่อมแตกทำลายไม่อาจ^๔มั่นคง^๕อยู่ได้ เมื่อแตกทำลายแล้วไม่ควร
คิดให้เกี่ยวข้องอยู่ในดวงจิตร ไปรณกษัตริย์ เมื่อภรรยาทำกาล
กิริยา ปลงปัญญาพิจารณาเห็นตามธรรมดา ไม่ทำจิตรให้วิปริตด้วย
ความโศกซึ่งไม่มีประโยชน์อะไร ปฐมยามล่วงให้ทรงแสดง
เนื้อความนั้นให้แจ้งชัด พระองค์ก็ครีเสวว่าคิณฺโณภรรยาอันภพอันกำลังไว้
ให้ปรากฏ เรื่องพิศดารจักมีแจ้งในจุลโพธิชาตก ในทสนียาตก ในส่วน
ชาตกนั้นเนื้อความย่อคงต่อไปนี้

“อดีตเต พาราณสีบี พุรหุมทตฺเต รหฺชํ กาเรนฺเต ฯ ล ฯ”

ในกาลอันล่วงไปแล้วแต่หนึ่งครั้ง ครั้นเมื่อพระเจ้าพรหมทัตต์ ดำรง
ราชสมบัติในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้ยึดในตระกูลพราหมณ์
เมื่อเจริญวัยเป็นสมัยที่จะศึกษาวิชาได้ ไปเรียนศิลปวิทยาในเมือง
คักกสีลาได้สำเร็จสิ้นเสร็จแล้ว กลับมายังสำนักบิดามารดา ในชาตกนั้น
พระโพธิสัตว์มีสมาจารการประพฤติเหมือนพรหม เพราะไม่ภริมย์
ในกามารมณ์เหมือนคนสามัญ ลำดับนั้นบิดามารดา ท้าวองการจะ

หากรรยาให้ทำรวงศ์สกุล สืบเชื้อสายต่อไป พระโพธิสัตว์ตอบว่า
ข้าพเจ้าไม่มีความต้องการ้วยการครองเรือน เมื่อท่านทั้งสองล่วงไป
จักวชเป็นบรรพชิตประพฤติกิเลสตามจารีตสาธุชน เมื่อบิดามารดาวิงวอน
หนักเข้า จึงให้นายช่างหล่อรูปทองอย่างกงมารูปหนึ่งมาแสดงแก่
มารดาบิดากล่าวว่า ข้าพเจ้าได้นางกุมาริกาตัวรูปหล่ออันนี้ จักรับครองเรือน
ทำรวงศ์สกุลต่อไป มารดาบิดาให้คนยกรูปทองนั้นขึ้นบนยานที่กำบัง
อย่างมิดชิด ส่งคนที่วางใจให้ควมคุมไปด้วยกัณยวิวารเป็นอันมาก
สั่งว่าท่านทั้งหลายจงไปเที่ยวตรวจตราตามพื้นชมพูทวีป ถ้าพบนาง
กุมาริกาพราหมณ์มีรูปร่างตัวรูปหล่ออันนี้บ้านใด จงให้รูปทองนี้ไว้ในบ้าน
นั้น นำนางกุมาริกานั้นมาดังนี้

“ตสมิ ปน กาเล” ก็ในกาลนั้น สัตว์มีบุญผู้หนึ่งจิตจาก
พรหมโลก เกิดเป็นนางกุมาริกาในเรือนพราหมณ์อันมีคัมภีร์บรรณ
ด้วยโลกสมบัติถึงแปดสิบโกฏิ ในหมู่บ้านจังหวัดนี้คมแวนแคว้นกาสิ
มีนามว่านางสัสมิลละหาสินี เมื่อเจริญวัยอายุได้ ๑๖ ปี มีรูปร่างงาม
ทั้งนางเทพอัปสร นำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้ที่ได้ทัศนา แต่จิต
ที่ระคิดถึงการามรณด้วยอำนาจกิเลสไม่เคยเกิดแม้แก่นางสัสมิลละหา
สินีนั้น นางเป็นสาวพรหมจารีนี้ไม่มีส่วนเปรียบ ชาวเมืองพาราณสี
ที่พารูปทองเที่ยวหานางกุมาริกา เที่ยวไปโดยลำคัมมาถึงบ้านนั้น
ชาวบ้านนั้นเห็นรูปทองเข้ากล่าวก่กันว่า นางสัสมิลละหาสินีนีริกา
พราหมณ์บ้านนั้น ทำไมมาอยู่นอยในที่นี้ ชาวเมืองพาราณสีได้ยิน

ทั้งนั้น จึงได้ถามทราบความชัดแล้ว พวกนั้นไปสู่ตระกูลพรหมณ์
 ผู้เป็นบิดาของนางสัมมิลละหาสินีเล่าความตามเหตุที่ตนมาให้ทราบแล้ว
 ขอนางสัมมิลละหาสินีเพื่อพระ โพธิสัตว์ นางสัมมิลละหาสินีส่งข่าว
 สาส์นไปแก่มารดาบิดาว่า เมื่อท่านทั้งสองล่วงไปแล้ว ข้าพเจ้ารักบวช
 ข้าพเจ้าไม่ต้องการความช่วยเหลือของเรือน มารดาบิดาไม่ยินยอม รักรูป
 ทองไว้แล้ว ส่งนางสัมมิลละหาสินีไปกับเขาด้วยบริวารเป็นอันมาก
 มนุษย์ทั้งหลายได้ทำมงคลแก่พระโพธิสัตว์กับนางสัมมิลละหาสินี แม้
 ไม่มีความพอใจต่อกันทั้งคู่ ชนทั้งสองแม้อยู่ในห้องอันเดียวกันนอน
 อยู่ในที่นอนอันเดียวกัน มิได้แลดูซึ่งกันและกันด้วยอำนาจกิเลส
 อยู่ร่วมกันถึงภิกษุสองรูปแลพรหมสององค์นั้น ภายหลังมารดาบิดา
 ของพระโพธิสัตว์ทำกาละกิริยา พระโพธิสัตว์ทำการศพแก่มารดาบิดาแล้ว
 ให้หานางสัมมิลละหาสินีมาแล้วกล่าวว่า แนะนางสัมมิลละหาสินี
 สมบัติของตระกูลเราแปดสิบโกฏิ ของตระกูลเจ้าแปดสิบโกฏิ เจ้าจง
 รวบรวมสมบัตินี้ปกครองไปเถิด เราจักบวชดังนี้ ฯ นางสัมมิลละหา
 สินีกล่าวว่า ข้าแต่บุตรแห่งเจ้า เมื่อท่านบวชแล้วข้าพเจ้าก็รักบวช
 ข้าพเจ้าไม่อาจละท่านได้ ฯ ชนทั้งสองสละทรัพย์ออกทำทานจนหมด
 ทั้งโภคสมบัติมีประมาณเท่านั้นทั้งก้อนซะแล้ว เข้าไปส่ำหิมพานต์
 บวชเป็นทาสทั้งคู่ มีรากไม้ผลไม้เป็นอาหารอยู่ในป่าหิมพานต์สัน
 ทาลนาน เมื่อมีความต้องการจะบริโภครสเต็ม ๆ เยี้ยว ๆ พวกนั้น
 ลงจากป่าหิมพานต์เที่ยวไปในเขตรมณูย์ ถึงเมืองพาวาณสี พัก

อยู่ในพระราชอุทยาน เมื่ออยู่ในที่นั้น นางปริพพาชิกามีชาติอื่น
 เลอียก่อน - เมื่อบริโภคอาหารอันเจือหาโอชามิได้เกิดอาพาธลงโลหิต
 เมื่อไม่ไคยาที่ต้องถูกกับโรคก็อ่อนกำลังลง ถึงเวลาที่เธอจะไปเพื่อ
 ภิภาษา พระโฆสิสฺสตัวคอยพียงนางปริพพาชิกาไป ถึงประตูพระนครให้
 นอนณแผ่นกระดานที่ศาลาแห่งหนึ่ง ตัวก็เข้าไปในพระนครเพื่อภิภาษา
 ยังไม่ทันกลับมานางปริพพาชิกาได้ทำกาลกิรียา มหาชนเห็นรูปสมยัตติ
 ของนางปริพพาชิกาพากันร้องให้รำไร พระโฆสิสฺสตัวเที่ยวภิภาษากลับ
 มา ทราบว่านางปริพพาชิกาทายแล้ว คิดว่าสิ่งที่มีความแตกทำลาย
 เป็นธรรมชาติ ย่อมแตกทำลายไป สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นของไม่
 คง ต้องเป็นอย่างนี้ไม่วางความเป็นอย่างนี้ไปได้กึ่งแล้ว นัง
 ณะแผ่นกระดานที่นางปริพพาชิกานอนอยู่ บริโภคโภชนะอันเจือขวันปาก
 แล้ว เมื่อมหาชนทูลถามอยู่ถามว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า นางปริพพา
 ชิกานเป็นอะไรกับท่าน ฯ ตอบว่า เมื่อเป็นคฤหัสถ์เขาเป็นภรรยาของ
 อาตมา ฯ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า แต่พวกข้าพเจ้ายังอดทนความรัก
 ไม่ได้ พากันร้องให้รำไรด้วยความอาลัย ทำไมท่านไม่ร้องให้เล่า ฯ
 พระโฆสิสฺสตัวตอบว่า นางปริพพาชิกานี้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็เป็นอะไรกับ
 อาตมา ก็บัดนี้เขาไปสู่อำนาจของผู้อื่นแล้ว ชื่อว่าไม่เป็นอะไรกับอาตมา
 เพราะเขามีพวกพ้องในปรโลกแล้ว อาตมาจะร้องให้ถึงเขาเพราะเหตุ
 อะไร กล่าวกึ่งนี้แล้ว เมื่อจะแสดงธรรมแก่มหาชน จึงได้กล่าว
 วจนะประพันธ์ ๕ คาถากึ่งต่อไปนี้

“พหุณฺณ วิชฺชติ โภคํ	เตหิ กิ เม ภวิสฺสติ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ	ยิยํ สมฺมิลลหาสินิ
ตนฺตณฺเจ อนฺุโสเจยฺย	ยิยํ ตสฺส น วิชฺชติ
อตุตฺตานมฺนุโสเจยฺย	สทา มจฺจุวสํ คตํ
น เหว จิตฺตํ นาสนิ	น สยานิ น ปตฺถกฺกํ
ยาว ปาติ นิมิสฺสติ	ตตฺราปี สรติพฺพโย
ตตฺถตฺตนิ วตปฺปทฺเช	วิเนภาเว อสํสเย
เสสํ เสสํ ทยิตพฺพํ	จวิตํ อนนฺุโสจยํ”

ความว่า นางสัมมิลลหะสินีผู้เจริญ มีอยู่ในระหว่างพวกพ้อง
 เป็นอันมาก คือว่าเขาทิ้งข้าพเจ้าไปสู่สำนักของพวกที่ตายไปแล้วเป็น
 อันมาก เมื่อเขาไปอยู่กับพวกพ้องเหล่านั้นแล้ว จักเป็นอะไรกับอาตมา
 คือว่าไม่เป็นภรรยาฐานองสาวของอาตมาแล้ว เหตุฉะนั้น อาตมา
 ไม่เศร้าโศกถึงนางสัมมิลลหะสินีซึ่งเป็นทวีกัน ถ้าบุคคลจะพึงเศร้า
 โศกถึงสิ่งซึ่งไม่เป็นประโยชน์แก่ตน อธิบายว่า ผู้ที่ตายไปแล้วย่อม
 ไม่ทำประโยชน์อะไรให้เกิดขึ้นแก่ผู้เศร้าโศกถึง ถ้าเศร้าโศกถึงสิ่งที่
 ไม่เป็นประโยชน์เช่นนั้น ต้องเศร้าโศกถึงคนซึ่งถึงอำนาจของมัจจุ
 อยู่ทุกเวลาด้วยอายุสังขารย่อมไม่รอกว่า สัตว์ผู้เป็นอยู่อยู่นั้นอยู่ญา
 นอนอยู่ญาเดินอยู่ อธิบายว่าสัตว์ทั้งหลายย่อมประมาทอยู่ในอวิद्याด
 ทั้งสี่ ส่วนอายุสังขารหาประมาทอย่างนั้นไม่ ย่อมทำความสิ้นไป

เสื่อมไปแห่งคนอยู่ทุกอิริยาบถ ทั้งกลางคืนแลกลางวัน ว่าย่อม
 เสื่อมไปแม้ทุกกลิ่นตาแลหทัยตา อธิบายว่าวัยสิ้นไปทุกพริบตา เพราะ
 เหตุที่วัยเสื่อมสิ้นไปอย่างนั้นแหละหนอ คนคืออัครภาพจึงยกพร่องไป
 โดยลำดับ ทั้งหนทางที่เขาเกียติย่อมลุ่มลึกลงเสมอจนนั้น เมื่อเป็นดังนี้
 ความพลัดพรากจากอัครภาพนั้นไม่ต้องสงสัยเลย คือว่าต้องเกิดขึ้นครั้ง
 หนึ่งแน่ เมื่อเป็นดังนี้หมั่นคิดว่าที่เหลืออยู่คือว่าที่ยังไม่ตายยังมีชีวิตรออยู่
 ควรเมตตาปรานีแก่กันแลกัน ที่เคลื่อนไปแล้ว คือว่าตายไปแล้ว ผู้
 ที่เป็นอยู่ไม่ควรเศร้าโศกถึงเพราะไม่เป็นประโยชน์อะไรทั้งนี้ ฯ

พระโพธิสัตว์แสดงธรรมพรรณนาความไม่เที่ยงให้แจ่มแจ้งด้วยคาถา
 ทั้งสี่กัณฑ์มาฉนี้ ฯ มหาชนได้ช่วยกันทำการศกแห่งนางปริพาชกา
 ตามโลกประเพณีในครั้งนั้น พระโพธิสัตว์กลับไปสู่ป่าหิมพานต์ ทำฉาน
 อภิญญาให้เกิด มีพรหมโลกเป็นภพเบื้องหน้าแล้ว

“สตถา อิมิ ธมฺมเทสนิ อahrtava” สมเด็จพระผู้มีพระภาค
 ซึ่งเป็นพระบรมศาสดา ทรงนำพระธรรมเทศนาอันนั้นมาแล้ว ประกาศ
 อริยสัจจนำบริสัจให้ตั้งอยู่ในอริยมรรคอริยผล เมื่อจบอริยสัจลง
 กุญฺมพิไถ้ตั้งอยู่ในโสคาปัตติผล พระองค์ก็ทรงแสดงข้ออนุสนธิประชุม
 ชาคกว่า นางสัมมิลละหาสินีในกาลนั้น ได้มาเป็นพระยโสธรา
 มารดาพระราหุลในกาลนี้ ส่วนพระยาบสโพธิสัตว์ได้มาเป็นเราผู้ตถาคต
 มีพุทธพจน์ศรีสเทสนาให้ยลงเพียงเท่านั้นแล ฯ

จบอนุโลจยชาดก

จตุกนิบาต
กุกกุสกวรรคที่ ๓
เรื่องที่ ๘

พระมหาเรียบ ๔ ประโยค วัดมหาธาตุ เรียง

๘ ภาพพาหุชาตก

ยំ อนนุปานสุตติ อิทํ สตุถา เวพฺพเน วิหรนฺโต หตฺถลา—
สกุการิ เทวทตฺติ อารพฺภ กเถสิ.

“สตุถา” สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ในพระเวฬุวัน ทรง
พระปรารภพระเทวทัตซึ่งเป็นผู้เลื่อมลาภสักการะแล้วเป็นมูลเหตุ ได้
ตรัสพระธรรมเทศนาอันนี้ มีคำเริ่มต้นว่า “ยัม อนนุปานสุต” เป็นอาทิ
จะแสดงเรื่องซึ่งจับกันโดยสังเขป พอให้สมเหตุที่จะแสดงชาตก
ความว่า พระเทวทัตนี้เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุปปพุทธเจ้าพระนคร
โกถีย ซึ่ง เป็นพระเจ้าลุงของสมเด็จพระผู้มีพระภาค ได้ออกบวรพชา
อุปสมบทในสำนักสมเด็จพระบรมศาสดา เจริญสมณธรรมได้ฉานโลภีย
ภายหลังเกิดโลภิตว ลาภสักการะหากครอจทำให้เป็นไป จึงเข้าไป
กราบทูลสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า บัดนี้พระองค์ทรงพระชราแล้ว ขอ
ประทับอยู่เป็นสุขสำราญ ข้าพระองค์จะปกครองคณะสงฆ์แทนพระองค์

ทุกทั้งนั้นถึงสามครั้ง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงรุกราวว่า แนะ
ท่านเทวทัตต์ เราไม่พึงมอบภิกษุสงฆ์บริพัตรให้แก่พระสารีบุตรแลพระ
โมคคัลลาน์ผู้เป็นอรรคสาวก ก็ตัวท่านเป็นดังทราศคพวิโรคน้ำลาย
ที่เขาדםแล้ว โฉนเราจะมอบให้ท่านได้ดังนี้

ลำดับนั้น พระเทวทัตต์น้อยใจว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรุกราวเรา
ด้วยถ้อยคำว่าเป็นคนกินน้ำลาย ยกย่องพระสารีบุตรแลพระโมคคัลลาน์
สองอรรคสาวก ดังนี้แล้ว ก็ถวายบังคมทำปทัชฌาย์เสียไปแล้ว พระ
เทวทัตต์ผูกอาฆาตในพระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งนี้เป็นหนแรก แก่นั้นเธอก็ตั้ง
จิตรวีคติประทุษร้ายจะปลงพระชนมชีพของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้
ส่งนายขมังธนูไปให้ฆ่าครั้งหนึ่ง เมื่อไม่สำเร็จความประสงค์เธอก็ขึ้นไป
บนเขาคิชฌกูฏกลิ้งหินก้อนใหญ่ลงมาเพื่อจะให้ทับสมเด็จพระผู้มีพระภาค
ซึ่งเป็นบรมศาสดาซึ่งเสด็จทรงมอญอยู่เชิงภูเขายอดเขาทั้งสองนั้นอม
มารองรับไว้มิให้ก้อนหินต้องพระกายสมเด็จพระบรมโลกนาถ แต่สก็เกิด
หินแตกปลิวไปถูกพระบาททำพระโลหิตให้ยังเกิด ต่อมาอีกได้ปล่อย
ช้างนาฬาคีรีซึ่งเป็นสัตว์ร้ายในพระนครราชคฤห์ เพื่อจะให้ปลงพระ
ชนมชีพสมเด็จพระบรมครู พระองค์ก็ทรงทรมานช้างนั้นให้เสียพยศ
อันร้าย มิได้ทำอันตรายแก่พระองค์ ครั้นปล่อยช้างนาฬาคีรีนั้น
ความชั่วของพระเทวทัตต์ที่เธอได้ทำไว้ในกาลก่อน ๆ ก็จรแซ่ไปทั่ว
พระนคร มหาชนที่เคยนับถือเธอมีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นต้น ก็เสื่อม
ศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสในเธอ พากันเลิกอุรวาทที่ติดถวาย

เป็นนิตย์มา พระเทวทัตก็เลื่อมลาภสักการะจนถึงไปยืนอยู่ณประตูบ้าน
ไม่มีใครถวายอาหารภิกษา เธอต้องใช้ภิกษุบริษัไปเที่ยวขอในตระกูล
มาคินน้ำทุเรศ อาศรัยเหตุอันพระภิกษุทั้งหลายจึงนั่งสนทนากันที่
โรงธรรมว่า แนะอาวโสทั้งหลาย พระเทวทัตเธอเพียรพยายามจะให้
ลาภสักการะบังเกิดขึ้น ครั้นเกิดขึ้นแล้วก็มิอาจทำให้คงอยู่ได้ ๑ ลำดับ
นั้น สมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า แนะภิกษุทั้งหลายบัดนี้
เธอนั่งสนทนากันด้วยถ้อยคำอะไรหนอ เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลถกถา
ที่สนทนากันให้ทรงทราบแล้ว จึงตรัสว่า แนะภิกษุทั้งหลายท่านเทวทัต
จะไ้เลื่อมลาภสักการะแต่ในกาลนี้เท่านั้นก็หาไม่ แม้ในกาลก่อนเธอ
ก็เป็นอย่างนี้เหมือนกัน ครัสคั้งนี้แล้ว จึงนำอภินิหารอันภพอนักมายังไว้
มาแสดงให้ปรากฏดังต่อไปนี้

“อดีตเต พาราณสียัม ชนฺณชเย รชฺชํ กาเรนฺเต ฯ ล ฯ”

ในกาลที่ล่วงแล้วแต่หนึ่งครั้ง ครึ่งเมื่อพระเจ้าอนนชัฏได้ครองราช
สมบัติในพระนครพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้อุบัติเป็นลิงเผือกนามว่าราชะ
มีบริวารมากทั้งร่วงกายกับบริวารไม่ยกพร้อมด้วยวัยยระ แลมันยังชาย
ตัวหนึ่งนามว่าปฏฐปาตะ ๑ มีพรานผู้หนึ่งได้จับลิงเผือกสองพี่น้องนั้น
นำไปถวายแก่พระเจ้าพาราณสี ๑ ท้าวเธอก็รับสั่งให้ขังสองลิงไว้ในกรง
ทองคำ ให้เคียวกินเข้าตอกคุดกินฝักด้วยจานทอง ให้คั้นน้ำเอือก้วย
น้ำตาลกรวดบำรุงอย่างยิ่งยอก ๑ ลิงสองพี่น้องได้มีสักการะใหญ่ ไ้
ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยลาภแลยศ ๑ ภายหลังมีพรานผู้หนึ่งนำลิงดำ

ใหญ่ตัวหนึ่งนามว่ากาฬพาหมาถวายแก่พระเจ้าพาราณสีอีกตัวหนึ่ง ๑
 ลากสักการะไว้เกิดแก่นั้นมากกว่าถึงสองพันองค์ เพราะเป็นสัตว์มา
 ใหม่ ๑ ลำคับนั้นถึงเลือกสองพันองค์เลื่อมลากสักการะไม่เหมือนกัน
 ก่อน ๑ แต่พระโพธิสัตว์ก็มีไถ้กล่าวอะไร ๆ ให้ปรากฏ เพราะมีจิตร
 มั่นคงไม่เอนเอียงต่อโลกธรรม ๑ ส่วนน้องชายหาเป็นดังนี้ เมื่อ
 ออกกลืนสักการะของสิ่งดำไม่ได้ จึงกล่าวแก่พี่ชายว่า แน่พี่เมื่อก่อน
 ชนทั้งหลายในราชตระกูลนี้ไ้ให้ของเคี้ยวของกัดที่มีรสอย่างใด ๆ แก่เรา
 เท่านั้น ก็แต่วันเราไม่ได้ของกินเช่นนั้น เขานำไปให้แก่ลิงกาฬพาห
 ตัวเคี้ยว เราทั้งสองเมื่อไม่ได้ลากสักการะแต่สำนักพระเจ้าอนนชัฏ
 จักทำอะไรในนี้ มาเถิดเราทั้งสองจะกลับไปอยู่ป่าตามเดิม เมื่อจะเจรจา
 กับพี่ชาย จึงกล่าวคาถาเป็นประณามว่า

“ ยิ อหนปานสุส ปุเร ลภาม
 ติ ทานิ สาขมิกเมว คจฺจติ
 คจฺจาม ทานิ วณเมว ราช
 อสกุทตวามุห ธนณฺชยาบ ”

เข้าน้ำอันใดที่เราเคยได้มาก่อน ก็ชวนไปขึ้นกับสาขมฤคเสียหมด
 แน่พี่วาระเราทั้งสองพระเจ้าอนนชัฏไม่สักการะแล้ว พวกมันกลับไปป่า
 ตามเดิมเถิด

“ ติ สุตฺวา ราโช ” ถึงวาระได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงกล่าวคาถา
 ที่สองว่า

“ลาโก อลาโก อบโส ยโส จ
 นิโนทา ปัสสา จ สุขํ ทุกขณจ
 เอเต อนิจฺจา มนุเชสุ ธมฺมา
 มา โสจิ กิ โสจสิ โปฏฐปาท”

แนะเจ้าโปฏฐปาทะ ธรรมทั้งหลายคือ ลากความเสื่อมลาภ ยศ
 ความเสื่อมยศ นินทาสรรเสริญ สุขทุกข์ เหล่านั้นเป็นของไม่เที่ยงใน
 หมู่มนุษย์ เจ้าอย่าเสียใจเลยจะเสียใจทำอะไรเล่า ทั้งนี้

“ดี สุตฺวา โปฏฐปาโท” ถึงโปฏฐปาทะได้ฟังดังนั้นแล้ว เมื่อ
 ไม่อาจนำความวิเศษในสิ่งทำได้ จึงกล่าวคาถาที่สามว่า

“อหุตา ตฺวํ ปณฺหิตโกสิ ราช
 ชานาสิ อตุณฺณิ อนาคตานิ
 กถนฺนุโข สาขมิกิ ทกฺขาม
 นิทุทามิตฺติ ราชกุโธว ชมฺมิ”

แนะพระท่านเป็นบัณฑิตแท้ ย่อมรู้ประโยชน์ที่ยังไม่มาถึงแล้ว
 ทำไมหนอเราทั้งหลายจะได้เห็นสาขมฤคผู้ลามกที่เขาใส่หัวมันออกจาก
 ราชตระกูลแล้ว ทั้งนี้

“ดี สุตฺวา ราโช” ถึงราชาได้ฟังดังนั้นแล้ว จึงกล่าวคาถาที่สี่ว่า

“จาเลติ กณฺณํ ภกฺกฺกํ กโรติ
 มหํ มหํ ภายยเต กุมारे
 สยเมว ตํ กาหติ กาฬพาหุ
 เขนารกา ฐสฺสติ อนฺนปानา”

เจ้าสิงกาฬพาหุมันเสียบมารยาตรมณกระตึกหูแลกลอกหน้า ทำราช
กุมารให้ตกพระไทยอยู่บ่อย ๆ มันก็จะก่อเหตุที่จะทำตัวให้ห่างเข้าหน้าของ
มันเองทั้งนี้ ๑ ล่วงไปไ้สองสามวันเท่านั้น สิงกาฬพาหุไ้้ออกท่าทาง
ทำอาการกระตึกหูเป็นคั่นต่อหน้าราชกุมารทั้งหลายทำอาการน่ากลัวทั้งนี้
ราชกุมารทั้งหลายเห็นดังนั้นตกพระไทยร้องขึ้นแล้ว ๑ พระเจ้าอนนชัฏ
จึงตรัสถามว่า อะไรกัน เมื่อทราบเนื้อความนั้นแล้ว จึงรับสั่งให้ไล่
มันเสีย ครั้นนั้นลากสักการะก็ไ้ไปขึ้นแก่สิงสองพี่น้องอย่างเดิมอีก ๑

“สตถา อิมิ ธมฺมเทสนิ อหริตฺวา” สมเด็จพระบรมศาสดา
ครั้นทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ตรัสประชุมชาคกว่า สิงกาฬพาหุ
ในกาลนั้น ไ้มาเป็นท่านเทวทัตต์ในกาลนี้ สิงไปฏฐปาทะ ไ้มาเป็น
พระอนนท ส่วนสิงวาระไ้มาเป็นเราผู้ตถาคค มีพุทธพจน์ตรัสเทศนา
ให้ยลลงเพียงเท่านั้นแล ๑

จบกาฬพาหุชาดก

จตุกนิบาต
กุกกุฏสกวรรค ที่ ๓
เรื่องที่ ๑๐

สามเณรแม่นเปรี๊ญ ๔ ประโยค วัตรมหาชาติ เรียง

๑๐ สัตถวิมังสกาตก

สัถิ กิเรว กลุยาณนติ อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรนโต
สัถวิมังสกาตกพราหมณํ อารพุก กเถสิ.

“สตุถา” สมเด็จพระบรมครู เมื่อเสด็จอยู่ณพระเชตะวัน ทรง
พระปรารภพราหมณ์ผู้ทกลองคี่ล ให้เป็นมูลเหตุ ได้ตรัสพระธรรม
เทศนาอันนี้ มีคำเริ่มต้นว่า “สัถิ กิเรว กลุยาณ” เป็นอาทิ

เรื่องขัณฑ์ขึ้น พระคัมภีร์จรรยาจารย์ได้กล่าวไว้ในหนังสือสอง
เรื่องแล้ว ๑ แต่ในเรื่องนี้ พระโพธิสัตว์ได้เป็นปโรหิตของพระเจ้า
พาราณสี ๑ ปโรหิตนั้น เมื่อจะทกลองคี่ลของตน ถู้ออกหาประโยชน์
จากแผ่นกระดานเป็นทองคำแท่งเงินสามวัน ๑ เจ้าพนักงานคลัง
ทั้งหลายได้นำตัวไปแสดงแก่พระราชอาหาว่าเปนโจร ๑ พระโพธิสัตว์
ขึ้นอยู่ในราชสำนักแล้ว พรรณาคี่ลด้วยคาถาเป็นประณมนัว่า

“สัถิ กิเรว กลุยาณ สัถิ โลเก อนุตฺตรํ
ปสฺส โฆรวิสเภาโค สัถวาติ น หญฺญติ”

ความว่าไฉนว่าคัลลอย่างเกี้ยวเป็นของงาม คัลลเป็นของประเสริฐ
ในโลก เชิญพระองค์ทอดพระเนตรเถิด นาคผู้มีพิษอันร้าย ย่อมไม่
ฆ่าผู้มีคัลล ด้วยเห็นว่าคัลลดังนี้ แล้วทูลขอให้ทรงอนุญาตการบรรพชา
ครั้งนี้ได้รับราชานุญาตแล้ว ก็ไปยวช ฯ

ครั้งนั้น มีเหยี่ยวตัวหนึ่ง คายชันเนอในร้านฆ่าเนื้อแห่งหนึ่งขึ้นไป
ยังอากาศ ฯ นกทั้งหลายเหล่านักรมที่ประหารเขาคัวยะระยอเลียเท้า
เป็นต้น เมื่อเขาไม่อาจทนความทักขนั้น จึงต้องทิ้งชันเนอนั้นเสีย ฯ
นกตัวอื่นก็คายต่อไป ฯ แม้นกตัวนั้น เมื่อถูกเขารังแกก็ต้องทิ้งอีก
เหมือนกัน ตามนัยนี้ไม่มีที่สิ้นสุดไป แล้วแต่คนใด ๆ คายชันเนอไป
นกนั้น ๆ ก็ถูกเขารังแกต่อไป นกใด ๆ ทิ้งชันเนอเสียแล้ว นกนั้น ๆ
ก็เป็นสุขสำราญ ฯ พระโฬิสทว ไคเห็นดังนั้นจึงดำริว่า ชันช่อว่า
กามารมณทั้งหลายเหล่านี้ มีชันเนอเป็นเครื่องเปรียบ เมื่อใครขบถ
ไว้ก็เป็นทุกข์ เมื่อใครละเสียได้ก็เป็นสุขเหมือนชันเนอฉะนั้น ฯ ครั้น
ดำริห้ดังนี้แล้ว จึงได้กล่าวคาถาที่สองว่า

“ยาวเทวสุสสุ กิณจิ ดาวเทว อชาทิสุ
สงคมม กุลลา โลเก น หีสนฺติ อภิณฺจัน”

ชันเนออะไร ๆ ไฉนมีแล้วแก่เหยี่ยวนั้นเพียงใด นกตระกูลทั้งหลาย
ในโลก ไฉนมาประชุมแย่งจิกเหยี่ยวนั้นเพียงนั้น นกทั้งหลายย่อมไม่
เบียดเบียนกันที่ไม่มีอะไรเป็นเครื่องเกี้ยวข้อง ฯ

พระโพธิสัตว์ ออกจากบ้านนั้นแล้ว ในเวลาเย็นไปนอนอยู่ในบ้าน
 แห่งหนึ่งในกลางทาง ฯ ก็ในบ้านนั้น มีนางทาสีนามว่าบังคลา ได้ให้
 ความนึกแสร้งกับบุรุษคนหนึ่งไว้ว่า เธอเพิ่งมาในเวลาในคืนนี้ แล้ว
 จักแกล้งเท็จของนายทั้งหลาย เมื่อเขานอนแล้ว นางคอยทำบุรุษนั้น
 อยู่ชั่วครู่ประจวบ ด้วยสำคัญว่าจักมาเดี๋ยวนี้ ฯ แต่อย่างนั้นเจนนามคัน
 แลยามกลางดงไป ต่อใกล้รุ่งจึงสิ้นความหวังว่าบ้านนั้นแล้ว เขาก็
 ไม่มาแน่ ครั้นแล้วก็นอนหลับไป

พระโพธิสัตว์ เห็นเหตุนี้ คำริหว่า นางทาสีคนนั้น นิ่งอยู่บนบ้านนี้
 ก็เพราะความหวังว่า ชายผู้จักมา ครั้นทราบว่าเขาไม่มาแน่ก็สิ้นความ
 หวัง นอนหลับเป็นสุขสำราญจนกาลบัดนี้ ฯ ชนเชื่อว่าความหวังในกิเลส
 ทั้งหลายเป็นทุกข์ การหมกความหวังเป็นสุข ครั้นคำริหดังนี้แล้ว
 จึงได้กล่าวคาถาที่สามว่า

“สุขํ นิรสา สุปติ อาสา ผลวดี สุขา
 อาสํ นิราสํ กตวาน สุขํ สุปติ บังคลา”

ความว่าคนไม่มีความหวังย่อมหลับเป็นสุข ความหวังมีผลสำเร็จ
 แล้ว นำมาซึ่งความสุข นางบังคลานี้ กระทำคณให้สิ้นความหวังแล้ว
 ย่อมหลับเป็นสุข ฯ พระโพธิสัตว์ ครั้นรุ่งขึ้น เธอก็ออกจากบ้านนั้น
 เข้าไปสู่ป่า เห็นพระตบาคองค์หนึ่ง นิ่งแนบผานอนอยู่ในป่า แล้วคิดว่า
 สุขอนที่ระบงชนไปกว่าสุขในผานไม่มีทั้งในโลกนี้แลโลกหน้า ครั้นคิด
 ครั้นแล้ว จึงกล่าวคาถาที่สี่ว่า

“น สมาธิโปร อตุติ อสมิ โดเก ปรมหิ จ
 น ปรี นابی อตุตานิ วิหิตติ สมาหิโต”

ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขอื่น อันยิ่งกว่าสมาธิไม่มีทั้งในโลกนี้
 แลโลกหน้า คนที่แอบแนบสมาธิแล้ว ย่อมไม่เขี่ยเขี่ยพิงผู้อื่น
 ทั้งคนทั้งนี้ ๆ พระโพธิสัตว์ เห็นดังนี้แล้ว จึงเข้าไปสู่ยถาบรรพชาเช่น
 ฤาษี เจริญฌานแลอธิษฐานให้เกิดแล้ว มีพรหมโลกเป็นคฤหาสน์

“สตถา อิมิ ชมมเทสนิ อหริตวา” สมเด็จพระศาสดาทรง
 นำมาซึ่งพระธรรมเทศนาอันนี้แล้ว ทรงประชุมชาดกว่า พระศาสดาใน
 คราวนั้น เป็นผู้ตถาคต มีพุทธพจน์ตรัสเทศนาให้ยบลงเพียงเท่านั้นแล

จบสี่วิมังสชาดก

จบกุฏิพุทธาวรรคที่ ๓

